

**AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'NİN FEZÂİL-İ ŞAM'I
(İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)**

Şeyma Sargın

Yüksek Lisans Tezi

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bardakçı

Uşak

Ağustos, 2019

AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'NİN FEZÂİL-İ ŞAM'I
(İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)

Şeyma Sargın

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bardakçı

Uşak

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Ağustos, 2019

ÖZET

AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'NİN FEZÂİL-İ ŞAM'I
(İNCELEME-METİN-TIPKIBASIM)

Şeyma Sargin

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Uşak Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ağustos, 2019

Danışman: Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bardakçı

Klâsik Türk edebiyatı ürünleri, Türk toplumunun pek çok yönünden izler taşır. Fazîletnâme türü de bu iz taşıyıcılarından bir tanesidir. Fazîletnâmeler, genel olarak sevilen; dinî açıdan ulu kişiler ve yine dinî açıdan kutsal sayılan yerlerle ilgili manzum veya mensur olarak kaleme alınmış, kişi veya yerlerin üstün özelliklerinin anlatıldığı klâsik Türk edebiyatı ürünleridir.

Çalışmanın konusu olan fazîletnâme, XVI. yüzyılın sonlarında Şamlı yazar ve şair Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî tarafından Şam'ın üstün yönlerini anlatmak üzere, mesnevî nazım biçimiyle oluşturulmuş Fezâil-i Şam adlı eserdir. Eserde yoğunlukla Şam'ın İslâm tarihi açısından önemi anlatılmaktadır. Eser, Eğri Kalesi'nin Osmanlı tarafından fethedilmesi ve Şam'ın aşama aşama Müslümanlar'ın yönetimine girmesi konularını da içerir. Eser, tarihî olaylar; bir şair olarak Süheylî'nin yaşam öyküsünden parçalar ve peygamberler tarihinden bilgiler içermesiyle hem tarih hem İslâm tarihi hem de edebiyat tarihi alanlarına dahil olmaktadır.

Anahtar kelimeler: *Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî, Fezâil-i Şam, fazîletnâme*

ABSTRACT**AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'S FEZÂİL-İ ŞAM
(ANALYSIS-TEXT-FACSIMILE)**

Şeyma Sargin

Turkish Language and Literature Department

Uşak University Institute of Social Sciences, August, 2019

Advisor: Ass. Prof. Ramazan Bardakçı

Works of classical Turkish literature bear the trace of many side of Turkish society. The literary genre named fazîletnâme is one of these trace-bearer. Fazîletnâme is a literary genre of classical Turkish language written verse or prose, about beloved one who generally has religious importance or sacred spaces and telling the superior characteristics of these people and places.

Fazîletnâme, the subject of this work was written as a mesnevî which is telling the superior characteristics of Şam by the name of Fezâil-i Şam; by Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî, the writer and poet from Şam, in the later 16th century. The importance of Şam for Islamic history is the main subject of this literary work. Conquest of Eğri Castle by Ottoman Empire and how Şam gradually came under Islamic domination are told in this work as well. This literary work named Fezâil-i Şam is a part of history, literature history and Islamic history by including historical events, some parts from the biography of Süheylî as a poet and knowledges about history of Islam.

Key words: *Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî, Fezâil-i Şam, fazîletnâme*

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Şeyma Sargın'ın “Ahmed Bin Hemdem Kethudâ Süheylî'nin Fezâil-i Şam'ı (İnceleme-Metin-Tıpkıbasım)” başlıklı tezi 26/08/2019 tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca, yüksek lisans tezi olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

JÜRİ ÜYELERİ

İmza

Üye (Tez Danışmanı) : Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bardakçı

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali İhsan Yapıcı

Üye : Dr. Öğr. Üyesi Ali Pulat

ÖN SÖZ

Klâsik Türk edebiyatı ürünleri, Türk toplumunun her yönünden izler taşımaktadır. Bu edebiyatın iz taşıyıcılardan bir tanesi, genellikle sevilen -dinî bakımdan ulu- kişilerin ve kutsal sayılan yerlerin üstün özelliklerinin manzum veya mensur olarak anlatıldığı tür olan *fazîletnamedir*. Ayrıca kavim, millet, bazı kutsal günler ve aylar gibi başka konularda yazılan fazîletnâmeler de mevcuttur.

Fazîletnâmelerden Türk edebiyatının adı pek anılmamış, edebiyat tarihi içinde silik kalmış bir türü olarak bahsedilse yeridir. Öyle ki tür ve şekil bilgisi ya da klâsik Türk edebiyatı tarihi konularında yazılmış çoğu kitapta küçük bir bölüm olarak dahi yer almamıştır.

Süheylî'nin *Fezâil-i Şam*'ı işte bu adı pek anılmayan klâsik Türk edebiyatı türünün bir örneğidir. Eserin XVI. yüzyılda yazıldığı, Süheylî'nin eserin içinde ve sonunda belirttiği 1008 hicri yılından anlaşılmaktadır. Bu da 1599/1600 miladi yılına denk gelmektedir. Eserin iki nüshasından biri olan İstanbul Üniversitesi nüshasının başındaki notta da eserin 1008 hicri yılında yazıldığı bilgisi yer almaktadır. Adından da anlaşılacağı üzere eser, Şam'ın fazîletlerini anlatmak üzere yazılmıştır.

Bu çalışmada, eserin tam hâlini içeren Leipzig Üniversitesi nüshasının transkripsiyonlu metni verilmiş ve eser üzerindeki inceleme çalışması yine bu nüshaya dayanarak yapılmıştır. Zira İstanbul Üniversitesi nüshasının yer aldığı mecmuanın başındaki notta da belirtildiği üzere o nüsha baştan biraz eksik olduğu için bütünüyle çalışmaya müsait olan nüsha, eksiksiz olan Leipzig Üniversitesi nüshasıdır.

Leipzig Üniversitesi nüshasının transkripsiyonlu metni hazırlandıktan sonra çalışmanın diğer kısımları olan *Giriş*, *Birinci Bölüm* ve *İkinci Bölüm* eklenerek *Metin* kısmı *İkinci Bölüm* içerisine dâhil edilmiştir. Eser hakkındaki son değerlendirmeleri içeren *Sonuç* bölümünden sonra *Kaynakça* kısmında, çalışmada yararlanılan kaynaklar belirtilmiştir.

Giriş bölümünde, klâsik Türk edebiyatının Türk toplumundan izler taşıdığından bahsedildikten sonra bu dalın iz taşıyıcılarından biri olan *fazîletnâmenin* tanımı yapılmış ve tür hakkında bilgiler verilmiştir.

Birinci Bölüm'de, müellif ve onun eserleri hakkında derlenen bilgiler verildikten sonra *İnceleme* kısmına geçilmiştir. İnceleme bölümünde, eserin sırasıyla hangi mesnevî bölümlerinden oluştuğu ve nasıl bir ilerleyişe sahip olduğu anlatılmıştır. Bu bölüm, aynı zamanda eserin bazı kısımlarının günümüz Türkçesine aktarımı gibidir. Ardından eserde anılan yer ve kişi adları ile genişçe anlatılan tarihî olaylar hakkında bilgiler verilmiştir.

Çalışmanın İnceleme kısmı hazırlanırken benzer akademik çalışmalardan yararlanılarak bir yöntem belirlenmiş ve bu doğrultuda eserin nazım şekli olan mesnevînin klâsik tertibi çerçevesinde içerik bilgileri verilmiştir. İçerik anlatılırken beyitlerden örnekler verilmiş ve şairin Allah anlayışı, şiir görüşleri, eserde geçen tarihî olaylar gibi konular detaylı bir şekilde incelemeye tâbî tutulmuştur.

İkinci Bölüm'de, nüshaların tanıtımı yapıldıktan sonra eserin transkripsiyonlu metni hazırlanırken izlenen yol anlatılmakta ve bu bölümün son kısmında Leipzig Üniversitesi nüshasının transkripsiyonlu metni bulunmaktadır.

Çalışmanın *Sonuç* kısmında ise tüm okuma ve değerlendirmeler sonucunda oluşan genel bir son izlenim yer almaktadır.

Bu çalışmanın başlayıp tamamlanmasını sağlayan Yüce Allah'a şükürler olsun. Çalışma konusunu belirleyen ve Süheylî'nin dünyasına dâhil olmamı sağlayıp çalışma süresince yardım eden danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Ramazan Bardakçı'ya, yükseköğretim hayatıma ilk adımlarımı attığım günlerden beri ışığını ve sevgisini benimle paylaşan sevgili hocam Prof. Dr. Mustafa Arslan'a, yedi yıldır hem ilim hem de hayat yolunda bana yol gösterip örnek olan ve sınırsız sevgisini sunan kıymetli hocam Doç. Dr. Zekerya Batur'a, her zaman arkadaşlığını en güzel şekilde hissettirip çalışmamda da bilgeliğinden yararlanmamı sağlayan güzel arkadaşım Songül Akboğa'ya, bazı hadis ve âyetleri tespit etmeme yardım eden abim Yasin Toker'e, kaynak olarak kullandığım tüm çalışmaların sahiplerine ve çalışmamda emeği geçen herkese teşekkür ederim.

Hayatım boyunca bana inanan, sürekli sevgilerini ve dualarını sunan, maddi ve mânevi destek olan başta annem, babam ve güzel ablalarım Ferda, Esmâ ve Nesibe'ye; sevgili yeğenim ve arkadaşım Ömer'e ve diğer herkese teşekkür ederim.

Bir memleket sevdalısı olan Süheylî'nin memleketi için yazdığı bu eseri çalışmak yine bir memleket sevdalısına nasip oldu. Bizimle paylaştığı her şey için Süheylî'ye de teşekkür ederim.

Bu çalışma, huzurla ortaya konmuş; sizin de okurken bu huzuru hissedip çalışmadan en üst faydayı elde etmeniz niyet edilmiştir. Son olarak; çalışmadaki hata ve eksikler için özür diliyor, bu çalışmayı yararlanmaya değer gören herkese teşekkür ediyorum. Huzur sizinle olsun.

Şeyma Sargın

ÖZ GEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler

Adı Soyadı: Şeyma Sargın

Doğum Yeri ve Tarihi: Uşak, 01.01.1991

Lisans Öğretimi: Hitit Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü

Bildiği Yabancı Dil: İngilizce

İş Deneyimi

Çalıştığı Kurum ve Unvanı: Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi, Türk Dili Öğretim Görevlisi

İletişim: seymasargin@nevsehir.edu.tr

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	iii
ABSTRACT	iv
ÖN SÖZ.....	vi
ÖZ GEÇMİŞ.....	ix
GİRİŞ	1
BİRİNCİ BÖLÜM.....	9
1.1. AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ.....	9
1.2. AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'NİN ESERLERİ	11
1.2.1. Fezâil-i Şam.....	11
1.2.2. Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir	11
1.2.3. Târih-i Şâhî	11
1.2.4. Târih-i Mısır-ı Kadîm	12
1.2.5. Târih-i Mısır-ı Cedîd	12
1.2.6. Târih-i Mescid-i Harem.....	12
1.2.7. Münşeât.....	12
1.2.8. Divân	12
1.3. İNCELEME	13
1.3.1. Eserde Adı Geçen Yerler	28
1.3.2. Eserde Adı Geçen Kişiler	31
1.3.3. Eserde Anlatılan Tarihî Olaylar	35
İKİNCİ BÖLÜM.....	39
2.1. NÜSHALARIN TANITIMI	39
2.2. TRANSKRİPSİYONLU METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL....	41
2.3. METİN.....	43
SONUÇ.....	170
KAYNAKÇA.....	173
TIPKIBASIM.....	176

GİRİŞ

Türk edebiyatının yüzlerce yıllık tarihinde, üzerine birkaç satır dahi olsa kelâm edilmemiş bir konu kalmamış gibidir. Kişiler, duygular, düşünceler, cansız nesnelere, hayvanlar, bitkiler, gök cisimleri, şehirler gibi akla gelebilecek her konunun edebiyatta yansımalarını bulmak mümkündür, denebilir.

Türk edebiyatı; dinî inanç, yerleşik veya göçebe yaşam tarzı, diğer kültürlerle coğrafi, ticari, dinî ve sosyal sebeplerle etkileşim içine girmek gibi daha pek çok durum ve olaydan etkilenerek zaman içinde dönemlere ve dallara ayrılmıştır. Bu çalışmanın konusunu oluşturan eser de Osmanlı dönemine ait bir klâsik Türk edebiyatı ürünüdür.

Klâsik Türk edebiyatının Türk toplumuna aidiyeti ve toplum yaşamına yakınlığı tartışmalı konulardan olmakla beraber bu sahaya ait bazı eserlerin, yazıldığı dönemin toplumsal, coğrafi, kültürel değişim ve gelişimlerine ışık tutabilecek nitelikte olduğu, kabul edilebilir bir gerçektir.

Bir klâsik Türk edebiyatı ürününün taşıdığı toplum yaşamının herhangi bir yönüne dâir izler, eserin yalnızca küçük bir bölümünde bulunabileceği gibi eser, bütünüyle bir icat; tarihî bir olay, kişi veya yerle ilgili özelliklerle dolu da olabilir.

Burada kendi dönemlerinde yaşanan bir durumdan söz eden iki şairden örnek vermek yerinde olacaktır:

“Kanı ol yâr-i mihribân arpa

Sayruya sıhhat ata cân arpa

Gâlibâ çâha düşdi Yûsufvâr

Ol azîz-i cihân olan arpa

...

At arıkladı üf dir iseñ uçar

Dagları eyledi saman arpa” (Necâtî / Ölümü 1509)

“Döndürdi kâha kaddümi bâr-ı belâ-yı cev

Varumı hâsılı yile virdi hevâ-yı cev

...

Kendüm bileli mezra’-ı âlemde hâsılı

Atum bu deñlü çekmedi bâr-ı belâ-yı cev” (Hayretî / Ölümü 1534/35)

Yukarıdaki örneklerde, XV. Yüzyıl şairi Necâtî ile XVI. yüzyıl şairi Hayretî’nin kendi dönemlerinde yaşanan arpa kıtlığından ve bu önemli tarım ürününün eksikliğinde yaşadıkları sıkıntılardan söz ettikleri şiirler yazdıkları görülmektedir (Çetinkaya, 2009).

Yine XVI. yüzyıl şairlerinden Kastamonulu Şâvur’un:

“Gözlük tutarum görmeyeli rûy-ı nigârı

Dört oldu gözüm yol gözedür görmeye yârı”

beytinde de görüleceği üzere teknolojik bir buluş olan gözlüğün XVI. yüzyılda Türkçe ismiyle beraber kullanımına yine klâsik edebiyat bünyesindeki bir şiir parçasında rastlıyoruz (Dilçin, 1999).

Bu örneklerde ortak olan; şairlerin, eserlerinde kendi zamanlarından, o zamanın toplumundan, toplumun yaşadığı sıkıntılardan veya bazı yeniliklerden söz etmesidir. Böylece kendi dönemlerinden günümüze birer haber göndermişlerdir.

Süheylî’nin *Fezâil-i Şam* adlı eserinde de Eğri’nin fethi sırasında dönemin sultânı III. Mehmed Han’ın ordunun başında olduğu bilgisi geçmektedir (8a/216-219) ve bu bilgi tarih alanına ışık tutabilecek niteliktedir. Gerçekten; III. Mehmed, Eğri’nin fethi sırasında bizzat ordunun başında bulunmuştur (Aksun, 2011; Şimşirgil, 2013). Bu ve bunun gibi pek çok örnek, klâsik Türk edebiyatının halkla ve eserin yazıldığı dönemle ilgili önemli bilgiler içerebileceğinin ve Türk halkının yaşamından izler taşıdığına kanıtı olarak sunulabilir.

Klâsik Türk edebiyatında şairlerin gezip gördükleri, doğdukları veya bazı sebeplerle yaşamlarının bir bölümünü geçirdikleri yerlerin güzellerini ve güzelliklerini, şehrin üstün yönlerini anlatan eserler verdiği görülmüştür.

Çelebioğlu (1994); şehrengîz, surnâme, sâkînâme, manzum lügat ve fazîletnâme türlerinde tarihî, dinî, tasavvufî, ahlâkî, aşk ve macerâ türünde yazılmış mesnevî türleriyle konuları kısmen benzer ya da tamamen farklı olarak yazılmış sayısı tespit edilemeyecek kadar çok eser olduğunu belirtir. Görüldüğü üzere bu tür eserlerden bir tanesi *fazîletnâmedir*.

Şentürk ve Kartal (2014), XVI. yüzyıl mesnevîlerinden bahsederken fazîletnâmeleri “Diğer Mesnevîler” başlığı altında ele almış ve bu tür eserlerin Mekke, Medîne, Kâbe gibi kutsal şehir ve yerler hakkında yazılabileceği gibi kavim, şahıs, günler gibi konularda da yazılabileceklerini belirtmişlerdir.

Araştırmalar neticesinde, bir tür olarak fazîletnâmelerin üzerinde yeterince durulmadığı görülmüştür. Fazîletnâmelerin ayrıntılı şekilde incelenmemiş olması bu tür eserlerle ilgili genel bilgilere ulaşmayı güçleştirse de türün örnekleri üzerine yapılmış çalışmalardan ve Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî'nin Fezâil-i Şam eserinden yola çıkarak türün özellikleri hakkında bilgi toplanmıştır.

Çalışmanın asıl konusu olan Süheylî'nin bahsi geçen eseri hakkında henüz müstakil bir çalışma yapılmadığından metnin Leipzig Üniversitesi nüshasının ortaya konmasıyla beraber eserle ilgili tespitler toplanmış olup bu tespitler, çalışmanın inceleme kısmına eklenmiştir.

Türk edebiyatında, *fazîletnâme* olarak adlandırabileceğimiz eserlerin yazarları/şairleri, bu tür aracılığıyla bir kişiye hissedilen sevgiyi ve bağlılığı doğrudan veya dolaylı olarak dile getirebilecekleri gibi yaşadıkları ya da farklı sebeplerle buldukları şehrin maddi ve manevi özelliklerini; kimi zaman fiziki koşullarını, kimi zaman kültürel, tarihî veya sosyal yapısını manzum ya da mensur şekilde anlatmışlardır (Yılmaz, 2017).

Fâzilet-nâmelerin bir insanın, bir nesnenin veya bir yerin olumlu özellikleriyle ilgili yazılan eserler olduğu ve günümüzde Tarih, İslâmi İlimler, Türk Dili ve Edebiyatı gibi alanların çalışma konularından biri olma özelliğine sahip olduğu gerçeği, bu türle

ilgili yapılan literatür taraması ve eserin traskripsiyonlu metninin hazırlanması sırasında tespit edilmiştir.

Araştırmalar neticesinde Kur'an hakkında yazılan fazîletnâmeler olduğu gibi din büyükleri ve bazı şehirlerle ilgili yazılmış fazîletnâmelerin de mevcut olduğu görülmüştür.

Fezâil-i Şam'da tarihî yer ve kişi adlarının, tarihî olayların geçmesi tarih; şairin kendi hayatıyla ilgili bazı bilgileri içermesi edebiyat tarihi; Şam ile ilgili birçok âyet açıklaması ve hadisin bulunmasının yanı sıra bazı İslâm büyüklerinin kabirleriyle ilgili bilgilerin ve kimi peygamberlerin hayatlarından bazı olayların yer alması ise eserin İslâm tarihi, hadis ve tefsir alanlarına dahil olduğunu gösterir, denebilir.

Fazîletnâme türü hakkında parça parça bazı bilgiler yazılıp çizilmiş olmakla birlikte bu bilgiler yalnızca çalışmaların içinde türle alakalı birkaç ufak bilgi olmaktan öte gidememiş ve bu eserlerin edebiyat tarihine ve genel tarihe katkılarının neler olabileceği üzerine kapsayıcı bir çalışma yapılmamıştır.

Fazîletnâmeler, zaman zaman müelliflerin hayatıyla ilgili önemli bilgilere ulaşma imkânı sunar. Bu, bir şairin yaşam süresinin tahmin edilmesini sağlayacak bir tarih bilgisi olabileceği gibi, herhangi bir beyitte geçen ve araştırmacılar için çok önemli olabilecek biyografik bir bilgi de olabilir. Çalışmanın konusu olan Süheylî'nin *Fezâil-i Şam*'ında da şaire dair biyografik bilgiler bulunmaktadır.

Tarihî belge niteliği taşıyabilecek olan şehir fazîletnâmeleri, bu yönüyle kuşkusuz yalnızca edebiyat alanı için değil, tarih alanı için de kıymet taşımaktadır. Eserin yazıldığı dönemde yapılmış savaşlar, göçler gibi olayları da içermeye ihtimali eserin bu konudaki verimliliğini arttırmaktadır.

Sözlüklerde değer, hüner, ilim (Şemseddin Sami, 2007), güzel ahlâk, erdem (Parlatır, 2012), güzel vasıf (Devellioğlu, 2008) gibi anlamları bulunan "*fazîlet*" kelimesi ile *mektup*, *kitap* (Devellioğlu, 2008; Pala, 2008; Parlatır, 2012), *risâle* (Şemseddin Sami, 2007) gibi anlamlara gelen "*nâme*" kelimesinin birleşiminden oluşan "*fazîletnâme*" kelimesi; bir yerin, bir insanın veya nesnenin iyi yönlerinin manzum veya mensur şekilde anlatıldığı türü karşılar. Çalışmanın konusu olan eserde

geçen “*fezâil*” kelimesi ise “*fazîlet*” kelimesinin çoğuludur. Buradan hareketle *Fezâil-i Şam*, Şam şehrinin fazîletlerinin (güzel vasıflarının ve değerlerinin) anlatıldığı eserdir.

Sözlük anlamı *erdem kitabı* (Devellioğlu, 2008) olan fazîletnâmeler, yalnızca edebi nitelikteki eserler olarak düşünülmemelidir. Zira çoğunlukla dinî açıdan kutsal yerler, kişiler veya yapıtlar için yazıldıkları görülmüştür. Bu da onların edebiyat eserleri olmalarının yanı sıra dinî ve tarihî açıdan önem taşıdıklarının belirtisidir, denebilir.

Sözlüklerde *fazîlet* kelimesinin çoğulu olarak verilen ve buradan hareketle *değerler, üstün nitelikler* gibi anlamlar taşıyan *fezâil* kelimesinin, çalışmanın konusu olan *Fezâil-i Şam* adlı eserde *bir yerin iyi ve üstün özellikleri* anlamını taşıdığı söylenebilir.

Her ne kadar fazîlet kavramının ilk olarak Arap edebiyatında amellerin, şahısların, kabile ve milletlerin, yer ve şehirlerin benzerlerinden üstün olduğunu göstermek üzere yazılan eserlerde kullanılmış olduğu (Yılmaz, 2017) söylene de bu kavramın Türk edebiyatında tamamen yeni bir kavram olduğu iddia edilemez.

Günümüze kadar gelen ilk şiir örneklerinden itibaren anlaşılacağı üzere, Türkler henüz Arap edebiyatıyla tanışmadan önce de bir insanın veya doğanın üstün özelliklerini anlatan şiirler söylemişlerdir.

Kaya (1999), Rahman’a dayanarak Uygurlar’ın cenaze törenlerinde, ölen kişinin hayattayken vatanı ve halkı için gösterdiği yiğitliğini öven şiir ve nesir yazılar okunduğunu belirtmiştir.

İslâm öncesi Türk edebiyatı türlerinden olan ve yuğ/cenaze törenlerinde, duyulan matem anlatmak üzere söylenen sagularda (Uludağ, 1988); geride kalanların acılarının yanı sıra ölenin değeri, üstün özellikleri ve yaptığı işlerden de bahsedilmiştir (Batur, 1998).

Divânü Lügati’t-Türk’te geçen şu sagu örneği, Türk edebiyatında fazîletnâmelerden önce de kişilerin erdemlerini, üstün yönlerini anlatan şiirlerin olduğunun kanıtı olarak görülebilir:

erdi aşın taturgan

yawlak yağıg kaçurgan

Ugrak süsin kaytargan

bastı ölüm axtaru

yagı otın öçürgen

toyduñ anı köçürgen

ışlar üzüp keçürgen

tegdi okı öldürü

turgan ulug ışlaka

tirgi urup aşlaka

tumlug kadir kışlaka

kodtı erig umduru”

Türkiye Türkçesi ile:

O, ölüm onu yakalayınca kadar misafirlere yemek yediren, düşmanları kovan, sarsılmazlığı ile Uğrak askerlerini püskürten; ölümcül savaşların ateşini söndüren, (düşmanları) karargâhlarından süren, planlar yapan biriydi. Feleğin öldüren oku ona isabet etti. O her zaman büyük işlerin üstesinden gelirdi. Kışın dondurucu günlerinde kurduğu sofralarla insanları

doyururdu. Gitmesiyle insanları cömertliğe ve iyiliğe hasret bıraktı (Ercilasun ve Akkoyunlu, 2015).

Doğanın güzelliklerini ya da kadın, at, şehir gibi sevilen varlık ve yerleri övmek için yazılan güzellemeleler de bu duruma örnek olarak verilebilir:

Dinleyin ağalar medhin eyleyim

Elma yanaklımın kara kaşlımın

O gül yüzlerine kurban olayım

Dal gerdanlığımın da sırma saçlımın (Noksânî)

Çukurova bayramlığın giyerken

Çıplaklığın üzerinden soyarken

Şubat ayı kış yelini koğarken

Cennet demek sana yakışır dağlar (Karacaoğlan)

Yokuşa yukarı keklik sekişli

İnişe aşağı tavşan büküşlü

Düşmanın görünce şahin bakışlı

Kuğuya benziyor boynu kır atın (Köroğlu) (Dilçin, 2005).

Verilen tüm bu örneklerden de görüleceği üzere, sevilen kişi, varlık ve yerleri övme işi Türkler ve Türk edebiyatı şairleri için yeni değildir. Bu cümleden olarak Eski Türk edebiyatının bir ürünü olan fazîletnâme, Türk edebiyatı şairleri için tamamıyla yeni bir tür sayılmaz, denebilir. Türk şairleri, eski çağlardan bu yana, böyle övgü

şiiirlerini kendilerine özgü tarzlarıyla meydana getirmişlerdir. İslâm'dan sonra oluşan Eski Türk edebiyatının türlerinden biri olan fazîletnâme de yine sevilen kişi ve şehir; kutsal gün ve aylar gibi pek çok şeyin övgüsü için yazılmış eser niteliği taşımaktadır.

Türk edebiyatındaki fazîletnâmelere; Hâfızoğlu Muhammed Yemînî'nin Hazret-i Ali'nin fazîletlerini anlattığı *Fazîletnâme*'si (Çelebioğlu, 1994; Tepeli, 2002; Kırman, 2004), Muhammed Yemenî'nin Mekke, Medîne ve Kudüs'ün fazîletlerini anlattığı *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü's-Şerîf* adlı eseri (Aydın, 1987), Bâkî'nin mütercimliğini yaptığı cihadın fazîletlerini anlatan *Fezâilü'l-cihâd* ve Mekke tarihi ile Osmanlı sultanlarının Mekke'de yaptırdığı eserlerden bahseden *Fezâil-i Mekke* adlı iki eser (Şentürk ve Kartal, 2014), Halil Paşa'nın *Fezâil-i Şâm-ı Şerîf* adlı mesnevîsi (Çam, 2016) ve Süleyman Mehmed Nahîfî'nin *Fazîlet-i Savm*'ı (Çelebioğlu, 1998) örnek olarak verilebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

1.1. AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ

Ahmed bin Hemdem Kethudâ Süheylî, XVI. yüzyıl Osmanlı şair ve yazarlarından biridir ve memleketi Şam'dır.

Süheylî'nin doğum yerinin Şam olduğu bilgisine *Fezâil-i Şam*'nda geçen şu beyitten ulaşılmıştır:

Mevlidümdür o şehri-rûh-efzâ

Anda buldum faķîr neşv ü nemâ (11b/326)

Şairin Şam'da eğitim aldığı bilgisini içeren beyit de adı geçen ve çalışmanın konusu olan eserde, doğum yerini bildiren beytin bulunduğu sayfada yer almaktadır:

Eyledüm niçe yıllar anda maķâm

Şuġl-ı 'ilme idüp tetebbu'-ı tām (11b/335)

Süheylî'nin yine bu eserinde, babasının padişah yolunda şehit olduğu bilgisi de geçmektedir:

Pādişāhuñ yolında oldı şehîd

Pederüm ya'nî kim o pîr-i vahîd (9b/259)

Harmancı (2007)'nin Süheylî'nin Divân'ı üzerinde yaptığı çalışmada da, Süheylî'nin babasının Eğri kalesinin fethi sırasında şehit düştüğü belirtilmektedir.

Tuhfe-i Nâilî'de şairin adı "Ahmed Süheylî Efendi" olarak geçmekte ve onun Hemdem Kethûda'nın oğlu olduğu yazmaktadır. Yine aynı eserde Süheylî'nin divân

kâtibi olduğu ve 1599 yılında vefat ettiği belirtilmiştir (Kurnaz ve Tatçı, 2001). Süheylî'nin kendi eserlerinden biri olan *Târih-i Mısır-ı Cedid*'deki bir beyitte de divân kâtibi olduğu bahsi geçmektedir fakat 1599 olarak verilen ölüm tarihi yanlıştır (Yağcı, 2001).

Şair, *Sicill-i Osmânî*'de "Süheyl Çelebi" adıyla anılmakta ve şairin ölüm tarihi olarak yine 1599 tarihi verilmektedir (Akbayar, 1996).

Yukarıdaki bilgilere ek olarak, Yağcı (2001)'nin *Süheylî'nin Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir*'i konulu doktora çalışmasından edinilen bilgilere göre Süheylî hakkında şunlar söylenebilir:

Süheylî'nin *Târih-i Şâhî* eserinden anlaşıldığı üzere, Süheylî Osman Paşa ile Tebriz'in fethinde yer almıştır. 1592 yılında Cafer Paşa'nın Tebriz muhafızlığı sırasında da paşanın yanında olmuştur. 1605 yılında İstanbul'da bulunmuş ve Halep muhasebeciliği göreviyle Halep'e doğru yola çıkmış ve bir süre Kilis'te kalmıştır. 1606 yılında Mısır'da divân kâtipliği yapmıştır. Şairin *Târih-i Mescid-i Haram* adlı eserinden, 1630 yılında hayatta olduğu anlaşılmaktadır. Süheylî ile ilgili takip edilebilen son tarih ise *Târih-i Şâhî* eserinde yer alan 1632 yılıdır. Bazı kaynaklarda şairin ölümüne dâir verilen 1599 yılı yanlıştır. Süheylî'nin 1582 yılında Cafer Paşa'nın Tebriz muhafızlığı sırasında paşanın yanında tarihçi olarak bulunmasından yola çıkılarak o sıralarda şairin 18-20 yaşlarında olduğu; yaklaşık olarak 1562 yılında doğmuş ve 1632'den sonra 70'li yaşlarda iken vefât etmiş olabileceği tahmin edilmektedir.

Süheylî'nin *Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir* adlı eseri üzerinde yapılan başka bir çalışmada (Kirenci, 2012) yine Süheylî'nin 1585-1634 yıllarında şair, hikâye yazarı ve tarihçi vasıflarıyla eserler ortaya koymuş olduğu bilgisine dayanarak 1630'lu yıllarda vefât etmiş olma ihtimali belirtilmiştir.

1.2. AHMED BİN HEMDEM KETHUDÂ SÜHEYLÎ'NİN ESERLERİ¹

1.2.1. Fezâil-i Şam

Süheylî'nin bu eseri ile ilgili tüm bilgi ve tespitler çalışmanın *İnceleme* kısmında geniş olarak verilmiştir.

1.2.2. Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir

Eser, otuzu aşkın nüshası olan mensur bir hikâye kitabıdır ve 31 fasıl ile 204 hikâyeden oluşur:

I. ve II. fasıllar övülecek insanlar ve davranışlar üzerine hikâyeleri; III.-XII. fasıllar model sunma ve ders verme amacıyla yazılan hikâyeleri içerir. XIII. ve XXIX. fasıllar ilm-i nücûm, ilm-i remil, ilm-i simyâ gibi gizli ilimler; XX., XXI. ve XXIII. fasıllar güldürücü hikâyeler hakkındadır. XXVIII., XXX., XXXI. fasıllar çeşitli konulardaki hikâyeleri barındırır.

1.2.3. Târih-i Şâhî

Süheylî, 1591 yılında yazmaya başladığı bu eserde önce Hazret-i Âdem'den Hazret-i Muhammed'e kadar -Hazret-i Muhammed'e geniş yer ayırarak- peygamberlerden bahseder. Ardından dört halife ve on iki imamdan bahsedilerek Türk tarihine geçilir. Pek çok Türk beyliği ve hanlığından söz edilerek en son Osmanlılardan bahsedilir ve IV. Murâd dönemine dek Türk tarihi anlatılmış olur. Eserde, 1628 yılına kadarki olaylar konu edilmiştir.

¹ Bu bölümdeki *Fezâil-i Şam* ve *Divân* haricindeki eserler hakkındaki tüm bilgiler Şerife Yağcı'nın *Süheylî'nin Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir'i* konulu doktora tezinden alınmıştır. Divân hakkındaki bilgiler Esat Harmancı'nın çalışmasından elde edilmiştir. Çalışmaların künyesi, *Kaynakça* bölümünde verilmiştir.

1.2.4. Târih-i Mısır-ı Kadîm

Pek çok nüshası olan eserde Hazret-i Âdem döneminden Tûfan'a; Tûfan'dan da Çerkes hükümetlerinin sonuna kadar geçen olaylar konu edilmiştir. Tercüme bir eserdir.

1.2.5. Târih-i Mısır-ı Cedîd

1515-1621 yıllarında Mısır'da geçen olayları anlatan eser, Târih-i Mısır-ı Kadîm'in zeylidir.

1.2.6. Târih-i Mescid-i Harem

Kâbe'nin Hazret-i Âdem devrinden Hazret-i Muhammed devrine kadar kaç defa inşa edilip 1630 yılına dek ne kadar onarıldığını konu edinen bir eserdir.

1.2.7. Münşeât

İnşa ilmiyle ilgili bir el kitabı şeklinde düzenlenmiş olan eser çeşitli mektup örneklerini barındırır ancak Yağcı'nın belirttiği üzere mektuplar Süheylî'ye âit değildir.

1.2.8. Divân

Süheylî'nin çeşitli şiirlerinin bulunduğu kitabıdır. Harmancı, eser üzerinde yaptığı çalışmada eserin tek nüshasının olduğunu ve bu nüshanın Amasya Beyazıt İl Halk Kütüphanesi 1098 numarada kayıtlı olduğunu ve eksik olduğunu belirtmiştir.

Süheylî'nin *Divân*'ında; elli kasîde, üç yüz elli sekiz gazel, otuz dört kıt'a, iki tahmîs, on üç müseddes, dört tesdîs, bir müsemmen, bir tesmîn, iki tercî-bend, iki terkîb-bend bulunmaktadır.

1.3. İNCELEME

Fezâil-i Şam adlı eser, mesnevî nazım şekliyle ve fe'îlâtün mefâ'ilün fe'ilün vezniyle kaleme alınmış 956 beyitlik bir fazîletnâme olup Allah adı anılarak başlar ve Allah'a hamd ü senâ, peygamberin ve diğer din büyüklerinin medhi, devlet büyüklerine övgü gibi klâsik mesnevî düzenine sahiptir. Asıl konunun işlendiği kısımda ise; Şam'da yaşamış veya Şam'da kabri bulunan peygamber ve velî zâtlar, Şam'la ilgili Muhammed Peygamber'den hadisler ve bazı âyetler ile peygamber kıssaları çerçevesinde Şam'ın üstün yönleri işlenmiş ve Şam'da bulunan bazı önemli mekânlardan bahsedilmiştir.

Eserin asıl konusunun işlendiği kısımda 5 bâb bulunmaktadır:

1. bâb, Şam hakkındaki bazı âyet ve hadislerin açıklamaları ile Şam'ın tarihini ve kutsallığını konu alır.

2. bâb, Şam'ın fazîletlerinin ve şerefının âyet ve hadislere dayanarak anlatıldığı bölümdür.

3. bâb, Emevî Camisi'nin ve Beytü'l-makdis'in fazîletlerinin işlendiği bölümdür.

4. bâb, Şam'da mezarı bulunan peygamberlerin, evliyâların ve tebe-i tâbiîn olarak adlandırılan insanların bilgilerini içerir.

5. bâb, Şam'da bulunan mübârek yerleri konu alır.

Belli bir konuyu işleyen, bağımsız mesnevîlerin düzenleniş biçimi genellikle şöyledir:

I. Giriş

1. Besmele
  2. Tevhid
  3. Münâcât
  4. Na't
  5. Mi'râc
  6. Mu'cizât
  7. Medh-i çehâr yâr
  8. Padişah için övgü
  9. Devlet büyüklerine övgü
  10. Sebeb-i te'lif
- II. Konunun işlendiği bölüm
- III. Bitiş bölümü (Ünver, 1986).

Fezâil-i Şam, -mesnevî nazım şeklinin klâsik düzeninde olduğu gibi- besmele ve Allah'a hamd ü senâ ile başlamaktadır. İlk iki beyit Arapça olarak kaleme alınmıştır.

1.-86. beyitler eserin *tevhid* bölümünü oluşturmaktadır. Tevhid, Allah'ın bir ve eşsiz olduğunu konu edinen mesnevî bölümüdür. Süheylî, eserinin bu bölümünde Allah'ın bazı isimleriyle pek çok âyetten yararlanarak Allah'ı övmüş; Allah'ın birliği ve yüceliğini vurgulamıştır. Tevhid kısmındaki beyitlerden hareketle Süheylî'nin Allah'ı şu şekilde anlattığı söylenebilir:

Allah birdir ve ondan başka tanrı olduğunu iddia edenler kâfirdir. Besmele, Allah'ın söz bahçesinin sünbülü gibidir. Eğer ibretle bakılırsa Allah'ın sözleri insanın Allah'a ulaşmasına yardım eden bir yola dönüşür. Allah tektir ve kendine özgüdür. O her şeye gücü yeten ve varlıkları darlıktan kurtarandır. Geceyi yoktan var edip sabahı onun içinden çıkarandır. İnsan aklı, onun zatını idrâk edemez. O öncesi ve sonrası olmayandır. Söze Allah adıyla başlanırsa o söz hayırla son bulur; eğer onun adıyla

başlamasa söz yolunu kaybeder. Hiçbir şey kendi kendine yoktan var olmaz. Allah, yalnızca “Ol!” emri vererek her şeyi yaratandır. O, insanlara peygamberleri birer elçi olarak göndermiştir. Varlıkları ona ibâdet etsinler diye yaratmıştır. Hakkı bâtıldan ayırabilmeleri için insanlara akıl ve iyiyi kötüden ayırma kabiliyeti vermiştir. O dilediğinin günahlarını örter ve affeder; dilediğini ise kahredip ona zulmeder. Kimini perişân eder, kimini sultan eder. O, dilediğine dilediğini yapandır.

87.-106. beyitler, eserin *münâcât* bölümüdür. Bu kısımda şair, kendisini ve diğer tüm insanları günahkâr görüp hatalarından dolayı pişmanlığını belirten ve bağışlanma dileklerini içeren beyitlere yer vermiştir. Şair, insanların günah içinde yaşayan isyankâr varlıklar olduğunu, nefislerine esir olup temiz ruhlarını kendilerinin kirl ettiklerini anlatmaktadır.

107. beyit, na't bölümüne geçişin habercisi niteliğindedir:

Çün tamâm ola şükr-i Rabb-i cihân

Eyle na't-ı nebîye 'atf-ı 'inân (4b/107)

109. beyte geçmeden önce şair, na't bölümüne geçildiğini bildiren uzun ve detaylı bir başlık kullanmıştır. **109.-164.** beyitler, eserin *na't* bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde şair, Hazret-i Muhammed'i överek onun diğer peygamberlerden üstün olduğunu, âdeta Hazret-i Peygamber'in bir padişâh, diğer peygamberlerin ise o padişâhın askerleri olduklarını vurgulamaktadır:

Cümleten hep tufeyl-i râhuñdur

Şâhsın sen bular sipâhuñdur (6b/164)

165. beyitten itibaren bir konu geçişi mevcuttur; bu beyitten **185.** beyte kadarki konu geçişi kısmında ağırlıklı olarak devrin olumsuz yönlerinden yakınma söz konusudur:

Râic olup kamu naķved-i fesâd

Ƙaldı kāsıd olup metā‘-ı sedād (6b/168)

Buldı āyīne-i me‘ālī Şikest

Cehlile ‘ālem oldı Şekl-perest (7a/177)

186.-190. beyitler, eserin *medh-i  eh ar y ar-ı g z n* bölümünü oluşturmaktadır. Bu bölümde S heyl , hil fet sıralarına göre Hazret-i Ebu Bekir, Hazret-i  mer, Hazret-i Osman ve Hazret-i Ali’nin (Fayda, 2015) birer beyitle adlarını anmıŐ ve kısaca hepsini övmüŐtür.

191.-215. beyitler eserin *padişah için övgü* bölümünü oluŐturur. Bu bölümde, devrin sultanına övgüler bulunmaktadır.

216. beyitten sonra Eğri’nin fethi anlatılmakta ve medhi yapılan Sultan III. Mehmed Han’ın bu fethi gerçekleŐtirdiđi, savaş sırasında bizzat ordunun başında olduğu belirtilmektedir:

Ƙal‘a-i Egri’ye ‘az met idüp

Ol vil yeti fet e niyyet idüp

‘İzz   devletle Ő h-ı dery -dil

Ƙal‘a-i Egri’ye olup v Őıl

Der   d v rını hiŐ r itdi

Burc b r sını yaŐup yıŐdı

 unki fet  itdi  al‘asını hem n

Ƙıldı t b ra toğrı ‘a f-ı ‘in n (8a/216-219)

216. beyitte başlayan Eğri'nin fethi konusu **307.** beyte dek sürmektedir. Bu kısımda Eğri'nin fethinin yanı sıra dönemin ileri gelen devlet adamlarının bahsi de geçmektedir.

235. beyitte başlayan *dönemin vezirlerine, savaşta şehit düşen ve gazi olan zâtlara övgü*, **274.** beyte dek sürmektedir. Bu kısımda adı geçen devlet adamları şunlardır:

Vezîr-i Azam Damat İbrâhîm Paşa:

Oldur ol server-i şecî' ü kerîm

Nâm-ı pâkiyle ya'nî İbrâhîm (9a/245)

Vezîr-i Sâni olarak anılan (9a/247) Mehmed Paşa:

Cümlesinden şecî' ü erşeddür

Şeref-i nâmile Mehemmed'dür (9a/249)

Sinan Paşa:

Oldı ol şîr-i ceng bî-hemtâ

Nâmla Hâzret-i Sinân Paşa (9a/254)

Hasan Paşa:

Biri ol pehlivân-ı rûz-ı vegâ

Âşaf-ı saf-şiken Hasan Paşa (9a/256)

Kapıcıbaşı Ali Ağa:

Cüd u luğf u şehâda bî-hemtâ

Ƙapucı başıdur ‘Alī Aġa (9b/273)

Bu kısımda Şairin babasının, padişah yolunda Şehit olanlardan biri olduğu bahsi de geçmektedir:

PādiŐāhuñ yolında oldu Őehīd

Pederüm ya‘ nī kim o pīr-i vaĥīd (9b/259)

275. beyitten itibaren tekrar savaş konusuna geçilmiştir:

Bu kısımda, sultanın iki bin askerle beraber, yedi yüz bin dűŐman karŐısında savaŐtıĐı belirtilmiŐtir:

İki biñ ādemile ol server

ekti tīġın alup yüzine siper

Bir dem içinde ol dilīr-i cihān

Yedi yüz biñ la‘ īne tīġ-ı zebān (10b/295-296)

307. beyitte Eġri’nin fethi konusu Şu dua ile son bulmaktadır:

Yād olup dem-be-dem kıyāmete dek

Söyleye bu ġazāyı ins ü melek (10b/307)

Süheylī, **308.** beyitte padişahın fetih ve zafer ile sonuçlanan savaştan sonra tahtına döndüğünü ve hükümdarlığını sürdürdüğünü dile getiriyor. **311.** beyitteki dua ile Eġri’nin fethinden sonraki kısım da son buluyor.

311. beyitten hemen sonra *sebeb-i telif* bölümüne geçişin habercisi olan başlık geliyor. Bu başlıkla Süheylī, eserini neden ve nasıl yazdığının yanı sıra eserin tertibi hakkında da bilgi veriyor.

314. beyitte Süheylî, Şam'ı enbiyâ yani peygamberler şehri olarak anıyor ve bu şehrin *Şam-ı Şerif* olarak anılmasının sebebinin bu olduğunu söylüyor:

Enbiyâ burcudur o cāy-ı laṭīf

Anuñiçün dinüldi Şām'a şerīf(11a/314)

Peygamberler tarihi kayıtlarına bakıldığında gerçekten adı Şam ile anılan peygamberler olduğu görülmektedir (Akın, 2019; Köksal, 2004; Yelten, 1998).

315. beyitte Süheylî'nin, *Fezâil-i Şam* eserini yazarken *Hüccetü'l-İslâm* olarak anılan *İmam Gazzâlî*'nin târih konulu bir eserinden faydalandığı; **316.-324.** beyitlerde ise Gazzâlî'nin bu eserin tertibi ve içeriği ile ilgili bilgi verdiği görülmektedir.

Süheylî, Gazzâlî'ye ait bu eserin altı bölümden oluştuğunu ve hem Şam'ın faziletlerini hem de etrafını anlattığını; eserin içinde peygamber kabirleriyle ilgili bilgiler olduğunu ve eserin bir şârih tarafından mensur olarak şerh edildiğini de bildirmektedir.

Daha sonra şairin kendisi, Şam ve Şam'da bulunanlar ile ilgili bilgi edinmeyi sağlayan nitelikte beyitler sıralanmaya başlıyor. Bu kısımda ilk olarak bazı peygamberlerin ve sahabenin mezarlarının Şam'da olduğu bilgisiyle karşılaşılıyor (319-321). Sonrasında şairin Şam'da doğup (326) yine Şam'da yaşamaya devam ettiği (325) bilgisi mevcut.

327.-334. beyitlerde şair, mübalağalı şekilde Şam'ın güzelliklerini anlatmaktadır.

335. beyit, Süheylî'nin Şam'da eğitim aldığı delili niteliğindedir:

Eyledüm niçe yıllar anda maḳām

Şuḡl-ı 'ilme idüp tettebbu'-ı tām (11b/335)

337. beyitte şair, eseri yazma fikrinin kendisine ilham olduğunu belirtmektedir:

Bir dem oldı derūnuma ilhām

Nazm olunsa eger feżāyil-i Şām (11b/337)

Sonrasında Süheylî'nin söz ve şiirle ilgili düşüncelerini içeren beyitlerle karşılaşılıyor:

Süheylî, şiiri söz denizinde bir inciye benzetiyor (339) ve eserini şiir şeklinde yazmasının sebebini sözün vezinli olduğu zaman daha derin ve güzel olmasına bağlıyor (340).

341.-345. beyitler “söz”ün övgüsünü içermektedir. Bu kısımda dünyanın oluşmasına sebep olması, peygamberlere gökten indirilmesi ve bilinmezlik âleminin bir armağanı olup yüce sırrın açıklayıcısı olması gibi söze ait özellikler görülmektedir.

346.-362. beyitlerde şair, eseri yazmaya nasıl başladığından bahsedip, eseri yazarken Allah'ın yardımını talep ettiğini ve talebine karşılık bulduğunu anlatarak kendi sözünü övüyor. Bir beyitte şiirini eşsiz bulduğunu söylüyor ve onu cihanı süsleyen bir dilbere benzetiyor:

Ḥaqq'a minnet bu nazm-ı hemtā

Oldı bir dilber-i cihān-ārā (12b/358)

363.-366. beyitler, Süheylî'nin şiir anlayışını içeriyor. Böylece kendisinin şiir hakkındaki fikirlerine ilk elden ulaşılmış oluyor.

Bu beyitlerden hareketle Süheylî'nin şiir hakkındaki görüşleri şunlardır, denebilir:

Şiir, İslâmi çerçevede yazılmış ise yücedir. Eğer şiir, kâmil insan tarafından yazıldıysa helal sayılabilecek bir sihirdir. Sihar gibi alışlagelmiş olanları yıkar ve eğer mucize değilse en azından kerâmettir. Şiir, ateş ve su gibi iki aykırı oluşumu dahi birleştirip rüzgârla anlaşma yapmışçasına -çölde esen rüzgârda uçuşan kum tanelerinin altın tozuna benzemesi gibi- toprağı altına dönüştürür.

Geçiş niteliğindeki **367.** beyitten sonra şair tekrar kendi sözünü övüyor ve **377.** beyte dek Allah'ın lutfettikleri için şükür ve lutfun devam etmesi; eserinin en güzel şekilde tamamlanması için dua ediyor.

378. beyit eser hakkında en önemli bilgilerden birine; eserin yazılış tarihine ulaşılmasını sağlıyor. Bu beyitte belirtildiği üzere eser; hicri 1008 yılında yazılmış ve bu tarih, miladi 1599/1600 yıllarına tekâbül etmektedir.

379.-383. beyitler eserinin ne şekilde başladığının ve şimdiye kadarki kısmın nasıl ilerlediğinin bilgisini veriyor, denebilir.

383. beyit, okuyucuya önemli bir bilgi daha sunuyor; şairin bu beyitte belirttiği üzere eser üç günde tamamlanmıştır.

383. beyitten hemen sonra ilk bölümün yani *Bâb-ı Evvel*'in başladığının delili olan başlık mevcut. Süheylî, bu başlıkla *asıl konunun işlendiği* 5 bâbdan oluşan kısma giriş yapıyor.

384. beyitle; öncelikle esere ismini veren şehir hakkında hadis ve âyetlere dayanan bilgilerin yanı sıra şehrin mimâri eserleri ve bazı zâtların defin yerleri gibi pek çok bilgiye rastlayacağımız *asıl konunun işlendiği bölüm* başlamış oluyor.

384.-386. beyitlerde Süheylî, kalemlle konuşur gibi bir üslup benimsemiş ve eseri yazıya geçirmesine vesile olan kalemi adeta onurlandırmıştır.

387.-389. beyitler şehrin adı hakkında bilgi verir niteliktedir. Bu kısımdaki bilgilere göre:

Şam, eskiden Rum ve Karaman gibi bir vilayet adı idi. Hazret-i Muhammed'in rivâyetine göre Şam'ın eski adı Dimeşk idi.

390. beyitte bir hadisten bahsedilmiş ve hemen altına hadisin tam hâli nesir şeklinde eklenmiştir.

391. beyitte, Şam'ın eşsiz güzellikte olduğundan; suyunun ve diğer nimetlerinin bol olduğundan söz edilmiştir:

Hiç Dimeşk'üñ mişâli yer yokdur

Ni' meti şuları katı çokdur (13b/391)

392. beyitle tarihçilerin Şam hakkında belirttikleri bilgilere geçiş sağlanmıştır. Bu bilgilere göre:

Şam'ın sınırları, Güney'de Medine'ye; Doğu'da Bağdat'a; Batı'da Gazze ve Trablus'un yanı sıra Kudüs ve Nablus'un çevresine; Kuzey'de ise Halep'e ulaşmaktadır.

398. beyitten sonra yine Hazret-i Muhammed'in Şam ile ilgili sözlerine geçilmiş ve **435.** beyte dek eser bu sözler çerçevesinde ilerlemiştir. Yer yer hadislerin Arapçası da verilmiştir. Bu kısımda bulunan ve Süheylî'nin Hazret-i Muhammed'e ait olduğunu iddia ettiği sözlere göre:

İnsanların en şereflipleri Şam'da yaşar. Burada yaşayanlar mutludur ve burada ölenler şehit olur. Şam'da bulunan köleler bile Allah'ın ihsanına kavuşmuştur. Bir insan Şam'ı terk etse Allah'ın gazabına uğrar. Hazret-i Muhammed de Şam'a gidip gelmiştir. Bazı peygamberlerin mezarları buradadır. Hazret-i Muhammed miraca çıktığında melekler önüne sağlam bir direk getirmiştir. Bu direk İslâm direğidir ve Peygamber bu direğin Şam'a götürülmesini emretmiştir. Şam'ın askerleri, Allah'ın ordusudur. Allah onları dilediği kulların üstüne yollar. Dünyada hayır on kısımdır; bunlardan dokuzu Şam'dadır, biri ise geri kalan şehirlerdedir. Sahabe, Peygamber'e hangi şehirde yaşamalarının doğru olduğunu sorduğunda Peygamber bu şehrin Şam olduğunu söylemiştir. Ayrıca, ahir zamanda İslam askerlerinin üç kısım olacağını söyleyince sahabe hangisine dahil olmaları gerektiğini sormuş ve Peygamber de bunun üzerine Şam ordusuna katılmalarını emretmiştir. O kavim, kavimlerin en cömertidir ve o kavme katılanlar bu cömertliğe erişirler.

435. beyit, *Bâb-ı Evvel*'in bittiğini belirtir nitelikte olup bu beytin hemen altında *Bâb-ı Sâni*'nin başlığı bulunmaktadır. Bu başlıkta, bölümün bazı âyet ve kudsi hadisler çerçevesinde beyitlerden oluşacağını haberi verilmiştir. **436.** ve **437.** beyitlerde yine bu kısımda Şam'ın şerefinden ve faziletlerinden bahsedileceği bildirilmiştir.

438.-440. beyitler *Tîn* suresinin ilk âyetini içermektedir. Süheylî, müfessirlerin bu surede geçen *incir ve zeytinden kastedilenin Şam şehri olduğunu* söylediğini iddia ediyor. **441.** beyitte yine Şam ile ilgili başka âyetlerin de olduğunu söylüyor.

442.-451. beyitlerde Şam'ın ismi, tarihî ve dinî öneme sahip şehirlerle anılmaktadır. Bu şehirler şunlardır: Mekke, Medine, Kudüs, Konstantiniyye, Rûmiyye, Antâkiye ve San'a. Süheylî, bu kısımda adı anılan San'a şehrinin Yemen'deki değil, Rum ilindeki San'a olduğunu da belirtiyor.

451. beyitten sonra yine Tîn suresine geçiş söz konusudur. Bu beyitten sonra Tîn suresinin ilk iki ayeti nesir şeklinde verilmiştir.

452.-455. beyitlerde, bu âyetlerden kastın bir rivâyete göre Şam şehri olduğu; başka bir rivayete göre ise Emevî Câmisi olduğu geçmektedir. Süheylî, bu kasıtların Hazret-i Muhammed tarafından açıklandığını söylemektedir.

455. beytin ardından *Bâb-ı Sâlis*'in başlığı gelmektedir. Bu başlıktan, bu kısımda *Emevî Câmisi* ve *Beytü'l-Makdis*'ten söz edileceği anlaşılabilir.

456. beyitle üçüncü bölüm (*Bâb-ı Sâlis*) başlamış oluyor ve sonraki beyitlerde şair, Tîn suresinin ilk iki âyetindeki *ve't-tîn*'den kastın *Emevî Câmisi*; ve *'z-zeytûn*'dan kastın ise *Beytü'l-Makdis* ve *Mescid-i Aksâ* olduğunu iddia ediyor.

461. beyitten üçüncü bölümün sonu olan **696.** beyte dek süren kısımda şunlardan bahsedildiği söylenebilir:

Şam'da zâlimler uzun süre barınamaz. Şam ehlinin duası kabul olur. Mekke'de kılınan namaz, Hicaz'da kılınandan yüz bin kat sevaptır. Medine'de kılınan bir rekât namaz, elli bin rekata denktir. Kudüs'te kılınan bir rekât namaz, kırk bin rekata; Şam'da kılınan bir rekât ise otuz bin rekata denktir.

Allah Şam'da bir dağa seslenip o dağ üzerinde kıyamete dek zarar görmeyecek bir mescid bina edeceğini dağa bildirmiştir. Tarihçiler, bu caminin Emevî Camisi olduğunu söylerler. Mirac Gecesi Hazret-i Muhammed bu camide Cuma namazı kılmıştır, denir. Ahir zamanda Mehdi gelip dünyayı gezse, dünyada Emevi Camisi gibi başka bir yapı daha görmediğini söyler. Zekeriya Peygamber'in oğlu Yahyâ Peygamber'in başı bu caminin avlusunda bulunan dördüncü direğin altında gömüldür.

İbn Kesir'in Peygamberler Tarihi kitabında Hazret-i Yahyâ'nın Şam'da yaşadığı ve burada başı kesilerek şehit edildiği belirtilir. Ancak bahsi geçen eserde

başının Emevî Camisi değil, Şam Camisi yapımında bulunduğu yazılıdır (Akın, 2019). Şam Camisi'nden kastın Emevî Camisi olması mümkündür.

Emevî Camisi eskiden bir kilise idi. Emevi halifeleri onun şeklini değiştirip onu bir cami haline getirttiler. Bu camiyi Hûd Peygamber'in inşa ettiği ve bu peygamberin kabrinin de yine caminin kible duvarı içinde olduğu rivâyet edilir. Caminin kuzey tarafını da Hazret-i İbrâhim'in yaptığı söylenir.

537.-553. beyitler okuyucuya Allah rızası çerçevesinde doğru kulluk ederek kimseden bir şey beklemeden, uzun emeller içinde olmadan sürekli âhirete hazır olmak gibi konularda nasihatler içermektedir. Bu kısımda **545.** beyitten sonra bir âyetle nasihatler desteklenmiştir.

Nasihatlerden sonra Süheylî eserine, çoğu zaman rivâyetçiler veya tarihçilerin böyle aktardığını belirterek Emevî Camisi ile ilgili beyitlerle devam etmiştir:

Emevî Camisi'nin yeri eskiden boş imiş. Hazret-i Âdem, Şam'a gelip burayı kendine yurt edinmiş ve Emevî Camisi'nin olduğu yeri mabed kılmış. Şehri ehl-i küfür ele geçirdiğinde bu mabed kiliseye çevrilmiş; ehl-i İslâm ele geçirdiğinde ise mescide çevrilmiş. Bu mekânda hep Hakk'a ibâdet edilmiş.

Bu kısımdan sonra **-578.** beyitten itibaren- Şam'ın tarihi ile ilgili kısım gelmektedir:

Bir rivâyete göre, Şam'ı Yunanlılar şehirleştirmişlerdir. Yine bir rivâyete göre Şam, ehl-i küfür yönetimindeyken Hazret-i Muhammed şehri fethetmeye niyet etmiş fakat ömrü vefâ etmemiştir. Hâlifelerden Ebu Bekir de şehri fethetmeye niyetlenmiş fakat şehri fethetmek ona da nasip olmamıştır. İslâm askerlerine, Şam yolunda başka bir kavim engel olmuş ve Müslümanlar bu savaşı kazanmıştır.

601. beyitten sonra Şam'ın Müslümanlar tarafından fethedilmesi meselesiyle ilgili beyitler sıralanmakta ve bu kısımda konu ile ilgili şu bilgiler yer almaktadır:

Ebu Bekir'in ölümünden sonra hilâfeti devralan Ömer de yine şehri fethetmeye niyetlenmiş ve bu iş için askerlerin başına iki komutan atamıştır. Bu komutanlar Hâlid bin Velîd ve Ubeyd bin Cerrah'tır. Şehre iki taraftan saldırı gerçekleştirilmiştir. Doğu tarafının komutanı Hâlid bin Velîd iken batı tarafının komutanı Ubeyd bin Cerrah

olmuştur. O dönem top ve tüfek olmadığı için askerler kılıç ve okla savaşmışlardır. Savaş, İslâm askerlerinin zaferi ile sonuçlanmıştır.

Askerler, bir gece yanlarına kale tarafından ağızda kemik olan bir köpeğin geldiğini gördü. Hâlid bin Velîd bunun üzerine gizlice kaleye girdi ve orada esir düşmüş bir Müslümanla karşılaşp ondan kale sakinlerinin eğlencede olduklarını öğrenince diğer askerlere haber verdi ve cümleten kâfirleri kılıçtan geçirdiler. Şehrin doğu kapısı tarafında yaşayan halk bu olayı haber aldı ve Ubeyd bin Cerrah'a şehri barış içinde teslim etmek istediklerini bildirdi.

659. beyitle tekrar söz Emevî Camisi'ne geliyor:

Müslümanlar Şam'ı fethettiklerinde Emevî Camisi, büyük kiliselerden biri idi. Caminin batı tarafı ehl-i küfür için kilise olarak bırakıldı ve doğu tarafı camiye çevrildi. Velîd bin Abdü'l-Melik şehri ele geçirince mabedin tamamını camiye çevirdi ve küfür ehline kendilerine başka yerde kilise yapmalarını emretti. Camiyi Süheylî'nin yaşadığı dönemki hâline getiren Velîd bin Abdü'l-Melik idi. Velîd bin Abdü'l-Melik, Emevî soyundan idi. Bu yüzden caminin adı Emevî Camisi oldu.

672. beyitten itibaren *Velîd bin Abdü'l-Melik* ile ilgili bilgi ve övgü içeren beyitler geliyor. Bu kısımda, *Velîd*'in babası *Abdü'l-Melik*'in dünyaca ünlü bir hükümdar olduğu ve *Velîd*'in; babası *Abdü'l-Melik*'in elli beş yaşında hayatını kaybetmesinin ardından halifelik makâmına geçtiği, halife olduktan sonra Emevî Camisi'ni altınla süslettiği, caminin duvarlarını ve kapısını lacivert ve altın renklerine boyattığı, onun bu hareketlerini halkın doğru bulmadığı ve devlet hazinesini boşa harcaması sebebiyle halkın ona karşı çıktığı fakat *Velîd*'in bu süslemeleri kendi parası ile yaptırdığını söylediği gibi konuları içeren beyitler bulunmaktadır.

Daha önce de belirtildiği üzere **696.** beyitle *Bâb-ı Sâlis* son buluyor ve yine bir başlıkla *Bâb-ı Râbi*'ye geçiliyor.

Bâb-ı Râbi başlığından, bu bölümde Şam'da mezarı bulunan peygamberlerin, evliyâların ve tebe-i tâbiîn olarak adlandırılan insanların bilgilerinin verildiği anlaşılabilir. Tebe-i tâbiîn, Hazret-i Muhammed'i görmüş olan kişileri –diğer deyişle

sahabeyi- görüp Peygamber'den hadis nakleden kişilerden -yani ikinci derecede olarak- hadis nakletmiş olan kişilerdir (Devellioğlu, 2008).

Bu bölümdeki beyitlerden hareketle şunlar söylenebilir:

Şam'da, bir rivâyete göre beş yüz; bir rivâyete göre bin yedi yüz peygamber, evliyâ ve tebe-i tâbiîn mezarı vardır. Musa Peygamber'in bedeni, şehrin Mısır kapısı dışında medfûndur. Muaviye ve Bilal-i Habeşî'nin mezarları da yine Şam'daki mezarlardandır. Bu şehirde Bâbü's-Sagîr adında çok kıymetli bir mekân vardır. Bu mekânda birçok şehit, sahabe ve halifenin mezarı bulunmaktadır. Bâbü's-Sagîr'de kabri bulunanların içinde Hazret-i Muhammed'in eşleri Hafsa, Seleme, Ümmü Habîbe, Meymûne; halası Alike ve torunu Rukiye de vardır. Kabirlerin bulunduğu bir başka mekân ismi Merc-i Dahdah'tır. Bu mekânda yetmiş bin şehit mezarı olduğu rivâyet edilir. Hazret-i Meryem'in bedeni de yine bu mekânda gömülüdür, denir. Cafer-i Sâdık, Ömer bin Abdü'l-Aziz, Bâyezid-i Bistâmî, Ahmedi Bedevî gibi zâtlar da yine kabri burada bulunanlardandır.

697. beyitle başlayan dördüncü bölüm **751.** beyitle sona eriyor ve kısa bir başlıkla beşinci bölüme; *Bâb-ı Hâmis'e* geçiliyor. Bu başlıktan, bu bölümde Şam'da bulunan mübârek yerlerden bahsedileceği anlaşılıyor.

752. beyitten itibaren Şam'daki mübarek yerlerle ilgili şöyle bilgiler mevcuttur:

Hazret-i Ali'den rivâyet edildiğine göre; Hazret-i Muhammed, Yahyâ Peygamber'in Şam'da medfûn olduğunu ve İbrâhim Peygamber'in burada doğduğunu söylemiştir. Yine Lût ve Eyyûb peygamberler de burada bulunmuşlardır. Kâsiyûn Dağı'nda edilen dualar kabul olur, diye bir rivâyet mevcuttur. Şehrin bu dağ tarafındaki kapısının adı Bâb-ı Ferâdis'tir. Ehl-i İslâm, şehri ehl-i küfrün elinden almak üzere gittiğinde bu kapıdan girmiş ve şehit olanlar yine bu kapı tarafındaki yüksek binalı medresenin toprağına gömülmüşlerdir. Kâsiyûn Dağı'nda sürekli kan akıtan bir taş olduğu ve bu taşla Âdem Peygamber'in oğlu Kâbil'in kardeşi Hâbil'i öldürdüğü rivâyet edilir. Tarihteki ilk katil olan Kâbil'den sonra kim cinayet işlese günahından bir pay da Kâbil'e yazıldığı söylenir.

788. beyitten itibaren Âdem Peygamber'in oğulları arasında gerçekleşen olayları anlatan kıssa bulunmaktadır:

Emevî Camisi'nin doğu kapısında bir taş vardır. Rivâyetlere göre Âdem Peygamber devrinde iki insan arasında anlaşmazlık olduğunda ve bu insanlarla ilgili soruşturma yapılacağı zaman o iki insanın adakları bu taşın üzerine konurdu. Hangisinin adağı tutuşup yanarsa onun haklı olduğu ortaya çıkardı. Kimin adağı yanmazsa o yalancı ilân edilirdi.

Âdem Peygamber ile eşinin çocukları hep biri kız biri erkek olmak üzere ikiz doğardı. Bunlardan bir erkek ile doğan kız, diğer kız ile doğan erkekle evlendirilirdi. Yani beraber doğanlar birbiri ile evlenemezdi. Bu kural çerçevesinde Hazret-i Âdem, Kâbil ile doğan kızı Hâbil ile evlendireceğini açıklayınca Kâbil buna râzı gelmedi. Babaları, oğullarından adak getirmelerini istedi. Getirilen adakları bahsi geçen taşta koyacaklar ve böylece adağı tutuşan kişiden Allah'ın râzı olduğu ortaya çıkacak ve Kâbil'in ikizi ile o evlenecekti. Hâbil bir koyun, Kâbil ise buğday getirdi. Gökten bir ateş indi ve Hâbil'in koyununu kaptı; Kâbil'in buğdayına ise bir şey olmadı. Hâl böyle olunca Kâbil, Hâbil'e kıskançlık beslemeye başladı ve kardeşini öldürdü. Böylece Kâbil haksız yere birini öldürerek dünyadaki ilk kâtil olmuş oldu.

808. beyitle Hâbil ile Kâbil kıssası son buluyor ve bir sonraki beyitle yeni konulara geçiliyor:

Ne zaman Şam'da yağmur yağmasa ve kıtlık yaşansa ya da şehre düşman gelse halk toplanıp Tina Dağı'na çıkarak dua eder ve Allah da onların duasını kabul ederdi. Rivâyete göre Hazret-i Cebrâil Hazret-i Muhammed'e, iki dağda yapılan duaların kabul olduğunu ve bu dağlardan birinin Mekke Dağı, birinin ise Kâsiyûn Dağı olduğunu söylemiştir.

830. beyitten sonra Hazret-i İbrâhîm'in bir melikle olan savaşından ve bunun ardından bir mescid yapmasından; bu mescidde kılınan namazların üstünlüğünden ve edilen duaların gücünden bahsedilmektedir.

849. beytin hemen öncesinde Hazret-i İbrâhîm'in Şam'a hicret etmesiyle ilgili beyitlerin habercisi olan başlık bulunmaktadır. Bu başlıktan sonra bahsi geçen konu ile ilgili şunlar söylenebilir:

Hazret-i İbrâhîm'in çok fazla koyunu vardı. Onun yaşadığı yer olan Safed'de çokça su kaynağı vardı ve bu kaynaklardan koyunları su içerdi. Hazret-i İbrâhîm'in koyunlarının çok olması orada yaşayan halkı rahatsız etti ve halk birgün toplanıp

İbrâhîm Peygamber'le konuşmaya ve rahatsızlığını dile getirmeye karar verdi. İbrâhîm Peygamber onlara rahatsızlık vermek istemediğini ve koyunlarını toplayıp gideceğini söyledi. Ardından, Ceyrun'a göç etti. İbrâhîm Peygamber incinip göçünce oradaki tüm su kaynakları yok oldu. Halk bunun neden olduğunu anladı ve pişman oldu. Gidip Hazret-i İbrâhîm'den özür dilediler ve onu tekrar şehre çağırdılarsa da peygamber bunu kabul etmedi. Halk da ondan, en azından su kaynaklarının tekrar ortaya çıkması için Allah'a dua etmesini istedi. Hazret-i İbrâhîm onlara koyunlarından verdi ve bu koyunları kendi sürülerinin başlarına koymalarını söyledi. Böylece, peygamberin mucizesiyle, sular tekrar akmaya başladı. Sonra onlara bazı emirler verdi ve yasaklar koydu. Dediklerine uymazlarsa suların tekrar yok olacağından onları haberdâr etti. Onlar da yıllarca peygamber ne dediyse yaptılar. Birgün bir kadının yasağı çiğnemesiyle sular tekrar yok oldu.

Hazret-i İbrâhîm, o sıralar Safed'den çoktan ayrılmış ve Beytü'l-Makdis yakınlarındaki Ceyrun şehrine göçmüştü. Buradan da Şam'a hicret edip buraya yerleşmişti. Kadın-erkek tüm Şam halkı peygamberi güzellikle karşıladılar. Şam'da, Kâsiyun Dağı'na yerleşti. Rivâyete göre doğduğu yer de bu dağda bulunan bir mağara idi. İbrâhîm Peygamber, bu dağda bir cami inşa etti.

897. beyitten sonra eserin bitiyor olduğunu haber veren başlık bulunmaktadır. Bu başlıktan sonra Süheylî:

Eserini yazarken yardım ettiği ve eserini tamamlamasına izin verdiği için Allah'a şükretmekte; kendi eserini övmekte; fikirlerini hırsızlardan gizlemesi ve gözünü, gönlünü, dilini ilâhî çerçeveye donatması için Allah'a dua etmektedir. Sonrasında, işlediği kusurlar için pişmanlığını dile getirip af dilemektedir. Eserin sonunda Süheylî, eserin yazılış zamanını bildiren târihi düşmüştür.

1.3.1. Eserde Adı Geçen Yerler

Burada ilk olarak bahsedilmesi gereken yer şüphesiz esere ismini veren ve eserin incelenmesiyle, müellifin oldukça kıymet verdiği anlaşılan şehir; Şam'dır.

Şam, üzerinde en uzun süre kesintisiz yerleşim görüldüğü söylenen ve 1521 yılında Osmanlı hâkimiyetine geçen bir Suriye kentidir. Arapça adı *Dimeşk* olan şehrin

adı zamanla, önceleri tüm Suriye bölgesi için kullanılan Şam'a dönüşmüştür ve günümüzde Türkiye'de de şehir Şam ismiyle anılmaktadır. (Tomar, 2010)

Fezâil-i Şam'ın 389. beytinde de şehrin isminin Dimeşk olduğuna dâir Muhammed Peygamber'den rivâyet bulunmaktadır.

Bu şehir, Osmanlı döneminde hacıların dinlenerek ikâmet ettikleri yerlerden biri olması (Doğan Turay, 2017) yönüyle de önem arz etmektedir. Ahmed Fakih'in hac ziyareti sırasında gördüğü yerleri anlattığı eseri *Kitâbu Evsâfi Mesâcidi's-Şerife* adlı eserinde bahsettiği şehirlerden biri Şam'dır (Mazıoğlu, 1974).

Halil Paşa'nın 17. yüzyılın başlarında yazdığı *Fezâil-i Şâm-ı Şerif* adlı mesnevîsi, adından da anlaşılacağı üzere -Süheylî'nin eseri gibi- Şam'ın fazîletlerini anlatmak üzere tarih, tefsir, hadis, İslâm tarihi, coğrafya gibi kaynaklardan yararlanılarak yazılmış bir fazîletnâmedir. Bu eserde de Şam ile ilgili hadisler ve âyet tefsirleri yer almakla beraber Şam hakkında tarihî ve coğrafi bilgiler, burada kabri bulunan kişiler, Şam'daki bazı yerler anlatılmaktadır (Çam, 2016).

Şam'da bulunan önemli mekânlardan biri *Emevî Camisi*'dir ve Fezâil-i Şam'da bu camiyle ilgili oldukça fazla beyit bulunmaktadır.

Günümüzde Emeviyye Camisi olarak anılan bu yapı, milattan önce I. yüzyıldan kalma Roma mâbedinin kalıntıları ile onun yanında bulunan milattan sonra IV. yüzyıla âit Aziz Yohannes (Hazret-i Yahyâ) kilisesinin yerine inşa edilmiştir. Emeviyye Camisi, süslemeleri, mimârî özellikleri ve sahip olduğu manevi değerlerle Müslümanlar için dinî ve sosyal hayatta önemli bir yere sahiptir ve Müslümanlarca kutsal görülen camilerin en eskisidir (Yazıcı, 1995).

Süheylî'nin eserinde de Müslümanlar'ın Şam'ı fethettiğinde bu caminin büyük kiliselerden biri olup sonradan camiye çevrildiği; Şam, Emevî soyundan Velîd bin Abdü'l-Melik'in yönetimine geçince onun tarafından caminin süslendiği ve onun soyundan dolayı caminin adının Emevî Camisi olduğu gibi bilgiler bulunmaktadır.

Fezâil-i Şam'da sıkça geçen yerlerden biri de Şam'da yer alan (Yüksel, 1991) *Cebel-i Kâsiyûn* yani *Kâsiyûn Dağı*'dır. Eserde, Hazret-i İbrâhîm'in bu dağda doğduğu bilgisi geçmektedir (25a/756). Yine eserde, Ka'bü'l-Ahbâr'dan rivâyet edildiği üzere Kâbil'in Hâbil'i öldürdüğü yer olarak bu dağın adı verilmiş ve Ka'bü'l-Ahbâr'ın bu

dağda Kâbil'in kardeşini öldürürken kullandığı ve hâlâ yeryüzüne kan akıtan taşı gördüğünü söylediği iddia edilmiştir.

Şirvanlı Mahmud'un *Târih-i İbn-i Kesîr* tercümesinde de İbn-i Asâkir'e dayanarak Şam'ın kuzey tarafında *Cebel-i Kâsiyûn*'un bulunduğu ve buradaki bir mağarada Kâbil'in Hâbil'i öldürdüğü belirtilmiştir (Yelten, 1998).

Süheylî'nin eserinde sıkça zikrettiği bir başka dağ, *Sînâ Dağı*'dır. *Tûr-ı Sînâ*, Mısır'da bulunan ve adı Hazret-i Mûsâ ile anılan dağdır. Dağ kelimesinin karşılığı olarak kullanılan Süryânîce *Tûr*, yaygın görüşe göre *Sînâ Dağı*'nı ifâde etmekte ve Kur'an'da da bazı yerlerde sadece *Tûr* olarak anılmaktadır (Eren, 2018).

Kur'an-ı Kerîm'de *Hazret-i Mûsâ* ve onun *Tûr-ı Sînâ* ile bağı Meryem, Tâhâ ve Kasas surelerinde yer almakla beraber Tâhâ suresinde mekânın *Tûr-ı Sînâ* olduğu bilgisi bulunmamaktadır.

Kur'an'da *Tûr*, şu beş surede geçmektedir: Bakara, 63; Nisâ, 154; Meryem, 52; Kasas, 29 ve 46; *Tûr*, 1. Ayrıca *Sînâ Dağı*, *Tîn* suresinin ikinci âyetinde "Tûr-ı Sînîn" olarak anılmaktadır.

Kur'an'daki bilgilere göre Hazret-i Mûsâ, birgün *Tûr-ı Sînâ* yönünden (Meryem, 52; Kasas, 29) bir ateş gördü (Tâhâ, 10; Kasas, 29) ve o yöne doğru gitti. Orada bir ağaç vasıtasıyla (Kasas, 30) Allah, Mûsâ Peygamber ile konuştu (Meryem, 52; Tâhâ, 11; Kasas, 30, 46).

Fezâil-i Şam'da sıkça adı geçen yerlerden biri Şam'daki (Yazıcı, 1993) önemli kabristanlardan biri olduğu anlaşılan *Bâbü's-Sagîr*'dir. Süheylî, burada pek çok halife ve sahabenin kabri olduğunu belirtmiştir. Bunlardan bazıları şunlardır: Miladi 650'li yıllarda Şam kadılığı yapan (Kandemir, 1995) Fedâle bin Ubeyd; Hazret-i Muhammed'in eşlerinden Hafsa, Meymûne, Seleme, Ümmü Habîbe; halası Âtike; torunu Sittî Rukiyye ve ulu zâtlardan Bâyezîd-i Bistâmî. Şair, yine ulu zâtlardan Ahmed-i Bedevî'nin kabrinin de burada olduğunu belirtmiş olsa da yapılan araştırma sonucu bu zâtın Tanta şehrinde medfûn olduğu (Kara, 1989) öğrenilmiştir.

Eserde anılan büyük kabirlerden bir diğeri *Merc-i Dahdah*'dır. Ka'bû'l-Ahbâr'dan rivâyet olarak aktarılan bilgiye göre buraya yetmiş bin civârında şehit

defnedilmiştir. Hazret-i Meryem'in kabrinin de burada olduğu yazmaktadır. Eserde bulunan bilgilere göre bu büyük kabir, Bâbü's-Sagîr'in içindedir.

Eserde geçen diğer yer adları şunlardır: Yesrib, Batha, Çin, Çigil, Eğri Kalesi, Rum, Karaman, Medine, Bağdad, Trablus, Nablus, Gazze, Kudüs, Askalân, Konstantiniye, Antakiye, Rumiye, San'a, Yemen, Tûr-ı Sînâ, Tûr-ı Tînâ, Mescid-i Aksa, Mescid-i Haram, Beytü'l-makdis, Hicâz, Endülüs, Ceyrûn, Safed, Neyreb, Erze, Berze, Nebt, Ken'ân.

1.3.2. Eserde Adı Geçen Kişiler

Hazret-i Âdem

Hazret-i Âdem, yaratılan ilk insan ve ilk peygamberdir. Kur'ân'da, özellikle Bakara olmak üzere pek çok surede adı geçmektedir.

Fezâil-i Şam'da Hazret-i Âdem'in Şam'a geldiği ve burayı mesken edinip Emevî Camisi'nin olduğu mekânı kendisine mâbed yaptığı rivâyetlerinden bahsedilmektedir (19a/565, 566). Ayrıca, Hazret-i Âdem ve eşi Hazret-i Havvâ'nın her seferinde biri kız biri erkek olmak üzere ikiz bebekleri olduğundan ve bunların biri ile doğanın diğeri ile doğanla evlendirildiğinden söz edilmektedir. Hazret-i Âdem'in oğullarından Kâbil'in kardeşini öldürmesi olayı, bu çalışmada, *Eserde Geçen Tarihi Olaylar* başlığı altında verilmiştir.

Hazret-i İbrâhîm

Hazret-i İbrâhîm, Allah'ın peygamberlerinden biridir ve Hazret-i Âdem gibi onun da adı pek çok surede geçmekte, hatta Kur'ân'da İbrâhîm suresi bulunmaktadır. Bu surede, Hazret-i İbrâhîm'in duaları da yer almaktadır.

Fezâil-i Şam'da Hazret-i İbrâhîm'in üzerinde oldukça fazla durulmuş, onun Şam'daki Kâsiyûn Dağı'nda bulunan bir karye olan Berze'de doğduğu belirtilmiştir (28a/845, 846).

Eserde, Ebâ İshak-ı Sa'lebî'nin Kısas-ı Enbiyâ'sına atıfta bulunularak İbrâhîm Peygamber'in Ken'ân yakınlarındaki Sadef isimli vilâyetten Şam'a hicret etmesi olayı anlatılmaktadır. Bu olay çalışmanın *İnceleme* başlığı altında detaylı olarak anlatılmıştır.

Hazret-i Muhammed

Muhammed Peygamber, İslâm'ın son peygamberidir (Ahzâb, 40) ve Allah'ın tahrîbe uğratılmamış tek kitabı olan Kur'ân-ı Kerîm, bu peygambere indirilmiştir (Muhammed, 2). O, hem hakka şâhit hem bir müjdeci hem de bir uyarıcı olarak gönderilmiştir (Ahzâb, 45).

Kur'ân'da Muhammed ismi şu âyetlerde geçmektedir: Âl-i İmrân, 144; Ahzâb, 40; Muhammed, 2; Fetih, 29.

Şüphesiz tüm Müslümanlar için Allah'tan sonra en önemli sayılan Hazret-i Muhammed'dir. O, Allah'ın seçilmiş kulları içinde en üstün olanıdır.

Süheylî de mesnevî nazım şekliyle yazdığı eserinde diğer pek çok mesnevî şairinin yaptığı gibi Hazret-i Muhammed'in övgüsü için özel bir yer ayırmış; eserde uzunca bir *na't* kısmına yer vermiştir. Eserde ayrıca, Hazret-i Muhammed'e âit olduğunun iddia edildiği pek çok hadis de bulunmaktadır.

III. Mehmed

Sultan III. Mehmed, 26 Mayıs 1566'da, Manisa'da doğmuş ve 21 Aralık 1603'te, İstanbul'da vefât etmiştir (Öztuna, 1994).

III. Mehmed, Osmanlı Devleti'nin on üçüncü hükümdârıdır ve 1595-1603 yıllarında Osmanlı'yı yönetmiştir (Aksun, 2011; Mantran, 2012; Şimşirgil, 2013; Zinkeisen, 2011).

Fezâil-i Şam'da ve bazı tarih kaynaklarında geçen bilgilere göre, Eğri Kalesi'nin fethi sırasında bizzat ordunun başında bulunmuştur (Aksun, 2011; Şimşirgil, 2013).

Kaynaklardan edinilen bilgilere göre III. Mehmed, hükümdâr olan babası III. Murâd'ın ölümünün ardından tahta geçtiği günün sabahında katledilen 19 kardeşinin acısını bir ömür içinde taşımış ve genç yaşta hayata veda etmiştir.

Süheylî, mesnevî nazım şeklinin geleneksel içeriğine uygun olarak Fezâil-i Şam eserinde dönemin padişahı olan III. Mehmed için 25 beyitlik özel bir övgü bölümü ayırmıştır.

Hâlid bin Velîd

Künyesi Ebû Süleymân Seyfullâh ve Fârisü'l-İslâm Hâlid bin el-Velîd bin el-Mugîre el-Mahzûmî el-Kureşî olan Hâlid bin Velîd, hicretten 35-39 yıl önce Mekke'de doğmuştur (Fayda, 1997).

Hâlid bin Velîd, öncelikle müşriklerden olup müşriklerin önemli komutanlarındandı. İslâm'ı kabul ettikten sonra ise Müslümanlar'ın önemli komutanlarından biri oldu. Hazret-i Muhammed döneminde de Mute savaşında bulundu ve önemli bir zafer elde etti. Hazret-i Ebû Bekir ve Hazret-i Ömer devrinde de komutanlık görevi devam etti. Çok güçlü bir komutandı. Öyle ki ona *Allah'ın Kılıcı* derlerdi. Müslümanlar ona çok güvendiği için onun olduğu savaşlardan muhakkak galip çıkacaklarını düşünür hâle gelince Hazret-i Ömer durumu dengelemek için onu Ubeyde bin Cerrah'ın emrine verdi ama bu durum Hâlid bin Velid'i hiç rahatsız etmedi. (Döğen ve Mutlu, 1993).

Fezâil-i Şam'da da Hâlid bin Velîd, Hazret-i Ömer döneminde Şam'ın fethi sırasında şehrin doğru tarafının komutanı olması; savaşın zaferle sonuçlanmasındaki büyük katkısı ve savaştaki yiğitlikleriyle anılmaktadır.

Ka'bü'l-Ahbâr

Künyesi Ebû İshak Ka'b bin Mâti' bin Heynû el-Himyerî el-Yemenî olan Ka'bü'l-Ahbâr'ın miladi 550'li yıllarda doğduğu ve Yemenli olduğu rivâyet edilir. Müslüman olmasıyla ilgili çeşitli rivâyetler mevcuttur. Babası Yahudi olan *K'ab*'ın elinde Tevrat'ın tahrif edilmemiş bir nüshası olduğu ve Kur'ân'daki âyetleri bununla

karşılaştırabildiği söylenmektedir. Kendisinin hicrî 32 yılında Humus'ta ölüp araya defnedildiği ve hicri 34-35 yıllarında Şam'da ölüp *Bâbü's-Sagîr* kabristanına defnedildiği şeklinde iki rivâyet vardır. (Kandemir, 2001)

Ünlü râvîlerden olduğu anlaşılan *Ka'bü'l-Ahbâr*, Fezâil-i Şam'da da yine bu yönüyle anılmaktadır. Bu râvînin adı, eserde dokuz yerde geçmektedir. Bunlardan bir kısmı kendi yaşadığı olayları, bir kısmı ise hadisleri içerir.

İbn Abbâs²

Abdullah ibn Abbas, Hazret-i Muhammed'in amcalarından Abbas'ın oğlu ve Peygamber'in eşlerinden Meymûne'nin de yeğenidir.

Hicretten üç sene önce doğan ve küçüklüğünde zamanının çoğunu Peygamber ile geçiren Abdullah; Peygamber'den eğitim alır, onunla ibadet eder ve kimi zaman onun işlerini görürdü.

Hazret-i Peygamber, onu çok sever ve Allah'ın onun ilmini artırması ve dinde ince anlayış sahibi kılması için dua ederdi. Gerçekten de Hazret-i Muhammed vefât ettiği 15 yaşlarında olan İbn-i Abbas, yaşının küçüklüğüne rağmen ilmî meclislere katılıp önemli meseleleri çözen biri oldu ve sahabe arasında "Kur'an Tercümânî" ve "Hadis Denizi" olarak anıldı.

Fezâil-i Şam'da da İbn Abbas, hadis nakletme yönüyle anılmıştır. Eserde ondan nakledilen beş hadis ve bir âyet bulunmaktadır.

Velîd bin Abdü'l-melik

Velîd bin Abdü'l-melik, künyesi Ebu'l-Abbas el-Velîd bin Abdü'l-melik bin Mervan bin Hakem el-Ümevî el-Kureşî olan, I. Velîd olarak da anılan ve 705-715 yıllarında Emevî halifeliği yapan kişidir. 672 yılında Medîne'de doğmuştur ve halifeliği babası Abdülmelik'ten devralmıştır. 24 Şubat 715'te Şam'da vefât ettiği ve buradaki *Bâbü's-sagîr* mezarlığına defnedildiği bilinmektedir (Koyuncu, 2013).

² İbn Abbas hakkındaki bilgiler Sahabîler Ansiklopedisi'nden alınmıştır. Eserin künyesi, çalışmanın *Kaynakça* kısmında mevcuttur.

Fezâil-i Şam'da Velîd bin Abdü'l-melik'ten övgüyle bahsedilmektedir. 664.-689. beyitlerde bu halifenin Şam'a hükmetmeye başladıktan sonra; önceleri yarısının Müslümanlarca, yarısının ise gayrimüslimlerce kullanıldığı mâbedin Velîd'in emriyle tamamen camiye çevrilmesi ve halifenin soyundan dolayı caminin adının Emevî Camisi olmasından; halifenin camiye tamir ettirip süsletmesi gibi icraatlerinin yanında adaletli ve yardımsever biri olmasından; dedesinin adının Mervan ve babasının adının Abdü'l-melik olup babasının ölümünün ardından Velîd'in halife olmasından bahsedilmektedir. Yine bu kısımda, Velîd'in camiye altınla süslemesinin halkın tepkisini çekmesi ve halkın onu devlet hazinesini savurgan şekilde kullanmakla suçlamasıyla onun halka cevap olarak bu süslemeleri kendi parasıyla yaptığını söylemesi ve bunun da doğruluğunun kanıtlanması konusu anlatılmıştır.

Eserde sıkça adı geçen bu kişilerin yanı sıra dönemin devlet adamları ve önceki devirlerde yaşamış müzarek zâtların da adları zikredilmiştir. Bu kişiler: Hz. Nûh, Hz. Yûnus, Hz. İdris, Hz. İshak, Hz. İsmâil, Hz. Lût, Hz. Hûd, Hz. Yakûb, Hz. Yûsuf, Hz. Eyyûb, Hz. Şît, Hz. Yûşa, Hz. Zekeriya, Hz. Yahyâ, Hz. Mûsâ, Hz. Hızır, Hz. Ebû Bekir, Hz. Ömer, Hz. Osman, Hz. Ali, Cem, İskender, Hoca Sadeddin, Câfer-i Sâdık, Sinan Paşa, Hasan Paşa, Kapıcıbaşı Ali Ağa, İmam Gazzâlî, Hz. Ayşe, Evzâî, Abdülmelik, Ubeyd bin Cerah, Mervan, Muaviye, Bilâl-i Habeşî, İbn Eşfa, Fedale bin Ubeyd, İbn Zeyd, Hafsa, Binti Tabyan, Binti Ömer, Meymûne, Seleme, Ümmü Habibe, Atike, Sittî Rukiyye, Hz. Meryem, Abdurrahman, İbn Akîl, Abdullah, İbn Avvâm, Mansur bin Ammâr, İbn Abdülaziz, Ömer bin Ömer, Üveys, Mehdî, Bâyezid-i Bistâmî, Ahmed-i Bedevî, Kâbil, Hâbil, Hz. Havvâ, Hasan bin Atiyye.

1.3.3. Eserde Anlatılan Tarihî Olaylar

Eğri Kalesinin Osmanlılar Tarafından Fethi³

Sultan III. Mehmed'in başında bulunduğu ordu, 21 Haziran 1596 günü Edirne'ye doğru harekete geçti. Önde humbaracılar, tüfekçiler, mızraklı süvariler yer

³ Bu başlık altında Eğri Kalesi'nin fethiyle ilgili verilen Fezâil-i Şam'ın içerdiği bilgiler dışındakiler, *Ziya Nur Aksun*'un *Zirvedeki Sultanlar* adlı eserinden alınmıştır. Konuyla ilgili detaylı bilgi için ayrıca *Ahmet Şimşirgil*'in *Kayı* serisinden *Kudret ve Azamet Yılları* eserine ve *Robert Mantran*'ın *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I* eserine bakılabilir. Bu eserlerden çalışmanın farklı yerlerinde de faydalanılmış ve eserlerin künyeleri çalışmanın *Kaynakça* kısmında verilmiştir.

almıştı ve hükümdâr da solaklar arasında ilerliyordu. 9 Ağustos'ta Belgrad'a ulaşan ordu 21 Ağustos'ta Belgrad yakınındaki Hünkâr Tepesi'nden hareket ederek Salankamen'e vardı. Burada, stratejik konumunun önemi ve çevresindeki değerli madenlerden dolayı Eğri Kalesi'nin fethine karar verildi. Ordu, 21 Eylül 1596'da Eğri sahrasına ordugâh kurdu ve iki günlük mola sırasında etrafa keşif müfrezeleri salındı. Hükümdâr, kale muhafızlarını İslâm'a çağırın ya da teslim olmalarını talep eden ve İslâm'ı kabul etmezlerse kaleyi terk etmeleri gerektiğini; teslim olmayıp savaşmayı tercih ederlerse de merhamet gösterilmeyeceğini bildiren bir emir gönderdi. Emir reddedilip mektubu götüren kişi hapsedilince kaleye ateş açıldı.

Sadrazam İbrahim Paşa, Cerrah Mehmed Paşa, Yeniçeri Ağası Veli Ağa, Rumeli Beylerbeyi Hasan Paşa, Cağalzâde Sinan Paşa, Anadolu Beylerbeyi Mehmed Paşa ve Halep Beylerbeyi Çerkes Mahmud Paşa savaşta görev alan önde gelen kişilerdendi.

Kuşatmanın on birinci günü dış kale ele geçirildi ve düşmanın binlerce kişilik kuvveti kılıçtan geçirildi. Sonrasında kale sakinleri teslim olmak istediklerini bildirdiler. Hükümdar kalenin derhal tamir edilmesini emretti ve şehirdeki büyük kiliseyi camiye çevirerek burada 15 Ekim 1596 günü cuma namazını kıldı.

Fezâil-i Şam'da, Eğri Kalesi'nin fethi sırasında devleti yöneten Sultan III. Mehmed'in ordunun başında olduğu (8a/217) belirtilmiştir. Kuşatmanın iki taraftan yapıldığı (8a/220) ve savaşta pek çok devlet adamının görev aldığı anlatılmaktadır.⁴ Eserde, bu savaşta birçok şehit verildiği ve bunlardan birinin Süheylî'nin babası olduğu (9b/259) bilgisi de geçmektedir.

Şam'ın Müslümanlar Tarafından Fethi

Şam'ın fethi konusunda, şehrin Yermûk Savaşı'nda elden çıkması ve ikinci kez fethedilmesi sebebiyle karışık rivâyetler mevcuttur. Şehrin kuşatılması sırasında Hâlid bin Velid, kuzeyden gelen Bizans takviye birliklerinin yolunu kesti ve zor durumda kalan şehir halkı Şam'ın doğu kapısını Hâlid'e teslim etti. Hâlid de onların korunacağına dair bir sözleşme yazdı. İslâm ordusu, bölgeye doğru gelen büyük bir

⁴ Eserde adı geçen bu devlet adamları, çalışmanın *Eserin Genel İncelemesi* kısmında verilmiştir.

düşman ordusu yüzünden Şam'ı boşaltmak zorunda kaldılar. Böylece Yermük Savaşı gerçekleşti ve İslâm ordusuna teslim olmuş olan farklı şehirlerdeki Hıristiyanlar da İslâm ordusuna yardım edince Yermük Savaşı zaferle sonuçlandı. Bu savaştan sonra Şam tekrar kuşatılınca, şehrin piskoposu şehrin kapılarını Hâlid bin Velid'e açtı (Fayda, 2015).

Fezâil-i Şam'da, Hazret-i Muhammed'in Şam'ı fethetmek istediği fakat buna ömrünün vefâ etmediği bilgisi geçmektedir. Daha sonra Ebu Bekir de fethetmek istemiş fakat Şam'ı fethetmek ona da nasip olmamıştır. Son olarak Hazret-i Ömer döneminde Şam'ın fethi gerçekleştirilmiştir.

Eserde, Hazret-i Ömer'in Şam şehrinin kuşatılmasında iki komutan görevlendirdiği yazılıdır. Bunlardan biri Hâlid bin Velid, diğeri ise Ubeyd bin Cerrah'tır.

Kuşatma sırasında askerler, bir gece yanlarına kale tarafından ağzında kemik olan bir köpeğin geldiğini görmüş ve Hâlid bin Velid bunun üzerine gizlice kaleye girmiştir. Orada esir düşmüş bir Müslümanla karşılaşmış ondan kale sakinlerinin eğlencede olduklarını öğrenince İslâm askerlerine haber vermiş ve askerlerle beraber kâfirlere kılıçtan geçirmişlerdir. Şehrin doğu kapısı tarafında yaşayan halk bu olayı haber almış ve Ubeyd bin Cerrah'a şehri barış içinde teslim etmek istediklerini bildirmişlerdir.

Hazret-i İbrâhîm'in Şam'a Göç Etmesi

Fezâil-i Şam'da İbrâhîm Peygamber'in çok koyununun olması ve bu koyunların, peygamberin ikâmet ettiği Safed'deki su kaynaklarından su içmesinin Safed halkını rahatsız ettiği, bu rahatsızlığı peygamberle paylaştıklarında onun da üzgün bir şekilde şehri terk edip Ceyrun'a gittiği; Ceyrun'dan da Şam'a göç edip buraya yerleştiği anlatılmaktadır. Eserde anlatılanlara göre Şam halkı, peygamberi güzellikle karşılamıştır. Rivâyetlere göre İbrâhîm peygamberin doğduğu yer, Şam'daki Kâsiyûn Dağı'nda bir mağaradır ve o, Şam'da yine Kâsiyûn Dağı'na yerleşip burada bir cami inşa etmiştir.

Peygamberler tarihiyle ilgili önemli kaynaklardan biri olan İbn Kesir'in eserinde de İbrâhîm Peygamber'in Şam'a göç ettikten sonra Allah'ın Şam'ı Hazret-i İbrâhîm'in halefine bırakacağını söylemesi üzerine bu ihsana şükür olarak burada bir mâbed inşa ettiği, bunun ardından Teymen diyarına; oradan da Mısır'a göç ettiği yazmaktadır (Akın, 2019).

Şirvanlı Mahmud'un İbn Kesir'den tercüme ettiği eserde de Hazret-i İbrâhîm'in Allah için kavmini terk edip Şam'a yerleşmesi üzerine Allah'ın ona salih oğullar hediye ettiği ve İbrâhîm'den sonra gelen tüm peygamberleri onun soyundan eylediği bilgisi geçmektedir (Yelten, 1998).

Hâbil ve Kâbil Kıssası

Fezâil-i Şam'da Kâbil'in Hâbil'e düşman olma sebebi ve onu öldürmesi olaylarına genişçe yer verilmiştir. Eserde, Hazret-i Âdem ve eşi Havvâ'nın hep biri kız bir erkek olmak üzere iki çocuğunun olduğu ve bunlardan biriyle doğanı diğeriyle doğanla evlendirdikleri belirtilmiştir.

Kâbil, kendisiyle doğan kız kardeşiyle evlenmek isteyince Âdem Peygamber, oğullarından Allah için adaklar getirmelerini istedi. Eserde geçen bilgiye göre bu adaklar bir taşın konup hangisi tutuşursa o adağın kabul olduğu anlaşılacak ve Kâbil'in kardeşiyle adağı kabul olan kişi evlenecekti. Hâbil'in adağı tutuşurken Kâbil'in tutuşmadı ve bunun üzerine Kâbil, erkek kardeşini öldürerek tarihteki ilk katil olmuş oldu.

Peygamberler tarihi ile ilgili kitaplara (Akın, 2019; Köksal, 2004; Yelten, 1998) bakıldığında bu eserlerdeki Hâbil ve Kâbil kıssası ile Fezâil-i Şam'da geçen kıssanın pek çok yönden uyduğu görülmüştür. Ayrıca Kur'ân'da, Mâide suresinin 27.-31. âyetlerinde Kâbil'in Hâbil'i öldürmesi ve sonra da pişman olması meselesi geçmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

2.1. NÜSHALARIN TANITIMI

Süheylî'nin *Fezâil-i Şam* adlı eserinin iki nüshası tespit edilmiştir. Bunlardan biri Leipzig Üniversitesi nüshası, diğeri ise İstanbul Üniversitesi nüshasıdır. İki nüshada da eserin yazılış tarihi olarak 1008 hicri yılı verilmiştir. Bu târihin miladi karşılığı 1599/1600'dür.

Harmancı, Süheylî'nin *Divân*'ı üzerinde yaptığı çalışmasında şairin tek manzum eserinin *Divân*'ı olduğunu ve *Fezâil-i Şam* adlı eserin mensur olduğunu belirtse de bu bilgi doğruyu yansıtmamaktadır. Harmancı, çalışmasını yaptığı sırada İstanbul Üniversitesi Kütüphanesinin erişime kapalı olduğunu belirtmiş ve çalışmasında Şerife Yağcı'nın doktora tezine atıfta bulunmuştur. Yağcı'nın doktora çalışmasında eserin mensur olduğu bilgisi yer almamakta ve eserin manzum olduğuna dâir İstanbul Üniversitesi nüshasının iç kapağındaki yazıya dayanan bilgi bulunmaktadır.

a. Leipzig Üniversitesi Nüshası

Bu nüsha, (Almanya) Leipzig Üniversitesinin kütüphanesinde B. or. 221 - 01 numarasıyla kayıtlıdır ve bir mecmuanın içinde, ilk sırada yer almaktadır. Mecmua içinde, *Fezâil-i Şam*'dan sonra sırasıyla Cinânî'ye ait *Riyâzü'l-Cinân*, Fuzûlî'nin *Beng ü Bâde*'si, bilinmeyen birine ait bir mesnevî ve Attar'ın *Tecüme-i Pend-nâme*'si mevcuttur.

Leipzig Üniversitesi nüshası, 31 varaktan oluşmakta ve ta'lik yazı çeşidiyle yazılmış 956 beyit içermektedir. 1b varak numaralı ilk sayfada 13 satır, 31b varak numaralı son sayfada 14 satır, diğeri sayfalarda ise 17 satırlık manzum kısım bulunmaktadır.

13a sayfasındaki *Bâb-ı Evvel* başlığı, 13b sayfasındaki hadis ve 18b sayfasındaki âyet dışındaki tüm âyet, hadis ve başlıklar kırmızı renkte; bahsi geçen sayfalardaki istisnalar ve manzum kısımlar siyah renkte yazılmıştır.

Çalışmanın *Metin* bölümünde, eserin tamamını içeren Leipzig Üniversitesi nüshasının transkripsiyonlu metni verilmiş ve eser üzerindeki incelemeye dayalı bilgi ve tespit bildirimleri, bu nüsha üzerinden yapılmıştır.

b. İstanbul Üniversitesi Nüshası

Bu nüsha; İstanbul Üniversitesi, Nadir Eserler Kütüphanesinde, İbnülemin Kitapları koleksiyonunda, 3287 demirbaş numarasıyla kayıtlıdır.

Nüshanın bulunduğu mecmuanın iç kapağındaki notta da belirtildiği üzere bu nüsha baştan biraz eksiktir. Nüsha, Leipzig nüshasının 11a varağının 310 numaralı beytiyle başlamaktadır ve 22 varaktan ibarettir. Mecmuanın başında *Fezâil-i Şam* yer almaktadır. Ardından birkaç varak boşluk bulunmakta ve sonrasında başka eserler gelmektedir.

Mecmuada, *Fezâil-i Şam* nüshasının devâmında 52 yaprakta Derviş Bâkî El-Mevlevî tarafından istinsah edilmiş Farsça mensur bir risâle; 6 yaprakta Şevval, 1002 târihli Farsça Yûsuf u Züleyhâ mesnevîsi; sonraki 9 yaprakta El-Hacc Eş-Şeyh Abdü's-selâm Peyâmî'ye âit 2 kasîde, 5 gazel; 8 yaprakta Füsûnî mahlaslı Farsça gazeller; 5 yaprakta “Ez-Mekr-i Zenân Şeyh Nizâmî ‘Aleyhi’r-rahme Fermâyed” başlıklı bir mesnevî; 33 yaprakta Ahmed mahlaslı Farsça gazel ve şiirler; 23 yaprakta Farsça eksik bir mesnevî yer almaktadır.

2.2. TRANSKRİPSİYONLU METNİN HAZIRLANMASINDA İZLENEN YOL

- Metnin sayfa numaraları solda, köşeli parantez içinde koyu şekilde gösterilmiştir: [1b], [13a]...
- Satır numaraları, her beytin başında koyu olarak eklenmiştir:

313 Virüben nazma zînet ü itmām

Söyle bildür nedür fezāyil-i Şām (11a/313)

- Metindeki başlıklar ile mensur şekilde verilen âyet ve hadisler koyu şekilde yazılmıştır.
- Metindeki özel isimler büyük harfle yazılmış ve özel isimlerden sonra gelen ekler kesme işareti (‘) ile ayrılmıştır: ...Dımeşk’dür... (13b/389)...
- Metindeki mensur kısımlarda, yüklem içeren yerlerde nokta (.); âyet, hadis ve diyaloglarda ise iki nokta (:) ve tırnak işareti (“”) kullanılmıştır.
- Manzum kısımlardaki âyet ve hadisler *italik* yazılmıştır.
- Metnin manzum kısmındaki kusurlar ve vezin gereği kısa okunan yerler dipnot olarak verilmiştir.
- Metindeki Arapça ve Farsça eklerin yazımına mümkün olduğunca dikkat edilmiştir.
- Metinde geçen Farsça vav-ı ma’duleler (ˆ) ile gösterilmiştir: ...ḥˆāce... (4b/110), ...ḥˆāba... (21a/639)...
- Emin olunamayan kelimelerin yanına parantez içinde soru işareti konmuştur.
- Metnin çeviriyazısında Ünver (2008)’in *Çeviriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler* başlıklı makalesindeki esaslara uyulmuştur.
- Metnin çeviriyazılı hâli oluşturulurken aşağıdaki transkripsiyon alfabesi kullanılmıştır:

Transkripsiyon Alfabeti Tablosu

ا	A, a, Ā, ā, E, e	ش	Ş, ş
أ	’	ص	Ş, ş
ب	B, b	ض	Ž,ž, Đ, đ
پ	P, p	ط	Ț, ț
ت	T, t	ظ	Z, z
ث	Ş, ş	ع	’
ج	C, c	غ	Ğ,ğ
چ	Ç, ç	ف	F, f
ح	H, h	ق	Q, q
خ	H, h	ک	K, k, G, g, ñ
د	D, d	ل	L, l
ذ	Z, z	م	M, n
ر	R, r	ن	N, n
ز	Z, z	و	U, u, Ü, ü, V, v
ژ	J, j	ه	H, h
س	S, s	ی	İ, İ, I, I, İ, i, Y, y

2.3. METİN

fe' ilātün mefā' ilün fe' ilün

- [1b] 1 İbtede 'tū'ş-şenā'ı bi'smi'llāh
Ve hüve'l-ḥayyü lā-ilāhe sivāh
- 2 Hüve nūri yünevverü'l-ezhān
Hüve birri yüdebbirü'l-ekvān
- 3 Minnet ol pādişāha kim birdür
İki diyenler aña kāfirdür
- 4 Oldı zāhirde nazm-ı bi'smi'llāh
Sünbül-i ravza-i kelāmu'llāh
- 5 Çeşm-i 'ibretle ger olunsa nazār
Reh-i tevfiḳdür Ḥudā'ya çıkar
- 6 Oldı tuḡrā-yı bī-mişāle şebīh
Mihr-i tevḳī' -i dīn oḡunsa vecīh
- 7 Noḡtası ḡāl-i rūy-ı ümm-i kitāb
Nüktesi ehl-i dīne faşl-ı ḡiḡāb

- 8 Oldı bu nokta kuṭb-ı ‘arṣ-ı berīn
Hem daḡı merkez-i zamān u zemīn
- 9 Sırrına vāḡıf olmayan anuñ
Bilmedi ḡadrini Yezdān’uñ
- 10 Bā’sıdur bādī-i bedī‘ ü beyān
Bilinür anuñile sırr-ı nihān
- 11 Sīn’i anuñ sezādur olsa hemīn
Zülf-i ḡūrāya ṣāne-i rengīn
- 12 Oldı meftūḡ olan o ḡalḡa-i mīm
Revzen-i ravza-i riyāz-ı na‘īm
- 13 Elif’i oldı serv-i ṭübā-ḡırām
Eylemişdür riyāz-ı ‘adni maḡām
- [2a] 14 Lām’ı anuñ livā-yı vaḡdetdür
Lenger-i keṣtī-i selāmetdür
- 15 Şūretā görinen o güzelce hā
Hüdhüd-i cāna oldı tāc-ı hüdā

- 16 Rā'sı revnaḳ-ı riyāz-ı rıdvāna
Rāy-ı rāḫat-resān olur cāna
- 17 Ḥā'ları ḡonce-i riyāz-ı ümīd
Heşt bāb-ı cināna oldu kilīd
- 18 Nūn'ı oldu esās-ı kevn ü mekān
Anuñ üstindedür zemīn ü zamān
- 19 Vāhid ü ferd ü ḳādir ü fettāḫ
Ḥālīḳü'l-leyl fālīḳü's-ṣabāḫ⁵
- 20 Naḳş-perdāz-ı kār-ḫāne-i kün
Kār-sāz-ı cihānı serv-i bün
- 21 'Alem-efrāz-ı 'ālem-i melekūt
Meş'al-efrüz-ı tārem-i ceberūt
- 22 Hüve Rabbü Müheymin ü Muḫtār
Leyse fi'd-dāri ḡayruhū deyyār⁶

⁵ “Geceyi yoktan var eden ve sabahı yaratan”

⁶ “Evde (evrende) ev sahibinden (Allah'tan) başkası yoktur.” anlamındaki söz (Yılmaz, 2013; 486).

- 23 K n h-i z tına kimse bulmadı r h
*Hayy   ayy m  l -il he siv h*⁷
- 24 H red idr k-i z tını idemez
 Fikr zabt-ı Őif tını idemez
- 25 P diŐ h-ı  aviyy-i m lik-i H k
 M nŐ -i na Ő-ı f  il-i muğlak
- 26 Evveli yo durur bid yetle
  hir olmaz a a nih yetle
- 27 Mülk-i ins   cine  ale'l-ittl k
 Ebediyy 'z-zuh r ve'l-iŐr k
- 28 H yy    ayy m     dir     hir
 Evvel-i evvel  hir-i  hir
- 29 N m-ı H k olsa ibtid '-i kel m
 H yr ile ol s h n bulur itm m
- 30 Z kr olunmasa evvel ismu'll h
  hiri ol sözün olur g m-r h

---

⁷ *Kur' n*, Bakara, 255

- [2b] 31 Olmasa nāmı bulmaya itmām
Nāme-i *zū'l-celāli ve'l-ikrām*⁸
- 32 Olmasa emr-i ḥazret-i ma' būd
Çandan olurdu bu cihān mevcūd
- 33 Kevkeb-ārā-yı āsumān-ı bülend
Hem zemīn-sāz u hem felek-peyvend
- 34 Hīç şey kendü kendüden olmaz
‘ Adem iken bu şürete gelmez
- 35 Dest-i kudret şu dem ki aldı kalem
Eyledi ḥarf-i kāf u nūnı raqam
- 36 Cümle eşyā o demde buldı vücūd
Kevni var eyledi o Ḥayy ü Vedūd
- 37 Kendüden mi yüceldi ‘ arş-ı ‘ azīm
Kendüden mi döşendi ferş-i muķīm

---

⁸ *Kur’ân*, Rahman, 78

- 38 Kim yaratdı bu küh u şahrâyı
Kim var itdi bu cümle eşyâyı
- 39 Şebde bu zulmet-i siyâh nedür
Söyle baña bu mihr ü mäh nedür
- 40 Bu cihân-ı fenânuñ aşlı nedür
Aşl u fer' üñ bu bāb u faşlı nedür
- 41 Kim yaratdı bu şems ü bu kameri
Kimden oldı semā vü arz eşeri
- 42 Saña kuvvet-i revānı kim virdi
Saña bu cism ü cānı kim virdi
- 43 Kimüñ emriyle devr ider bu felek
Kime tesbîh okur bu ins ü melek
- 44 Cümle eşyā kimüñle kıyım dūr
Zerreler zıkr-i Hakk' da dāyım dūr
- 45 Neden oldı şadef dehen-i pür-dür
İtdi tevḥīd-i Hakk dehānın pür

- 46 Ğonce Őűkr-i ĞaĞ'a dehān oldu
Aña her berg-i gűl zebān oldu
- 47 Her seğer kim ağar Őenāya dehān
Deheninde zebān olur cűnbān
- [3a] 48 çeŐm-i ĞaĞĞ ile ger olınsa Őűhűd
ĞaĞĞ'adur cűmle rűkű' u sűcűd
- 49 ĞaĞĞ'a eyler cemī' -i Şey tā' at
Emr-i ĞaĞĞ ile hep bulur ęudret
- 50 Yokdurur ğayrıda ğaĞĞĞĞ vűcűd
Cűmle nā-bűd olur ĞaĞ'uñdur bűd
- 51 Niye geldi cihāna bunca nebī
Műrsel olmasınunñ nedűr sebebi
- 52 Kendű mi itdi enbiyā da' vet
Kendű mi buldı evliyā ğilęat
- 53 Andan oldu vűcűd-ı her-mevcűd
Oldurur her vűcűda fāyız-i cűd

54 Tekye-mānenddür bu dār-ı fenā

Göçer elbette kim konarsa aña

55 Hādiş olan yine olur nā-būd

Külli şey'in li-aşlihi seye'ūd⁹

56 Gerek elbette fi' le bir fā' il

Fi' l-i fā' ilsüz olımaz hāşıl

57 Cümle eşyāyı hep bilen Hāķ' dur

Emr anuñdur hākīm-i muṭlaķdur

58 Muḫterem rahmetiyle cümle cihān

Muğtenem luṭfi ile hāķ-ı zamān

59 Ğarķ-ı na' māsı oldu bay u gedā

Şükrini eylemek muḫāl edā

60 Kılmağičün edā-yı şavm u şalāt

Mürde-cism-i cihāna virdi ḫayāt

61 Hāķķı bāṭıldan itmegiçün edā

'Aķl u temyīzi kıldı luṭf u 'aṭā

⁹ "Her şey aslına döner."

- 62 ‘İlmile virdi ullara aberi
Cümle bildürdi nefc ü ayr u eri
- 63 Bāşıra virdi tā ki ola müfīd
Ola meşhūdı tā siyāh ü sefīd
- 64 Nāṭıa buldı cümle ehl-i beyān
Oldılar zıkrı ile raṭb-ı lisān
- [3b] 65 ılmaa rāh-ı a’da acc ü azā
Virdi alk-ı cihāna destile pā
- 66 Kime Ğaffār u kimine Settār
Kime ahhār u kimine Cebbār
- 67 Raḫmetiyle kimi olur maĝfūr
Ğazabıyla kimi olur mahūr
- 68 ‘Āleme kimini ider sulṭān
Müflis ü ‘avr olur kimi ‘uryān
- 69 Kimi sulṭān-ı bezm-i gülşen olur
Kimi giryān-ı künc-i külan olur

- 70 Kimi zāhid olur kimi ‘ābid
Kimi fısq u fücūrile fāsīd
- 71 Kimi zevk ü şafāda giryāndur
Kimi zecr ü ‘anāda ħandāndur
- 72 Kimseye ħāşıl olmadı bu uşūl
Ki nedür arada bu redd ü qabūl
- 73 Ħalq-ı ‘ālem qamu bu fikretde
Qaldı ‘allāmeler bu ħayretde
- 74 Cümle ‘āqıl bu qışşada ħayrān
İşbu fikretde cümle ser-gerdān
- 75 Evvel āħir bu cümle mevcūdāt
Vaħdetini Ħağ’uñ ider işbāt
- 76 Deng olur ‘aql u fehm zātında
Cümle ħayrān qalur şifātında
- 77 Ol Kerīm ü Raħīm ü ol Sübhān
Ol ‘Azīm ü ‘Alīm ü ol Deyyān

- 78 Hālîkü'l-halk bâ' işü'l-mevât
 'Ālimü'l-ğayb¹⁰ sâmi' ü'ş-şavât
- 79 Şamed¹¹ ü lem yelid velem yüled¹²
 Ferd ü vitr ü Vedūd küfüven aḥad¹³
- 80 Evvel ü Āhir ol Kerīm ü Raḥīm
 Bāṭın u Zāhir ü Qadīm ü 'Alīm
- 81 *Ol didi oldı*¹⁴ cümle 'ālemler
 Bu vuḥūş u ṭuyūr u ādemler
- [4a] 82 Qudreti çün ta' alluḫ itdi hemān
*Kün didi oldı*¹⁵ cümle kevn ü mekān
- 83 Āb-ı raḥmetle oldı ḥay her şey
*Ve mine'l-mā' i külli şey' in ḥay*¹⁶

¹⁰ Kur'ân, Haşr, 22

¹¹ Kur'ân, İhlâs, 2

¹² Kur'ân, İhlâs, 3

¹³ Kur'ân, İhlâs, 4

¹⁴ Kur'ân, Yâsîn, 82

¹⁵ Kur'ân, Yâsîn, 82

¹⁶ Kur'ân, Enbiyâ, 30

- 84   Kıanķı birin diyem ben ihsānuñ
Cūd u elġāfımı o sulġānuñ
- 85   Olsa her bir kıalem tenümde zebān
İdemem biñde birisini ‘ayān
- 86   *Şehida’llāh*¹⁷ güvāh-ı ma‘ rifetüñ
*Vaġdehū lā-şerīke leh*¹⁸ şıfatuñ
- 87   Fāsıkuz biz ġarīķ-i ‘işıyānuz
Ehl-i ‘işıyān cürm ü tuġyānuz
- 88   Yüzümüz kıarasına ġad yoķdur
Cürm ü ‘işıyānumuz kıatı çoķdur
- 89   Eyleyüp rüh-ı pākümüz taġķīr
Dest-i nefis-i hevāda kıalduķ eşīr
- 90   Eyledük gevher-i ġayātı telef
Kılmışuz ‘ömr-i nārīnine esef

¹⁷ *Kur’ân*, Âl-i İmrân, 18

¹⁸ *Muvatta*, Kur’ân, 32. hadis; *Tirmizî*, Da’avât, 133. hadis

- 91 İtdük evķātı şarf-1 kār-1 ‘ abeş
Cehlile virüben cenāna ĥadeş
- 92 Bāşıra virmiş idi dīdeye nūr
Meyl-i nefis ile eyledük anı kūr
- 93 Tolanup niçe şehr ü kāşāne
Eyleyüp tavaf-1 kūy-1 mey-ĥāne
- 94 Rāh-1 Ĥaķ’ dan olup keşīde-ķadem
Eyleyüp burc-1 nefse naşb-1 ‘ alem
- 95 İtmedük hīç dirīĝ ĥüsn-i ‘ amel
‘ Aķlumuz almışidi tül-1 emel
- 96 Yā İlāhī ĝarīķ-i ‘ işyānum
Müstahaķķ-1 zekāt-1 ĝufrānum
- 97 Yā İlāhī kemāl-i zātuñ için
Nūr-1 pākīze-i şifātuñ için
- 98 Bizde saña yarar ‘ amel yoķdur
Cürm ü ‘ işyānumuz ķatı çoķdur

- [4b] 99 Bende yogise saña ‘ilm-i sezā
Sen saña lāyıkını eyle şehā
- 100 Kārı ‘abd-i za‘īfūñ oldu kuşūr
Luţfdur lāyık-ı Ĥudā-yı Ğafūr
- 101 ‘Avn ü ğufrānuñ olmaz ise baña
Müşkil olur İlāhī ħāl-i gedā
- 102 Yā İlāhī Raĥīm ü Raĥmānsın
Kullarınūñ ħāline nigehbānsın
- 103 Tura şol gün ki ‘arşa-i ‘araşāt
Eyle ruzī bize rehā vü necāt
- 104 Dün ü gün ma‘şiyetdür işimüz
Nefs ü şeytāndurur hemān eşimüz
- 105 Dilümüzde yalan ile ğıybet
Gönlümüzde hevā ile şehvet
- 106 Diler iseñ **Süheyli** fevz ü necāt
Ölmeden bula cān bākī ħayāt

107 Çün tamām ola şükr-i Rabb-i cihān

Eyle na‘t-ı nebīye ‘atf-ı ‘inān

108 Nefsüñ emrine uyma gel zinhār

Fe'tteku'llāhe¹⁹ yā ulü'l-ebşār

Bu Gülşen-i Laţif-i Na‘t-ı Şerif Ol Yegāne-i Meydān-ı Eflāk ve Ferzāne-i ‘Arşa-i Levlak Hazretinüñ Ba‘zı Āyāt-ı Beyyināt ve Kerāmāt-ı Mu‘cizātı Zıkr Olunup Mebānī-i Menākıb u Fezāyili Temhīd ve Kavā‘id-i Nübüvvet ü Risāleti Teşyīd Olunup Sāyir Enbiyā Üzre Fazīlet ü Rūchānı ve ‘Ulüvv-i Şānı Muqarrer Olup Huzūr-ı ‘İzzetine Şevk ü Taleb ve Perde-i [5a] Hıfādan Zuhūrına İ‘lān-ı Şūr u Şegab Olındıgıdır

109 Ey şehen-şāh-ı Yeşrib ü Baţhā

Naqd-i *tā-hā²⁰* emīn-i *mā-evhā²¹*

110 Sürür-ı h̄āce-i serāçe-i gül

Hātem-i enbiyā çerāğ-ı rusül

111 Matla‘-ı neyyir-i bekā vü kıdem

Vākıf-ı nükte-i vücūd u ‘adem

112 Kehf-i ümmet-i hulāşa-i ebrār

Şems-i millet-i yegāne-i muhtār

¹⁹ *Kur’ân*, Şu‘arâ, 150

²⁰ *Kur’ân*, Tâhâ, 1

²¹ *Kur’ân*, Necm, 10

- 113 Reh-ber-i reh-revān-ı rāh-ı sūbūl
Sūrūr-ı enbiyā-i ḥayl-i rūsūl
- 114 Aḥmed-i mürsel ü ḥabīb-i Ḥudā
Mihr-i raḥşende-i zemīn ü semā
- 115 Ṭāq-ı ebrūsı oldu kıble-i dīn
Dergehi secdegāh-ı ehl-i yaḳīn
- 116 Oldur ol server-i şefī' -i 'uşāt
Nuḡa geldi öñinde naḥl ü ḥuşāt
- 117 Hem şecer emri ile oldu revān
Ḳıldı işbāt-ı da'vetini 'ayān
- 118 Āsumān-ı velāyetüñ māhı
Taḥtgāh-ı nübüvvetüñ şāhı
- 119 Nūr-ı çeşmān-ı ehl-i bīnişdür
Gül-i bustān-ı āferīnişdür
- 120 Odurur enbiyāya ḳurre-i 'ayn

Ḳābe ḳavseyñ²² anuñla buldı çü zeyn

121 Tāc-ı ümmetdür ol sirāc-ı hüdā
Vāhibü'l-faẓl cāmi'ü'n-na' mā

122 Zübde-i cümle kāyināt oldur
' Āleme bā' iş-i ḫayāt oldur

123 *Yā şefi'ü'z-zünüb ve'l-evzār²³*
Ṭal' atüñdür meşārıḳ-ı envār

124 Oldı emr-i risāletüñde delīl
Naşş-ı ḳāṭı' -ı kelām Rabb-i Celīl

[5b] 125 Siper-i nūr-ı māhı hemçün ṭıḡ
Ḳıldı engüştüñ iki şaḳḳ çün mīḡ

126 Ḳıldı rüz-ı veḡāda ḫaşmı helāk
Dest-i pāküñle atuñ anlara ḫāk

127 Oldı ol ḫāk-i pāk o demde hemān

²² *Kur'ân*, Necm, 9

²³ “Ey günahların bağışlanması için yardım eden”

Dīde-i düşmene hadeng ü sinān

128 Oldı her birisi esīr-i ‘amā
 ıldı sırrın ‘ayān *rameyte remā*²⁴

129 Keyd-i düşmenden ola diyü emīn
 Oldı ‘uşş-ı hamāma hışn-ı haşīn

130 Sāyesi oldı serve pīrāye
 āmeti oldı serv-i bī-sāye

131 N’ola bī-zıll ise o zıll-ı Hudā
 Sāyenüñ sāyesi degül peydā

132 N’ola düşmezse hāke zıllı ‘ayān
 Müstaızıldur anuñla iki cihān

133 Şems-i Ha’dur o mihr-i burc-ı hüdā
 Nūr-bağşende-i zemīn ü semā

134 Nūr-ı maħz idi ser-be-ser çün şem‘
 Nūrla sāye ola mı hīç cem‘

²⁴ *Kur’ān*, Enfāl, 17

- 135 Enbiyādan o server-i mürsel
Şoñra geldise n'ola dağı güzel
- 136 Böyledür kıā' ide cihānda hemān
Leşker evvel gelür ' aķı̄b-i şehān
- 137 Peder-i ādem oldu gerçi şafı̄
' Āleme sensin eb-i aşl u fı̄
- 138 Senden irişmeyeydi aña fütūh
Ĝarķ-ı tūfān olurdu keştı̄-i Nūh
- 139 Gerçi aña müselleme oldu necāt
İki ' ālem senüñle buldı hayāt
- 140 Buldı İdrīs luţfuñ ile çü şān
Gülşen-i cennet oldu aña mekān
- 141 Farķı var Yūnus ile beyne'n-nās
Māhdan māhiye var ince kıyās
- [6a] 142 Oldı nūr-ı ruĝuñ aña yāver
Gülşen oldu Ĥalīl için āzer

- 143 Saña kıldı fedā idüp tekrīm
Cānın İshāq hemçü zebh-i ‘ azīm
- 144 İrişüp senden aña feyz-i Cemāl
Zemzeme batdı pāy-ı İsmā‘ il
- 145 Şevk-ı mihrüñle Hāzret-i Ya‘ kûb
Gice gündüz iderdi nevhā-i hûb
- 146 Nûr-ı hüsñünden irdi Yûsuf hāl
Buldı ol nûrile cemāl ü kemāl
- 147 Oldı hûbān içinde ol ahsen
Senden irdi aña bu hüsñ-i hasen
- 148 Sen belāgatle andan efşahsın
Nûr-ı hüsñ ile andan emlahsın
- 149 Olmağa fazl için Kelīm’e delīl
İki mu‘cize viridi Rabb-ı celīl
- 150 Biri aḥbābını ide ikrām
Birisi düşmenin ide ilzām

- 151 Olmuş idi yemîn yed-i beyzâ
Hem yesârında ejder idi ‘aşâ
- 152 Virdi Qur’ân’ı saña ‘izz ü cel
Oldı ol iki âyete bu bedel
- 153 Düşmen-i dîne zâhirî çü ‘aşâ
Ol va‘îd ile oldı ejderhâ
- 154 Yed-i beyzâya va‘dî oldı mişâl
‘Arz ider dostâna nûr-ı Cemâl
- 155 Virdi Dāvūd’a ol Hudâ-yı Celîl
Çün hilâfet-i velî var anda delîl
- 156 Hakk-ı hilâfet sañadurur hakkâ
Kıldı senden anı halîfe Hudâ
- 157 Virdi aña Zebûr u hûb-nevâ
Kıldı hüsni kelâmı saña ‘atâ
- 158 Çün Süleymân’uñ oldı milket-i arz
Oldı maḥkûm-ı emri tûlile ‘arz

- [6b] 159 Tahtını götürdi bād-ı şabā
Anı naql eyler idi cāy-be-cā
- 160 Cümle eşyâyı kıldı hep saña hayl
Eyledi milket-i cihānı tufeyl
- 161 İrişüp ‘İşā-demünden eşer
Niçe emvāta virdi rūḥ-ı naẓar
- 162 Cümle peygām-berān mesīḥ ü kelīm
Ādem ü Nūḥ u Şīt ü İbrāhīm
- 163 Yūnus u Lūṭ u Yūsuf u Y‘ akūb
Şālīḥ ü Hūd u Yūşa‘ u Eyyūb
- 164 Cümleten hep tufeyl-i rāhuñdur
Şāhsın sen bular sipāhuñdur
- 165 Yeter ey gevher-i laṭīf yeter
Mihri envār gibi ziyā göster
- 166 Naqd-i genci yeter nihān eyle
Çıkar ol gevheri ‘ayān eyle

167 Tıtdı rŭy-ı zemīni alp ũ de al

Oldı kr-ı cihn atı mutel

168 Ryc olup amu nuŭd-ı fesd

aldı ksid olup met -ı sedd

169 ayrı bey itdiler ahl-i sŭ

erri aldı irna fyide yok

170 H bey ũ irda almadı ayr

ayr odur kim hemn bu sŭ ola ayr

171 Gel bu bzrı tr u mr eyle

Yeni badan bir ūzge kr eyle

172 Felegŭn ke-revilerin ıl rst

Eyle mhu iini b-kem ũ kst

173 m tald-i dehri eyle ba d

de ta ile o yevm-i cedd

174 Cŭmle enmı ŭn all it pest

ıl elp ile albi ikest

- 175 Perde-i küfr ü bid'ati çāk it
Levş-ālūde dilleri pāk it
- [7a] 176 'Ādet oldı cihāna bu tāk' at
Tāk'ati nās itdiler 'ādet
- 177 Buldı āyīne-i me'ālī şikest
Cehlile 'ālem oldı şekl-perest
- 178 Eyle luţfuñla bu cihāna nazār
Şer' i işlāhiçün birin gönder
- 179 Hayli muhtācdur şalāha bu halk
Teşnedür dīn ile felāha bu halk
- 180 Kuvvet irsün bu dīn ü şer'e şebāt
Bulalar halk cümle tāze hayāt
- 181 Bu **Süheylī** faķīr sultānum
Maķdemüñ ārzü ider hānum
- 182 Cān u dilden olup saña müştāk
Oldı hecr anuñile tākāt-i tāk

183 Eyle na‘t-ı Resül’i ey dil-i zār
Dāyimā *bi’l’aşıyyi ve’l-ibkār*²⁵

184 Yā Resūla’llāh selām ‘aleyk
Leste ihdā sive’ş-şalātü ileyk

185 Āl ü evlāduña be-rüz-ı kıyām
Ola şubh u mesā şalāt ü selām

186 Yār-ı gārını ‘ale’t-tahkīk
Şeyh-i aşhāb-ı Hazret-i Şiddīk

187 Yār-ı şānī güzīde-i aşhāb
‘Ömer ol zübde-i ulü’l-elbāb

188 Maḥrem ü yār-ı serverü’ş-şakaleyn
Efdalü’l-hulk ya‘nī zi’n-nüreyn

189 Şāhibü’l-‘adl seyyidü’l-ebrār
Rābi‘ -i şāh-ı lā-fetā kerrār

---

²⁵ *Kur’ân*, Âl-i İmrân, 41

190 Rađīya'llāhu ʿan-serīretihim
Ve hedānā bi-hūsni sīretihim

Der-Vaşf-ı Sultānū'l-Maşrıkeyn ve Hākānū'l-hāfıkeyn Fātih-i [7b] Bilādü'l-meşāriķ
Ve'l-mağārib Tebaşşara'llāhü'l-ʿazīz ve Cündühü'l-gālib Es-seyfü'ş-şārimü'm-meslül
ʿAlā-a'dā'i'llāhi Ve'r-resül Sultān Muḥammed Ḥan İbn Murād Ḥan Ebbeda'llāhu
Saltānatahu İlä-intihā'i'z-zamān

191 Hāzret-i pādişāh-ı Zıllu'llāh
Hallede'llāhu mülkehu ve bekāh

192 Server-i şadr-ı ʿizzet ü ḥaşmet
Şeh-i mesned-nişīn ü Cem-ʿazamet

193 Nāşır-ı şerʿ-i dīn-i Muştafevī
Hāfız-ı mülk ü millet-i nebevī

194 Pertev-i nūr-ı Hākķ ü zıll ile
Emr-fermā-yı ehl-i ʿizzet ü cāh

195 Rāyet-efrāz-ı ḥıṭṭa-i iķbāl
Devlet-efrüz-ı ḥayṭa-i iclāl

196 Tāc-baḥşende-i mülük-ı cihān
Mihr-raḥşende-i zemīn ü zamān

- 197 Şeh-i Dārā'dur u Sikender'dür
Dāver-i şaf-der ü ğazanferdür
- 198 Şāh bin şāhdur eben ʿan-ced
ʿAdlile oldı cümleden müfred
- 199 Şehriyār-ı yegāne-i ʿādil
Han Mehemmed o şāh-ı deryā-dil
- 200 Rubʿ -ı meskūn muṭīʿ -i fermānı
İns ü cinn ü melek senā-ḥʿānı
- 201 Rubʿ -ı meskūna ḥuṭbesi tuġrā
Heft-kişverde sikkesi mecrā
- 202 Şıdķ ile ol şeh-i sūtūde-siyer
Oldı Şiddīķ-ı Aʿzam'a hem-ser
- 203 Minnet Allāh'a kim o zıll-ı Ḥudā
Oldı Fārūķ'a ʿadl ile hemtā
- [8a] 204 Oldı şerm ü ḥayāda çün ʿummān
Devr-i ʿadlinde güldi rūy-ı cihān

205 Cevr ü luḡ u sehāda Ḥayder'dür
Düşmen-i dīne bir ğazanferdür

206 'Adlile virdi dehre zīnet ü zīb
Oldı ḥāfız deminde berreye zīb

207 Ṭutdı āfākı 'adl ü inşāfı
Ḳalem ile yazılmaz evşāfı

208 Dāver-i dād-baḡş ü mülk-ārā
Yessera'llāhu mā-yürīdü yeşā

209 Buldı devrinde 'ālem emn ü emān
Oldı cümle emīn zemīn ü zamān

210 'Ahd-i 'adlinde ḳalmadı ğamnāk
Lāleden ğayrı yoḡ girībān çāk

211 Devr-i 'adlinde her gece tā rūz
Şem' den ğayrı yoḡ kimesnede sūz

212 Kimsenüñ yaḡmadı derūnını yār
Micmerüñ ğayrı oda 'anber-bār

- 213 Kimse ‘adlinde itmez āh u enīn
Meger ol nāy ola neşāta qarīn
- 214 Kimse ‘adlinde olmadı maḥzūn
Meger ol ‘āşık-ı esīr-i cūnūn
- 215 Şāh-ı gāzī vü ḥusrev-i ‘ādil
Āb-ı rüy-ı bütān-ı Çīn ü Çigil
- 216 Qal‘ a-i Egri’ye ‘azīmet idüp
Ol vilāyeti fetḥe niyyet idüp
- 217 ‘İzz ü devletle şāh-ı deryā-dil
Qal‘ a-i Egri’ye olup vāşıl
- 218 Der ü dīvārını ḥişār itdi
Birc bārūsını yaqup yıqdı
- 219 Çünkü fetḥ itdi qal‘ asını hemān
Qıldı tabura toğrı ‘atf -ı ‘inān
- 220 Başdı taburı ‘asker-i İslām
İki cānibden oldı cenge kıyām

- 221 İtdi tedbîr def^c -i a^c dāya
Başladı ^c aql u fikrile rāya
- [8b] 222 Vüzerā-yı kirām-ı şaf-ārā
^c Aql u fehm ile cümle āşaf-rā
- 223 Evvelā itdi anları da^c vet
Emr idüp cenge eyledi rağbet
- 224 Geldi ^c asker kamu taraf-be-taraf
Kollu kolınca turdılar şaf şaf
- 225 Oldılar ^c arşa-i neberde süvār
Cā-be-cā pehlivān-ı nīze-güzār
- 226 Şubḥ-ı şādık gibi açup sancağ
Şafağı rumḥına idüp yarağ
- 227 Başladı cenge kılmadı ārām
Sürdi raḥşın mişāl-i resm-i tām
- 228 Açdı perrin o dem ^c uqāb-ı ḥadeng
Eyledi ceng düşmene āheng

- 229 Her ¼arafdan ¼urūş idüp leşker
Girdiler ¼er¼hiye m¼bārizler
- 230 ¼urdı r¼z-ı veĝā o ¼er¼-i Ő¼k¼h
D¼şmen-i d¼ne ¼arşu hem¼¼n k¼h
- 231 Her ne deñlü ki d¼şmen itdi ĝul¼
M¼n¼harif olmadı yerinden o
- 232 Ni¼eler eyledi firār ol dem
¼urdı a' dāya ¼arşu başdı ¼adem
- 233 Virdi ¼¼b u t¼fenge s¼nesini
Nāra ¼arşu ¼urup o nev-resini
- 234 ¼utdı esb-i licāminı anuñ
¼oyup uĝrina baş o ¼ā¼ānuñ
- 235 Mu¼liş-i d¼dmān-ı sul¼ān¼
Dā' ¼-i ¼ānedān-ı 'Oşmān¼
- 236 Ekmel-i k¼mmel¼n-i ehl-i ya¼¼n
¼'āce-i pādişāh Sa' de'd-d¼n

- 237 Umarum Һazret-i Һudā-yı ğafūr
Merķad-i pākini ide pūr-nūr
- 238 Hemçü peyk-i beşīr-i nuşret-i dīn
Dāyimā pādişāha dirdi hemīn
- 239 Țayan ey Һusrev-i serīr-i celāl
Bizdedür ‘avn-i Nāşır-ı müte‘āl
- [9a] 240 Bāreka’llāh zihī Һulūş u dād
LevҺaşa’llāh eyā Һuceste-nihād
- 241 Ğāzī-i şādıķ-ı Һaķīķīdür
Da‘vī-[i] şıdķ iderse Һaķķıdur
- 242 Pādişāh öñüne Țurup muĥkem
Olmadı zerrece keşīde-ķadem
- 243 Şāha hem-pā olan fedāyīler
Cān u başın viren o ğāzīler
- 244 Bir ‘alī-şüret ü velī-sīret
Āsumān-rütbet ü melek-Һaşlet

245 Oldur ol server-i şecī^ç ü kerīm
Nām-ı pākiyle ya^ç nī İbrāhīm

246 Pādişāhuñ vezīr-i a^ç zāmıdur
Cümlesinüñ güzīn-i ekremidür

247 Biri anuñ vezīr-i şānīdür
Fikr-i şāyible mülke bānīdür

248 Rāy u tedbīrile ol āşaf-rā
Oldı haqqā güzīde-i vüzerā

249 Cümlesinden şecī^ç ü erşeddür
Şeref-i nāmile Mehemmed'dür

250 Birisi dağı bir ^ç aceb erdür
Vüzerā zümresinde serverdür

251 Şıdkile virdi kāyināta nizām
Ca^ç fer-i Şādık oldı bes aña nām

252 Biri ol āşaf-ı sütüde-şaşem
Dāver-i a^ç zām-ı hamīde-şiyem

- 253 Dest-gîr-i fütâde-gân-ı elem
Rûh-bağş-ı gürûh-ı mürde-i gam
- 254 Oldı ol şîr-i ceng-i bî-hemtâ
Nâmla Hâzret-i Sinân Pâşâ
- 255 ‘İzz ü devletle ol dilîr-i cihân
Oldı deryâya hâliyâ kapudân
- 256 Biri ol pehlivân-ı rûz-ı veğâ
Âşaf-ı şaf-şiken Hâsan Pâşâ
- [9b] 257 Hâk budur bu ğazâda bî-minnet
Eyledi hayli hîdmet-i sebkat
- 258 Bu aralarda minnet Allâh’a
Cân u dilden girüp ğazâğâha
- 259 Pâdişâhuñ yolında oldı şehîd
Pederüm ya‘ nî kim o pîr-i vaḥîd
- 260 Eyleyüp Hâk yolında niçe ğazâ
‘Âkıbet oldı pîr ü şühedâ

- 261 Dem-i heycāda bu dil-āverler
Şāhdan zerrece ayrılmadılar
- 262 Bekleyüp rūz u şeb o sultānı
Olmuşidi kamu niğebānı
- 263 Ekşerī leşkerūñ hep itdi firār
Şāhile bunlar itdiler peykār
- 264 Şeyḫ-i İslām'uñ oğlı ol server
Hākīm-i şer' -i kādī-i ' asker
- 265 Pādişāhuñ turup yaqīninde
Tīğ-ı bürrān idi yemīninde
- 266 Ber-rikābında daḫı tīğ-keşān
Kapı ağası ol şecī' -i cihān
- 267 Düşmen-i dīne karşı na' ra-zenān
Şanasun bir gāzanfer idi hemān
- 268 Ağalar içre ol ' alī-şānuñ
Zīveridür o şadr-ı erkānuñ

- 269 İki üç pâdişāha bī-minnet
Eylemişdür o şıdķile ĥidmet
- 270 Nān-ı şāhī aña ĥelāl olsun
Dāyimā mazhar-ı cemāl olsun
- 271 Biri ol şeh-süvār-ı rüz-ı veġā
A‘nī hem-nām-ı pāk-i şīr-i Ĥudā
- 272 ‘Aql-mīzānı birle sencīde
Ĥüsn-i tedbīrile pesendīde
- 273 Cūd u luṭf u şehāda bī-hemtā
Ķapucı başıdur ‘Alī Aġa
- [10a] 274 ‘Ālemüñ ol güzīde meşhūrı
Oldı şāhuñ emīr-i āḫūrı
- 275 Çekilüp nev‘ pür-fürüg-ı ‘alem
Çalınup kerre-nāy ejder-dem
- 276 Sürdi raḫşın ‘adūya kıldı hücum
Mihr-i ‘ālem toġup taġıldı nücüm

- 277 ıoğrılıp ahrile Şeh [yirinden]
Aldı Egri'yi dest-i dıŐmenden
- 278 Alamān ilini yaup yıdı
Engürüs'ün aına ot tıdı
- 279 Őān her un Őecā' at oldı bedīd
Ceyş-i küffār olup amu nevmīd
- 280 Gördiler almadı mecāl-i arār
Münhezim oldı ' asker-i küffār
- 281 Yürüyüp Şeh-süvār rüz-ı neberd
Oldı meydān iinde tıgile ferd
- 282 Nie merd-i yel-i cihān-gerdüñ
Bıyıgın balta kesmeyen merdüñ
- 283 Pehlivān-ı zamāneyüm diyenün
 ırmağa nie bir begenmeyenün
- 284 Geldügi demde zümre-i küffār
Zen gibi her birisi ıldı firār

- 285   aldı meydān içinde Őāh-1 cihān
             Őīr-i urrende gibi nara-zenān
- 286   Giyūben hırka-i Resūl'i hemān
             El açup bārgāh-1 Hākk'a ayān
- 287   Yūzini tıtdı arz-1 hācāta
             Ālemū's-sırru ve'l-hafıyyāta
- 288   Didi ey pādiŐāh-1 arz u semā
             Nuşret ũ furŐat eyle baa aā
- 289   Her ne cānibde ise hayr u Őalāh
             Anı fetħ eyle baa yā Fettāh
- 290   Cūmle-i mūŐkilāta ude-gūŐā
             Sensin ey pādiŐāh-1 bī-hemtā
- [10b] 291   Hālı-1 āleme tevekkūl idūp
             Mefħar-1 ādeme tevessūl idūp
- 292   Őubħ-dem Őām olunca ceng itdi
             Başlarına cihānı teng itdi

- 293 Oldılar hūn u hāke āğaşte
Küşteden oldu cā-be-cā püşte
- 294 Toydı h̄ān-ı hayāta düşmen-i dīn
Kāse-i serle tōldı şahn-ı zemīn
- 295 İki biñ ādemile ol server
Çekti tīgīn alup yüzine siper
- 296 Bir dem içinde ol dilīr-i cihān
Yedi yüz biñ la‘īne tīg-ı zebān
- 297 Kimini kıldı tu‘me-i şemsīr
Eyledi kimisini bend ü esīr
- 298 ‘Avn-i Hākkile pādīşāh-ı zamān
Kıldı feth ü fütūh-ı bī-pāyān
- 299 Şem‘-i İslām’a virdi ‘adlile nūr
‘Ālemi kıldı gün gibi mesrūr
- 300 Ser-firāz oldu rāyet-i İslām
Virdi nūr u şafā cihāna tamām

- 301   ‘Aķabınca bu fetĥ-i meymūnuñ
Ya‘nī kim nuşret-i hūmāyūnuñ
- 302   Ref‘ -i aşvāt idince nādīler
Eylediler nidā münādīler
- 303   Kankı kul kim veġāda bulındı
Her birine teraķķī olındı
- 304   Yollı yolunca aġalar begler
Her birine virildi manşıblar
- 305   Haķķ’a ĥamd ü Őenālar eylediler
Pādişāha du‘ālar eylediler
- 306   Līkin ammā firār iden cūhelā
Oldı nām u nişānı nā-peydā
- 307   Yād olup dem-be-dem kıyāmete dek
Söyleye bu ġazāyı ins ü melek
- [11a]   308   Fetĥ ü nuşretle pādişāh-ı cihān
Oldı devletle taĥta yine revān

309 Buldı ‘adlile ferr ü zīnet dehr
Dostlar ħurrem oldu düşmen ħahr

310 Dāyimā düşmeni olup maḫhūr
Cümle aḫbābı olalar mesrūr

311 Budur ümmīdüm ol Ĥudā-yı Mecīd
Eyleye ‘ömr ü devletini ferīd

Bu Nāme-i Nāmī ve Şaḫīfe-i Girāmīnūñ Ṭastīr ü Tesvīdine Dā‘ī vü Bā‘ış ve Bu Maḫāle-i Sa‘adet-nevālenūñ Tertīb ü Terķībine Ĥādīs Ne Olduđı Beyānındadır.

312 Söyle ey ḫāme-i faşīh-i kelām
Eyle vādī-i nazma yine ħırām

313 Virüben nazma zīnet ü itmām
Söyle bildür nedür fezāyil-i Şām

314 Enbiyā burcıdur o cāy-ı laṭīf
Anuñiçün dinüldi Şām’a şerīf

315 Böyle kılmış beyān fezāyil-i Şām
A‘nī Tārīḫ-i Ĥüccetü’l-İslām

- 316 Altı bāb üzre eylemiş tertīb
Naql idüp anda niçe sırr-ı ğarīb
- 317 Kimi Şām'uß fezāyilin söyler
Kimi eṭrāfını beyān ider
- 318 İltizām eyleyüp fazīletini
Böyle kılmış beyān hikāyetini
- 319 Enbiyāyile ba'zı aşhābı
Dağı meşcidler oldu bir yanı
- 320 Enbiyādan o arz-ı ekremde
Ya' nī ol buḡ'a-i mükerrerde
- 321 Defn olan enbiyānuñ anda 'ayān
Merḡad-i pākini ider tibyān
- [11b] 322 Niçe dürlü ḡavādiş itdi beyān
Olur āḡir-zamānda didi 'ayān
- 323 Fazl ü āşārını 'ayān itdi
Altı bāb üstüne binā itdi

- 324 Lîk neşr üzre eylemiş taḥrîr
Anı bir şâriḥ-i ḥuceste-zamîr
- 325 Vaṭanumdur benüm o cāy-ı laṭîf
Şehr-i dârü's-selâm Şâm-ı şerîf
- 326 Mevlidümdür o şehr-i rûḥ-efzâ
Anda buldum faḫîr neşv ü nemâ
- 327 Ravza-i cennete şebîḥ ü mişâl
Aḫar içinde niçe cūy-ı zülâl
- 328 Cānibini laṭîf ü zîbâdur
Hep çemenzâr u cennet-âsâdur
- 329 Cûlar üzre o bâğ-ı pür-envâr
Cennetü'l-ḥuldi taḫtiha'l-enhâr
- 330 Ravzası vaşfın ide murâdum
Cennet-i dil-güşâ gibi ḥurrem
- 331 Gül ü lâleyle ol cinân-ı behcet
Yeridür dinse ravza-i cennet

- 332 Pür-şafâ-bağşdur hevâsı laţîf
Şaĥn-ı cennet gibi fezâsı şerîf
- 333 Haĥ bu kim cây-ı cennet-âsâdur
Enbiyâ merĥadine me'vâdur
- 334 Cennetüñ altıdur yâ üstidür ol
Ayrılmaz bunlar aña vuşul
- 335 Eyledüm niçe yıllar anda maĥâm
Şuĝl-ı 'ilme idüp tettebbu'-ı tām
- 336 Minnet Allāh'a kim idüp ĥâşıl
Ėıldı maĥşüduma beni vâşıl
- 337 Bir dem oldı derūnuma ilhām
Nazm olunsa eger fezâyil-i Şām
- 338 Anı taĥrîre ĥulĥ tālîbdür
Nazm zîrâ ĥulûbı câzîbdür
- [12a] 339 Nazm baĥr-i sūĥanda bir dürdür
Güş-ı 'âlem o dürrile birdür

- 340 Oldı muṭlaḳ sūḫan egerçi şerīf
Līk mevzūn olursa daḫı laṭīf
- 341 Oldı bünyād-ı dehre bādī-i kevn
Zāhir oldı vücūda geldi sūḫan
- 342 Çünki mevcūd oldı levḫ ü ḳalem
Oldı āyāt-ı kevn ḫalka ‘alem
- 343 Ḳalem ü levḫe pāye pāye sūḫan
Gökden inmişdür enbiyāya sūḫan
- 344 Sözdeder remz-i ‘alleme ‘l-esmā²⁶
Sözdeder kenz-i sırr-ı mā evḫā²⁷
- 345 ‘Ālem-i ḡaybuñ armaḡanıdır
Sırr-ı ḳudsiyye tercemānıdır
- 346 Ṭab‘uma lāyiḫ oldı çünki bu kār
Lāzım oldı ki nazm idem nā-çār

---

²⁶ *Kur’ân*, Bakara, 31

²⁷ *Kur’ân*, Necm, 10

- 347 Hāme aldum elüme bî-ārām
Eyledüm nazmına anuñ içdām
- 348 Budur ümmîd ol Hudā-yı Ğafūr
Çeşm-i ümmîdüm eyleye pür-nūr
- 349 Müşkilâtını eyleyüp āsān
‘Avn-ı luṭfindan eyleye iḥsān
- 350 Minnet Allāh’a kim virüp tevḫīḫ
Eyledi luṭfını refīḫ-i şefīḫ
- 351 Bıkr-ma‘ nāyı eyledi baña rām
Rište-i nazmum üzre virdi niḫām
- 352 Kıldı elmās mişḫab-ı efkār
Süfte-i gevher-i dür-i şehvār
- 353 Dir nazmum ki zîr-i şehri oldı
Güşvār-ı ‘arūs-ı dehr oldı
- 354 Oldı ol belki dürr-i tāk-ı sipihr
Reşk ider gögine mähile mihr

- 355 Olmuşam bāgbān-ı bāğ-ı sūhan
Reşk ider gülşenüm görülse nişān
- [12b] 356 Saṭr-ı nazmum mişāl-i serv-i revān
Oldı zībende-i riyāz-ı cinān
- 357 Vezn olındı şafāda āb-ı revān
Tāzelendi anuñla bāğ-ı cinān
- 358 Hakk’a minnet bu nazm-ı hemtā
Oldı bir dil-ber-i cihān-ārā
- 359 Nergisi sürmelendi ‘ işve ile
Sünbülü şānelendi şīve ile
- 360 Gün gibi urdı farqına efser
Ṭal’ ati virdi dehre zīnet ü fer
- 361 Oldı ol bāğa bāb-ı her-maṭla’
Açdı cennetden ikişer mışra’
- 362 Nazar idüp o bāğa ehl-i nazar
Eylemiş gülşen-i Hānnān’a güzer

- 363 Şi'r şer'î olunca 'arşî olur
'Arş anuñ şuffesinde ferşî olur
- 364 Ş'ir kim ola nazm-ı ehl-i kemāl
Siħrdür ol velīk siħr-i helāl
- 365 Siħr-mānend ħarķ-ı 'ādetdür
Mu'cize olmasa kerāmetdür
- 366 Āteş ü āba ittiħād virür
Zer ider ħāki 'aķd-i bād virür
- 367 Āb-ı lafz u me'ānīdür çün nār
Bād-ı nefis oldı ħab' -ı ħākī-vār
- 368 Sāħir-i ħab'um itdi yine fevz(?)
Şaldı bu 'āleme sürür u fevz(?)
- 369 Gün gibi bıkır-ı fikrüm itdi zühür
Kıldı āfāķı ser-be-ser pür-nür
- 370 Minnet ol pādişāh-ı bī-hemtā
Eyledi bendesine luţf u 'aţā

- 371 Kıldı tevfiķini bu yolda refiķ
İrdi itmāma bu ĥuceste-ķarīķ
- 372 Budur ümmīdüm ol Ĥudā-yı kerīm
Eyleye mūnis tıbā' -ı selīm
- [13a] 373 Yā İlahī ĥabībūñ Aĥmed için
Efđal-i enbiyā Muĥammed için
- 374 Yā İlahī bu nazm-ı fīrūzı
Dehrūñ it mihr-i 'ālem-efrūzı
- 375 Her nefes bu 'arūs-ı zībāyı
Şekl-i ĥavrā vü ķadd-i tūbāyı
- 376 Meş' al-efrüz-ı mihr ü māh eyle
Vāşıl-ı şem' -i pādişāh eyle
- 377 Tā idüp ĥusrev-i zamāna nazār
Nazār-ı şehle olma şöhret-ver
- 378 Hicret-i Ĥazret-i Resūl-i güzīñ
Biñ sekiz sāle olmışidi ķarīñ

379 Eyledüm hamd-i Haqq ile āgāz
Oldı n'at-ı Resül ile mümtāz

380 Nazmuma Haqq'dan istedüm çü nizām
Zāhir oldı 'atā-yı Rabb-ı enām

381 Dil-i zārum o demde cüş itdi
Kulzüm-i ma'rifet hurūş itdi

382 Çünkü bu nazmum irdi itmāma
Yādigār oldı hāşıla 'āma

383 Üç gün içinde eyleyüp itmām
Nām-ı pākin didüm Fezāyil-i Şām

Bāb-1 Evvel Şām-1 Cennet-meşām Haqqında Vārid Olan Āyāt ve Eḥādīşi 'Ayān ve Şeref-i Fazl İle Meşhūr Olan Emākini Beyān İder

384 Söyle ey ḥāme-i ḥuceste-beyān
Eyle Şām'uñ fezāyilin tibyān

385 Ol benümle bu perdede dem-sāz
Bāb-1 evvelden idelüm āgāz

- 386 Evvelā Şām' uñ ismini söyle
Aşlını fer' ini beyān eyle
- 387 Şehr-i nāmī degüldürür bu edā
Bir vilāyet adıdur itme merā
- [13b] 388 Oldı mānend-i Rūm hem Karamān
Böyledür Şām' uñ aşlı itme gümān
- 389 Şehrüñ ismi Dimeşk' dür zīrā
Böyle naql eyledi Resül-i Hudā
- 390 Didi ol server-i sütüde-peyām
Hayr-ı Şām oldı pes medāyin-i Şām

Ḳāle'n-nebī 'aleyhi's-selātü ve's-selām: "Hayrū'ş-Şām medāyinü'ş-Şām."²⁸

- 391 Hīç Dimeşk' uñ mişāli yer yoқdur
Ni' meti şuları қatı çoқdur
- 392 Böyle yazmışdurur müverrihler
Añla cān ile sözlerini ne derler

²⁸ *Ebu Davud*, Melāhim 6. hādis; Sünnet 9. hadis

- 393 Oldı Şām' uñ hudūdı ve'l-ḥāşıl
 Kıbleden tā Medīne'ye vāşıl
- 394 Cānib-i şarḳdan da Bağdād'a
 Ḥaddi irişdi arz-ı süccāda
- 395 Ğarbdan Ğazze vü Tarābulus'a
 Daḡı eṭrāf-ı Kuds ü Nābulus'a
- 396 Haleb'e dek irişdi ḥadd-i şimāl
 Böyledür añla haḳḳı itme cidāl
- 397 Bu hudūd içre bulınana tamām
 Cümle taşriḥ olur vilāyet-i Şām
- 398 Şām'ı ta' rīf idüp Resül-i Hudā
 Böyle naḳl eylemiş o mihr-i hüdā
- 399 Ser-te-ser arz-ı Şām'a şām u seḡer
 Bāl ü perrin düşer feriştehler
- 400 Bir rivāyetde didi ellerini
 İkinin de didi o nūr-ı nebī

Ḳāle'n-nebiyyu ṣalla'llāhu 'aleyhi ve-sellem min 'Ā'işe: "Fi'ş-Şāmı ve hüve sa'īd ve mim-māte fi'ş-Şāmı ve hüve şehīd."²⁹

401 Dağı buyurdu ol ḥabīb-i Vedūd
Ögdi Şām-ı şerīfi ol maḥmūd

402 Ya' nī Şām-ı şerīfi Rabb-i 'umūr

Eşref-i ḥalk anda sākin olur³⁰

[14a] 403 Anda sākin olan sa'īddürür
Anda meyyit olan şehīddürür

404 Bu dağı bir ḥadīs-i ekremdür
Şiḥḥat-i naqlile mükerrremdür

405 Olsa bir bende Şām'a ger dāḥil
Raḥmet-i Ḥaḳḳ'a ol olur vāşıl

406 Var ise sende ger ḥired eşeri
Eyle iz' ān hemān bu nükteleleri

²⁹ Şam'da yaşayanın mutlu olması ve burada ölenin şehit kabul edilmesiyle ilgili hadis kaynağı bulunamadı.

³⁰ *Ebu Davud*, Cihad, 3. hadis

- 407 Bir uluñ kim mekanı ramet olur
Bundan artı aña ne devlet olur
- 408 Hem buyurdu o server-i Őaaleyn
Seyyid-i enbiy Şeh-i kevneyn
- 409 Őm'ı terk itse bir kişi gitse
ayrı yerde varup mekan itse
- 410 azabu'llha dil olmuş olur
Ve'y aña kim bunuñla 'mil olur
- 411 Bir rivyetde daı didi Resl
Byle emr eyledi o zevc-i betl
- 412 Kend nefesine ıldı ya' n hitb
Didi ol server-i ul'l-elbb
- 413 Lzım oldu baña didi o melik
Őm'a dyim mlzemet itmek
- 414 Enbiy meradi mekanlarıdur
Anda defn olduı muarrerdr

- 415 Hem kıyāmet güninde rüz-ı hisāb
Şüphesüz andadur su‘āl ü cevāb
- 416 Bir de daḥı didi o şāh-ı güzīn
Sākinine revāk-ı ‘illiyyīn
- 417 Hīn-i mi‘rāca oldıgumda revān
Nazarumda melekler oldı ‘ayān
- 418 Getürüp yanuma bir aḡ ‘alem
Ne ‘alem bir ‘amūd-ı müstaḥkem
- 419 Didüm anlara bu ‘amūd nedür
Didiler kim ‘amūd-ı İslām’dur
- [14b] 420 Böyle emr eyledi Resül-i cihān
İndürüñ bu ‘amüdü Şām’a revān
- 421 Nice teşrīf olunmasun Şām’a
Mesken ola ‘amūd-ı İslām’a

Ḳāle’n-nebī şalla’llāhu te‘ālā ‘aleyhi ve-sellem: “Cündü’ş-Şām seyfu’llāh fi’l-arz
yü‘yed bihi min-Şām.” şadaḡa Resülü’llāh.

- 422 Bir hadîşinde de Resûl-i kerîm
Böyledür didi emr-i Rabb-i ‘azîm
- 423 Cünd-i Şâm-ı şerîf-i Yezdân’uñ
Bir kılıçdur kılıçlarından anuñ
- 424 Anlarile Hudâ-yı ins ü beşer
Diledüğine intikâm eyler
- 425 Bir rivâyetde dağı Mevlâ’nuñ
Sehmidür ya‘nî Haq te‘âlânuñ
- 426 Kankı iqlîme kim gâzab eyler
Anlaruñ üstine musallağ ider
- 427 Bir rivâyetde dağı peygâm-ber
Böyle naql eyledi o nûr-ı başar
- 428 Hayr on kısımdur cihân içre
Böyle vaz‘ oldı ins ü cân [içre]
- 429 Toğuzı Şâm’da emânetdür
Birisi sâ’îr vilâyetdedür

Şahābe-i güzīn rağıya'lāhu te'ālā 'aleyhim ecma' İn Hāzret-i Resūlu'llāh 'aleyhi's-şalātü ve's-selāma "Kaḅı menzil mübārekdür ki anda sākin olalum?" diyü su'al itdüklerinde "Aleyküm bi's-Şām." buyurup üç def a su'āl olunup iḅtār(?) ve "Mine's-Şām 'Asḅalān." buyurmışlardır.³¹

430 Bir rivāyetde yine ol server
Böyle naḅl itdi ol sütüde-siyer

[15a] 431 Devr-i āḅirde 'asker-i İslām
Üç bölük üzre ola bī-ārām

432 Şordılar ümmet-i za'İfü'l-ḅāl
Kaḅı bölüğe olalum meyyāl

433 Böyle buyurdı ol Resūl-i ḅudā
Tābi' -i cünd-i Şām olun evvelā

434 Cümlesinden o ḅavm ekremdür
Aña tābi' olan mükerremdür

³¹ Bir zaman Müslümanların gruplara ayrılacağı ve bu gruplardan Şam ahālisine dāhil olunmasının tavsiye edildiğine çünkü Şam'ın Allah tarafından mümtaz kılındığına, Allah'ın seçkin kullarının burada yaşadığına dāir bir hadis olmakla beraber bu hadis, burada geçen hadisle aynı değildir. (*Ebü Dāvud, Cihad, 3. hadis*)

435 Minnet Allāh'a kim olup itmām
 Ḥayrile bāb-ı evvel oldı tamām

El-Bābü'ş-Şānī Fī-taḥkīk-i Fezāyili'ş-Şām ve Fī-mā-verdi Mine'l-āyāt Ve'l-ḥādişü'ş-şerīf Li-kavlihī Te'ālā: "Ve't-tīni ve'z-zeytūni ve Ṭūrī Sīnīne ve hāze'l-beledi'l-emīn"³² ve Kāle Şalla'llāhu 'Aleyhi Ve-sellem: "Eş-Şāmı şāmetu'llāhu fī-arzıhi." Şıdķ-ı Resūlu'llāh.

436 Bāb-ı şānī vilāyet-i Şām'uñ
 Şehr-i Şām-ı faẓīlet-encāmuñ

437 Şeref-i şehrini beyān eyler
 Bildürüp faẓlını 'ayān eyler

438 Didi ol Ḥālīķ-ı zamān u zemīn
 İtdi tenzīl-i sūre-i ve't-tīn

439 Daḡı ol Ḥayy-ı pāk-ı Ḥālīķ-ı nūn
 Kıldı tertīb-i nazm-ı ve'z-zeytūn

440 Tīn ü zeytūndan müfessirler
 Kaşd-ı şehr-i Dimeşķ'dur didiler

³² Kur'ân, Tīn, 1-3

441 Şām hakkında vārid itdi Celīl

Niçe āyāt ü beyyināt-ı Cemīl

Қала'llāhu te'ālā: "İle'l-arzı'lletī bāreknā fīhā"³³ ve қaddere fīhā eқvātehā fī-erba'ati eyyām sevā'en li's-sā'ilīn"³⁴ şadaқа'llāh.

[15b] 442 Ehl-i tağyīr cümleten didiler

Bunda şehir-i Dimeşq oldu haber

443 Böyledür ma' nā-i kelām-ı kadīm

Böyledür vāridāt-ı Rabb-i kerīm

444 Oldı bu dördi şehir-i cennetden

Böyle geldi haber o hazretten

445 Biri Mekke biri Medīne tamām

Biri Қuds ü biri Dimeşkü'ş-Şām

446 Didi bir dağı ol Resūl-i kerīm

Çār şehir oldu şehir-i nār-ı caḥīm

³³ *Kur'ân*, Enbiyâ, 71

³⁴ *Kur'ân*, Fussilet, 10. ve қaddere fīhā eқvātehā fī-erba'ati eyyām sevā'en li's-sā'ilīn: ve қaddernā fīhā evkātühā sevā'en li's-sā'ilīn

- 447 Biri Kıoşantıniyye'dür aña nām
Biri Rūmiyye oldu ĥaķ bu kelām
- 448 Biri Antākiye'dürür ĥaķķā
Birisi oldu keşver-i şan' ā
- 449 Kıařd-ı řan' ā'-i Rūm'dur andan
şanma şan' ā'-i arz-ı mülk-i Yemen
- 450 Daĥı buyurdu ol Resūl-i enām
Her binā ki yapılsa rüz-ı kıyām
- 451 Cümlesi hep olur ĥisāb u kitāb
Līkin olmaz binā-yı řām'a ĥisāb

Ķavluhū Te'ālā: "Ve't-tīni ve'z-zeytūni ve řūr-ı řīn"³⁵

- 452 Bir gün ol server-i sūtūde-siyer
Ĥalkā bu āyeti oķıdı meger
- 453 Didi ařĥāb ey Resūl-i cihān
Eyle ma' nā-yı āyeti tibyān

³⁵ *Kur'ān*, Tīn, 1-3

- 454 Didi tefsîr idüp Resûl-i emîn
Oldı maqşad Dımeşq şehri hemîn
- 455 Bir rivâyetde dir o nûr-ı nebî
Didiler oldı Cāmi‘ -i Emevî

El-Babü’s-Şâliş Fî-fezâyl-i Cami‘ ü’l-Emevî ve Beytü’l-mağdis ve Havâlîhi Kemâ
Kâla’llâhu Te‘âlâ: “Sübhâne’llezî esrâ bi-‘abdihi leylen [16a] mine’l-Mescidi’l-ğarâmi
ile’l-Mescidi’l-aqşe’llezî bâreknâ havlehü”³⁶ Min Âyâtinâ.

- 456 İşit üçünci bâb mevrîdini
A‘nî Şâm’uñ kamu mesâcidini
- 457 Tîn ü zeytûni hep müverriğler
Tür-ı Sînîn haqqiçün didiler
- 458 Lafz-ı ve’t-tîn neden ‘ibâretdür
Emevî Cāmi‘i’n beşâretdür
- 459 Oldı zeytûndan murâd şehâ
Beyt-i Mağdis’le Mescid-i Aqşâ

³⁶ Kur’ân, İsrâ, 1

460 Yine oldu delîl-i Tūr-ı Sīnīn
Tūr-ı Sīnā'yı eyledi ta' yīn

Kemā verade fī-ḥadīṣi'l-ḳudsī: “Enā Rabbü'ş-Şām lâ-edīme fihā zaleme zālimün.”³⁷

461 Zālimūñ Şām'da vücūdını Ḥaḳ
Bī-şebāt eylerem didi muṭlaḳ

462 Bir ḥadīşinde didi daḥı Resūl
Ehl-i Şām'uñ olur du' āsı ḳabūl

463 Mekke'de ḳılsa bir kimesne namāz
Didi yüz biñ yerine ehl-i Ḥicāz

464 Ḳılsa bir rek' atı Medīne'de ol
Elli biñ rek' ata Ḥaḳ ide ḳabūl

465 Ḳılsa Ḳuds-i şerīf içinde eger
Birisi kırk biñ yerine geçer

466 Ḳılsa şehir-i Dımeşḳ'de bir rek' at
Geçe otuz biñe o bī-minnet

³⁷ Bu rivâyet, hadis kitaplarından bulunamamıştır.

- 467 Ka' bü'l-Aḥbār'dan rivāyetdür
Bunu gūş eyle kim bu ḥikmetdür
- 468 Olsa mescid-i Dımeşḡ içinde binā
Ḥaşre dek bulmaya bināsı fenā
- 469 Ser-te-ser rüy-ı arz ola vīrān
Ol binā ola çihil sāle 'ayān
- 470 Bir rivāyetde hep müverriḡler
Böyle levḡ-i beyāna yazmışlar
- [16b] 471 Ḥaḡ te'ālā Dımeşḡ'de bir ṭaḡa
Vaḡy idüp didi ṭaşa ṭopraḡa
- 472 'Avn ü luḡfum saña 'atā iderem
Sende bir mescidi binā iderem
- 473 Ola bāḡī o cāmi' -i a'lā
Ḥaşr olunca 'ibādete me'vā
- 474 Cümleten arz ola zīr ü zeber
Olmaya aña zerre deñlü zarar

- 475 Kime ola bu luğf-ı Rab avı
Didiler cümle Cāmi' -i Emevı
- 476 Şeb-i Mı' rāc'da Resūl-i Hıcaz
Didiler kıldı bu mekānda namāz
- 477 Bōyledür ittifa-ı ehl-i beyān
Emevı Cāmi' i ola o mekān
- 478 Dir İmām Şāfi' İ o merd-i Hudā
Çārdur bu ' acāyib-i dūnyā
- 479 Biri İskenderiyye cāy-ı ' aım
Birisi daı oldu ehl-i raım
- 480 Kıldı Aşāb-ı Kehf Rūm' ı mekān
Biri mir 'ātdur anuñ ey cān
- 481 Bōyle buyurdu Şāfi' İ o imām
Ola rūına şad dūrūd u selām
- 482 Bōyle kıldı rivāyet ol sultān
Bir zamān şehir-i Endelūs'de hemān

- 483   Kıldı bir āyine meger Īcād
             Komişidi o şehre bir üstād
- 484   Aña yüz mīl yerden olsa nazār
             Nāzır olana gösterür peyker
- 485   Kıldı şeh-i Dımeşķ içinde meger
             Emevī Cāmi‘i’nde birin eşer
- 486   Böyle naql eyledi imām-ı güzīn
             Devr-i āhırde gelse Mehdī hemīn
- 487   Dise ol server-i sūtūde-peyām
             Gezdüm āfāķı cümle bī-ārām
- 488   Emevī Cāmi‘i gibi bir yer
             Görmedüm bu cihānda ser-tā-ser
- [17a]   489   Bir rivāyetde fātihü’l-ebvāb
             Cebel-i Kāsıyūn’a itdi hıṭāb
- 490   Şālihiyye tağıdurur o cebel
             Güş idüp cān u dilden eyle ‘amel

- 491 Emr idüp didi ol Hüdā-yı laṭīf
Olasın nūr-baḥş-ı Ẓuds-i şerīf
- 492 Eyleyen sende bir maḳām ābād
Anda dāyim ʿibādet ide ʿibād
- 493 Şöyle kim bu cihān ola ber-bād
Kırk yıl daḫı tura ol bünyād
- 494 İttifāḫ eyleyüp eʿimme-i dīn
Emevī Cāmiʿi'n ider taʿyīn
- 495 Böyle oldı rivāyet-i aḫbāb
Kaʿbü'l-Aḫbār o zübde-i aḫbāb
- 496 Bir zamān bir ʿazīze dost oldum
Emevī cumʿasında ol merdüm
- 497 ʿAzm-ı Ẓuds eylemiş o nīk-aḫvāl
Bādī-i ʿazmi itdüm aña suʿāl
- 498 Didi Ẓuds-i şerīfe ʿazm iderem
Anda ḫaşd-ı ʿibādete giderem

- 499 Didüm aña gel ey H̄abīb-i Celīl
Olayın saña rāh-ı ğamda delīl
- 500 Seni bir yere eyleyen vāşıl
Eyleye H̄aḡ murāduñı hāşıl
- 501 Destini destüme alup ol ān
Ana gösterdüm ol mekānı ‘ayān
- 502 Ol mekanidi kim odur cāy-ı ḡabīb
H̄uṭbe oḡudıĝı yer idi ḡaṭīb
- 503 Nām ol cāya Bāb-ı Aşĝar idi
Ḳaṇṭara arasında dirleridi
- 504 Olmışidi o cāy-ı ma‘ mūre
Ya‘ nī ḡurb-ı ḡaṭīb maḡşūre
- 505 Anda bir rek‘ atı edā itmek
Niçe biñ gözden olmışidi o yek
- [17b] 506 Böyledür ḡavl-i pāk-i Muşṭafevī
Bu maḡām oldı Cāmi‘-i Emevī

- 507 Bir rivāyetde böyle de didiler
Faḥr-ı ʿālem gūzīn-i nesl-i beşer
- 508 Ekşer-i enbiyā-yı ʿālī-cā
Eyler idi şalātı anda edā
- 509 Baʿ zı aşḥābdan rivāyetdür
Şihḥat-i naklle ḥaḳīḳatdür
- 510 Zekeriyā’nuñ oğlı Yaḥyā’nuñ
Anda medfūn başı o sulṫānuñ
- 511 Biri Evzā’i’den rivāyetdür
Niçe rāvīleri hikāyetdür
- 512 Re’s-i Yaḥyā’yı bir gūzīn-i ricāl
İtdi Evzā’i’den meger ki su’āl
- 513 Ḳanda defn olduğın didi ol şeyb
Ya’ nī maḳşūre içredür bī-reyb
- 514 Didi dördinci direk altında
Defn olunmuşdurur o şāh anda

- 515 Ol direk bellüdür ‘alāmeti var
Yıqılup başı yaptılar tekrār
- 516 Bir rivāyetde böyle yazmışlar
Müslüm oğlu Velīd’e şormışlar
- 517 A‘nī ol zübde-i ulü’l-elbāb
Böyle virmiş o dem cevāb-ı savāb
- 518 Dinse Yaḥyā için eger o nebī
Ḥayli müddetdürür şehīd olalı
- 519 Kimdürür merḳadin bulan ‘ārif
Nice oldı bu sırra ol vāḳıf
- 520 Böyle virmişler ol su’āle cevāb
Böyle olmuş rivāyet-i aşḥāb
- 521 Re’s-i Yaḥyā’nuñ olmasında ‘ayān
Böyle naḳl eylemişler ehl-i beyān
- 522 Emevī Cāmi‘i o şadr-ı şafā
Bir kilīsa idi ḳadīm ol cā

- [18a] 523 Fethden soñra geldi Muştafevî
Ya‘nî Abbāsiyān’dan Emevî
- 524 Bozdılar ba‘zı yerini hulefā
Kıldılar ğayrı şekle anı binā
- 525 Ol zamānda Velīd-i ‘Abd-i Melik
Ol idi şehr-i Şām’a ya‘nî melik
- 526 Zeyd bin Vākıd ol hikāyet ider
Kendi gördüğini rivāyet ider
- 527 Ya‘nî ol server-i serīr-i hüdā
Hūd Peyġam-ber itdi anı binā
- 528 Kābri Hūd nebīnūñ ey server
Kıble dīvārı içredür dirler
- 529 Dağı taraf şimāli ya‘nî o şāh
Kıldı anı binā Hālīlu’llāh
- 530 Taraf-ı ğarbdaki cidār-ı pāyın
Şāhib-i kaşr idi habābireden

- 531 Nāmile dirleridi aña berīd
Cūd-ı luṭfile olmışidi ferīd
- 532 Țaraf-ı şarkı bir ehl-i fūnūn
Dirleridi aña mülk-i Ceyrūn
- 533 Ol binā kıldı ol cidārı tamām
Buldı anuñla zīneti o tamām
- 534 Kıldı ol levḥa-i vehb çünki nazār
Gördi yazılmış anda bu sözler
- 535 Nazār idüp başını şaldı o māh
Gördi naqş olmuş anda bi'smi'llāh
- 536 Didi yazmışlar anda niçe sūḥan
Pend ü nuşḥ üzre rāviyān
- 537 Y'ibni ādem egerki mevtüñden
Zerre deñlü olayduñ aña sen
- 538 Ḥaḳıla eyleyüp müdām 'amel
Yād ki gelmezidi ṭül-ı emel

- 539 Şimdi fikr idegör hayātuñda
Soñra yok fāide memātuñda
- [18b] 540 Yumduğun gibi çeşmi ‘ālemden
Oğluñ i‘ rāz ider kaçır senden
- 541 Yāver olmaz o demde kimse saña
Vāy eger olmaz ise luṭf-ı Ḥudā
- 542 Niçe biñ kere eylesen feryād
Kimseden zerre deñlü irmeye dād
- 543 Kimse gūşına girmez efgānuñ
Kimse olmaz o demde mihmānuñ
- 544 Vaḥşet-ābād-ı kabri yād eyle
Anda yār olacak ‘amel eyle
- 545 Seni biñ kez çağırsalar aḥbāb
İdemezsün birine redd-i cevāb

Ḳāla’llāhu te’ālā fi’l-kitābi’l-kerīm: “Yevme lā-yenfe‘u mālun ve lā-benūn illā men eta’llāhe bi-ḳalbin selīm”³⁸

³⁸ *Kur’ān*, Şuarā, 88-89

- 546 Bir ʿamel işle şimdi dünyāda
Bulasın anı mülk-i ʿuqbāda
- 547 Māl ü evlāduñuñ yeriyle saña
Olamaz nefʿi hıç rüz-ı cezā
- 548 Her ʿamel kim şudür iden senden
Rüz-ı maḥşer anı görürsün sen
- 549 Mülk-i ʿālemde etdigün ḥasenāt
Dem-i āḥirde andan ola necāt
- 550 Eyle dünyāda saʿy-ı kār-ı şevāb
Ola yardımcı saña rüz-ı ʿitāb
- 551 Kendi destünle dāyim it ḥayrāt
Eyle Mevla yolına bezl-i ḥayāt
- 552 Her ʿamel kim ola berāy-ı Ḥudā
Rüz-ı maḥşer muʿayyen ola o saña
- 553 Cehd kııl fırsatıñ elünde iken
Rūḥ-ı pāküñ daḥı yerinde iken

- 554 Böyle olmiş beyn pend-i khen
Böyle ęazmıř o seng-i levęa ęazan
- [19a] 555 Dağı trh-i levęa ęıldı nağar
Sl-i trhi ya' n böyle yazar
- 556 İbn-i Dvd ol ben gzn
Ol Sleymn mekremet-yn
- 557 Yermiş anun zamn-ı 'adlinde
Böyle trh olunmiş ol anda
- 558 Bu rivyet dağı olundu ed
Emev Cmi' i o cy-ı şaf
- 559 Olmadı kimse mülkinde dhil
Yeri hl idi anun hşıl
- 560 Devr-i dem'de ya' n ol yerler
dem oğlna olmuş idi mağar
- 561 dem oğl yayıldı dnyya
Her biri skin oldu bir cya

- 562 İttifâk eyleyüp o kavm-i güzîn
Her biri bir mekânda oldı mekân
- 563 Ba' zı yerde çün âdem itdi maqâm
Kûy dinüldi o yerlere bes nâm
- 564 Böyle oldı ' imâret-i dünyâ
Böyle ma' mûr olundu köhne serâ
- 565 Böyle itmiş rivâyet ehl-i kıdem
Geldi şehr-i Dimeşk'e çün Âdem
- 566 Kıldı şehr-i Dimeşk'i çün me'vâ
Câmi' üñ yeri ma' bed oldı aña
- 567 Böyle taḥkîk eylemiş ' âlem
Bizden evvel geçen cem' -i ümem
- 568 Ehl-i küfr olsa idi ger anlar
Oldı ol fırqaya kenîse o yer
- 569 Ehl-i İslâm ise eger o ferîk
Mescid idi o yer ' ale't-taḥkîk

- 570 Böyledür vāridāt-ı Muştafevī
Böyledür fażl-ı Cāmi‘i Emevī
- 571 Halk-ı olaldan sipihr-i būkalemūn
Böyledür şun‘-ı Hālīk-ı bī-çūn
- [19b] 572 Anda dāyim olup ‘ibādet-i Haq
Hālī olmadı ol mekān-ı muṭlaq
- 573 Dehr içinde olan mesācidler
Böyle vāqi‘ degüldürür anlar
- 574 Kimisi mescid oldu niçe zamān
Halka ol mescid iken oldu mekān
- 575 Kimi halka mekān iken āhir
Yıqılup mescid oldu ol zāhir
- 576 Bu fazīletle Cāmi‘-i Emevī
Oldı mergüb-ı dīn-i Muştafevī
- 577 Bu fazīletde ğayra sābıkdur
Cümlesinden şevābı artıkdur

- 578 Bu dağı bir   aceb rivāyetdür
Ehl-i Y n n'dan hik yetd r
- 579 Bu Dimeşk'i bin  iden evvel
Ya' n  ol kavm-i n -s t de-  amel
- 580 Ehl-i Y n n o kavme dirler idi
D yim  kevkibe Çaparlar idi
- 581 Kıldı mihr bını o bed-ef  l
Cümleten m yil-i  ar k-i şim l
- 582 B b-1 c mi' leri kamu ol h n
Kıbleden c nibe düşerdi hem n
- 583 Böyledür bu riv yet-i ağdem
Böyle kılınış hik yet ehl-i kıdem
- 584 R bi' b b-1 C mi' -i Emev 
Ya' n  kim b b-1 kıble-i nebev 
- 585 şo ra ağdılar ol kapuyı meger
Evvel uadı kapusı böyle yazar

- 586 Bāb-ı Ceyrūn dimekden aña ‘ayān
Böyle naql eylemişler ehl-i beyān
- 587 Bir sarāy olmuş idi anda bedīd
Nāmına dirler idi ya‘nī berīd
- 588 Ol serā ğarba düşmiş idi meger
Ḥaylī şöhet-pezīr idi dirler
- [20a] 589 Bir rivāyetde daḡı naql-i şarīḥ
Rāviyān böyle eylemiş taşrīḥ
- 590 Bu diyār-ı Dımeşķ için rüşen
Didiler ehl-i küfr elinde iken
- 591 Ol zamān Ḥazret-i Ḥabību’llāh
Fethine niyyet eylemiş ol şāh
- 592 Ḥikmetu’llāh ile o yılda meger
Rıḥlet itdi beķāya peyġam-ber
- 593 Yāriġār-ı nebī ‘ale’t-taḥķīķ
Şeyḡ Ebū Bekr-i şāhibü’ş-şiddīķ

- 594 Çünkim oldı ھاłқа ol server
Ol dağı niyyet eyledi derler
- 595 Aña da olmadı naşīb o murād
Arada māni‘ oldı ba‘ zı mevād
- 596 Var idi anda bir ھاḃīle meger
Ehl-i İslām iken ھاḃu anlar
- 597 Emr olup anlara zekāt-ı Ḥudā
Kılmadılar zekāt Ḥaḃḃ’a edā
- 598 Terk idüp dīn-i Ḥaḃḃ’ı mühmeller
Yine hep mürted oldılar anlar
- 599 Cem‘ -i ‘ asker kılup ھاḃīḃa hemān
Oldı ol ھاḃvm üzerine revān
- 600 Çekdi anlara tīg-ı āteş-nāk
Eyledi cümle ol la‘ ĩni helāk
- 601 Üç yıl oldı beḃāda ol ھاḃret
Kıldı ‘ uḃbāya ol dağı rıḃlet

- 602 Geçdi oldı ħalīfe ol server
Ya‘nī kim ħazret-i emīr-i ‘Ömer
- 603 Kıldı aña ħilāfeti taḫkīk
Kendüden soñra ħazret-i Şiddīk
- 604 Çünkü geldi ħalīfe oldı ‘Ömer
Ehl-i İslām’a kıldı emr-i sefer
- 605 Ceyş-i İslām’a ol sütüde-vaḳār
Eyledi iki serveri serdār
- [20b] 606 Fetḫ-i şehri Dımeşķ için fī’l-ħāl
Ehl-i İslām’a eyledi irsāl
- 607 Biri Ḥālid Velīd-i ehl-i şalāḫ
Biri anuñ ‘Ubeyd bin Cerrāḫ
- 608 Bu o Ḥālid’dürür ki ol server
Merḫadi Ḥamş içindedür derler
- 609 Ehl-i İslām ile ol server
Geldiler şehri Şām’a cümle meger

- 610 İki bülend-i ‘ asker-i İslām
Birisi ğarba biri şarka tamām
- 611 Cānib-i şarkīye düşüp Hālīd
Taraf-ı ğarbīye ‘ Ubeyd-i Mecīd
- 612 İki cānibden ol iki serdār
Ceyş-i küffārla idüp peykār
- 613 Şehr-i ebvāb-ı şehr idüp küffār
Çıkdılar ħal‘ a üstine nā-çār
- 614 Kıldılar birbiriyle cenge kıyām
Ceyş-i küffār ü ‘ asker-i İslām
- 615 Yogidi ol zamānda tūb u tūfeng
Tīġ ü tīr olmuş idi ālet-i ceng
- 616 Virdi fırşat Hūdā-yı zū’l-a‘ lām
Ġālib oldu ‘ asākir-i İslām
- 617 Burc u bār u başında kāfīrler
Korġusundan yaġardi meş‘ aller

- 618 Her gece şubha dek o kavm-i mühîn
Çıgırışırđı kelâb gibi hemîn
- 619 Bir gece ittifâķ ol küffâr
Kılmadılar şadâların izhâr
- 620 Hâlid'e didi 'asker ey server
Yok şadâdan bu gice hîç eşer
- 621 Hâlid bin Velîd o demde hemîn
'Askeriyle hişâra vardı yaķîn
- 622 Birbiriyle tezekkür eylediler
Girmegiçün tefekkür eylediler
- [21a] 623 Geldi bir kelb önlerine hemân
Tutmuş ağızında bir kemügi 'ayân
- 624 Geldi bir şu yolından ol murdâr
Bildiler ol yolu hişâra çıkar
- 625 Didi Hâlid o demde bî-ârâm
Girmeye aña kim ider iķdâm

- 626 ‘ Askerüñ biri kılmadı cür’et
Göre bu yolda niçedür hikmet
- 627 Āhirü’l-emr ol ferīd ü vaḥīd
Ya‘nī nefsiyle Ḥālīd ibn-i Velīd
- 628 Giydi cümle silāḫını ol ān
Girmege kaşd idüp dilīr-i cihān
- 629 Çün silāḫıyla şıgmadı ol māh
Çözdi yine silāḫını ol şāh
- 630 Didi ben gireyin baña biriñüz
İçerüye silāḫımı viriñüz
- 631 Girdi Ḥālīd çün içerü tenhā
Vāşıl itdiler ol silāḫı aña
- 632 Girdi şehriñ içine çünki hemān
İrdi sem‘ine ḥazret-i Qur‘ān
- 633 Gördi kim oқuduğı Qur‘ān’dur
Bildirdi kim ol kişi Müselmān’dur

- 634 Karşu vardı o dem aña Hâlid
Anı havf itdi gördi ol ‘âbid
- 635 Hâl-i küffârı kıldı aña su’âl
Didi ol ‘âbid-i huçeste-huşâl
- 636 Niçe yıldır ki bir esîrem ben
Dest-i kâfirde bir haķîrem ben
- 637 Didi bu gece cümle kâfirler
Yemek içmekde bayram eylerler
- 638 Hâlid bin Velîd işitdi hemân
Vardı şehrûñ kapusına ol ân
- 639 Gördi kapuda cümle derbânlar
Mest ü medhüş h̄āba varmışlar
- [21b] 640 Çekdi tîğın o pehlivân-ı zamân
Kıldı anları serîrîde hemân
- 641 Ehl-i İslâm’a taşra virdi haber
İçerü girdi cümleten ‘asker

642 Çekdi tîğını her birisi hemân
Oldılar şehr içine cümle revân

643 Urdılar tîğı ceş-i küffâre
Çıldılar her birini biñ päre

644 Lâğarü'l-emr zümre-i küffâr
Böyle fikr itdiler olup nâçar

645 Didiler kim bu bizi böyle kıran
Geldiler taraf-ı bab-ı şarkdan

646 Ğulgule düşdi halk şehre tamâm
Ğâlib oldı asâkir-i İslâm

647 Bildi kâfir ki leşker-i Ğarbı
Tuymamışdur birisi bu haberi

648 Didiler birbirisine küffâr
‘Asker-i Ğarbı ide ihbar

649 Diyelüm anlara bunı cehrî
Geliñüz size virelüm şehri

- 650 Ola kim raḥm idüp bu ehl-i yaḳīn
 ılmayalar bizi helāke arīn
- 651 Rāzī oldu bu avle kāfirler
 Fevri gōnderdiler ‘Ubeyd’e ḥaber
- 652 ‘Askere bu ḥaber irişdügi dem
 řād olup cümle oldılar ḥurrem
- 653 Allāh Allāh diyüp o demde hemān
 Oldılar şehr iinde cümle revān
- 654 Buluşup birbirisine leşker
 Geldi bir yere ol iki ‘asker
- 655 Ol iki server-i serīr-i řalāḥ
 Ḥālid ile ‘Ubeyd bin Cerrāḥ
- 656 Tā řabāḥ olıcaḥ ol iki emīr
 řehrūn aḥvālin itdiler tadbīr
- [22a] 657 Bōyle tadbīr olundu kim ol ān
 ıldılar fetḥ şehri bōyle yaman

- 658 Nişfinı aldı cebrile İslām
İhtiyārī virildi nişfi tamām
- 659 Emevī Cāmi‘i o demde hemān
Olmuşidi kenīsa-i kiberān
- 660 İttifāk eyleyüp iki server
Ol kilīsāyı iki bölmişler
- 661 Nişfi oldu kenīsa-i küffār
Taraf-ı ğarbı aldılar anlar
- 662 Cānib-i şarkı Hālid itdi binā
Ehl-i İslām’a ma‘ bed oldu o cā
- 663 Oldı bu vechle niçe yıllar
Oldı küffār nişfi mü’minler
- 664 Çünkü geldi Velīd-i ‘Abd-i Melik
Oldı devletle Şām’a ya‘ nī melik
- 665 Kıldı bu cāmi‘i o dem ta‘ mīr
Cümlesin ma‘ bed eyledi o emīr

666 Didi kāfirlere o merd-i Ḥudā
Ġayrı yerde idüñ kanīsa binā

667 Ƙıldı ta‘ mīr ol bināyı emīr
Şimdiki ḥāle eyledi taġyīr

668 Ġāyet olmışdı ol binā-yı ḳadīm
Vüs‘ at üzre bināsı ḥayli aẓīm

669 Anı taġyīr idüp ol ehl-i şafā
Ƙıldı o şüret üzre anı binā

670 Olmışıdi ḥalīfenüñ nesli
Emevī’den idi anuñ aşlı

671 Anuñçün o cāmi‘ -i a‘ lā
Emevī Cāmi‘ i dinildi aña

672 Nām-ı pākine dirler idi Velīd
‘Adl ü dādile olmuşıdi ferīd

673 Pederi ismi idi ‘Abd-i Melik
Şöhret-efrāz-ı dehr idi o melik

- [22b] 674 Dedesi nāmına dinürdi ‘ayān
İsmile resmile anuñ Mervān
- 675 Pederi çünki fevt oldı ‘ayān
Püseri cā-niṣṣīni oldı hemān
- 676 Elli beş yaşına iriṣdi tamām
Āḥiret cānibine kıldı ḥırām
- 677 Mülk-i ‘uḡbāya kıldı çünki sefer
Geldi yerine bir ḥalīfe meger
- 678 Emevī Cāmi‘i’n o demde hemān
Zer ü zīverle zīnet itdi ‘ayān
- 679 Der ü dīvārı zeyn idüp o hü mā
Lāciverd ü zer ile kıldı tılā
- 680 Çünki ol server-i sūtūde-siyer
Cami‘i zīnet itdi ser-tā-ser
- 681 Cem‘ olup ḥalḡ-ı ṣehr bay u gedā
Dediler ey ḥalīfe-i Mevlā

682 Ne revādur ki ey sūtūde-ḥıṣāl
Ola devründe ğadr beytü'l-māl

683 Māl-ı beyti ḳamu hebā idesen
Der ü dīvārı hep tılā idesen

684 Didi oldum ḥalīfe-i mümtāz
İtdüm beyt-i mālē dest-dirāz

685 Kendü mālumla eyledüm tezyīn
Didi Ḥaḳ şāhidüm bu ḳavle hemīn

686 Beyt-i mālī ḥesāb eylediler
Olmamış zerre deñlü aña zarar

687 Açdı başını cümle bāy u gedā
Eylediler aña du'ā vü şenā

688 Böyle olmuş rivāyet-i aşḫāb
Şarf olan mālı itdiler çü ḥesāb

689 Dört dīvār cāmi'e tenhā
İki yüz biñ filori oldı tılā

- 690 Bu dağı bir ‘ acīb hikāyetdür
Cāmi‘ üñ sīreti rivāyetdür
- [23a] 691 Oldı ta‘ mīr-i cāmi‘ e çü resim
Aşdı üstād saḳfına ṭılsım
- 692 ‘ Aḳreb ü serçe eylemezdi duḫūl
Bulmaz idi örümcek aña vuşul
- 693 Hem kebüter de giremezdi aña
İdemezdi biri anı me’vā
- 694 Āteşe yandı cāmi‘ -i a‘ lā
Cümle maḥv oldı anda bu eşyā
- 695 ‘ Aḳreb ü ‘ ankebüt u serçe ‘ ayān
Giremezler biri aña el-ān
- 696 Girse fī’l-ḫāl olur helāk hemān
Anda mevcūddur bu setr nihān

Bāb-ı Rābi‘ Şām-ı Cennet-meşām İçinde Medfūn Olan Enbiyā-yı Güzīn ve Eyliyā-yı Vāşılīn Tebe‘ -i tābi‘ ĩn Olan Şāliḫīnūñ Merākid-i Şerīfelerin Beyān İder Rıḍvānu’llāhu

Te‘ālā ‘Aleyhim Ecma‘ İn Kāla’llāhu Sübhāne Tebāreke ve Te‘ālā: “İdḡulü’l-arzi’l-muḡaddeseti’l-letī keteba’llāhu leküm velā terteddü ‘alā-ed-bāreküm”³⁹ ve Bī-arzi’ş-Şāmi Şadaḡa Min-nuḡḡı.

697 Kıldı ol Ḥayy-ı Kādir-i Müte‘āl

Enbiyāya bu āyeti inzāl

698 Rāviyān-ı ḡadīm naḡ -ı süḡan

Böyle ḡılmış beyān-ı pend-i kühen

699 Ka‘bü’l-Aḡbār hem rivāyet ider

Nefs-i şehri-i Dimeşḡ içinde meḡer

700 Enbiyānuñ ḡubūrı anda tamām

Oldı beş yüz budur kelām-ı enām

Der-vey ‘ān Ebā Zer El-Ġifārī Raḡiya’llāhu ‘anh inneḡü ḡāle ḡultü: [23b] Yā Resūla’llāḡ kem el-enbiyā’i?” ḡāle: “Mi’ete elf ve erba‘a ve ‘aşera fī-elfen.” ḡultü: “Yā Resūla’llāḡ kem el-mürsel min-zalik?” ḡāle: “Şüleşā’i şelāşe ve ‘aşera.” ḡultü: “Men kāne evvelehüm ḡāle Ādem ‘aleyhi’s-selām.”⁴⁰ şadaḡa Resūlu’llāḡ.

701 Bir rivāyetde daḡı ibn-i Selām

Biñ yedi yüz ḡubūr ider i‘lām

³⁹ *Kur’ân*, Mâide, 21

⁴⁰ *İbn Hibban*, Sahih, 361. hadis

- 702 Kıldı aşhābdan birisi beyān
Böyle naql eyledi o şems-i cihān
- 703 Didi ol pādişāh-ı her-dü-serā
Hātem-i enbiyā Resūl-i Hudā
- 704 Erze'den Berze'ye varıncaya dek
Otuz üç biñ nebī yatar bī-şek
- 705 Erze didikleri mekān-ı şerīf
Rebve kırbındadır o cāy-ı laṭīf
- 706 Berze bir kıryedür laṭīf ü ' acīb
Cebel-i Kāsiyūn'a ya' nī kıarıb
- 707 Ravza-i pāk-i sākinān-ı kıubūr
Revveḥa'llāhü rüḥahüm bi'n-nūr⁴¹
- 708 Cümlesi bunlaruñ didi o şiddīk
Emevī Cāmi' i'ndedür taḥkīk

---

⁴¹ "Allah onların ruhuna nur ile hayat versin."

- 709   Ḳabr-i Mūsā'yı didi rāvīler
Mısr ḳapusı taşrasında meger
- 710   Ol yere Mescid-i Ḳadem derler
Anda medfūndurur o peyğam-ber
- 711   Dağı aşhābdan ol ehl-i kemāl
Andadur hem Mu'āviye vü Bilāl
- 712   Biri anuñ ezān oğurdı hemān
Kātib-i vaḫy idi birisi tamām
- 713   Dağı şehri Dımeşḳ'de var bir cā
Bir maḳām-ı laṭīf-i rūḫ-efzā
- [24a]   714   Şeref-i fazl ile yoḳ aña nazīr
Dirler ol cāy-ı pāke Bāb-ı Şağīr
- 715   Bunda medfūndur niçe şühedā
Kimi aşhāb u kimisi ḫulefā
- 716   İbn-i Eşfa' Feḫāle ibn-i 'Ubeyd
Vālī-i Şām'dur biri bin Zeyd

- 717 Şühedādur kamu bu serverler
Her birini şahābeden dirler
- 718 Birisi dağı Hafşa'dur ol māh
Oldı ol zevce-i Resūlu'llāh
- 719 Birisi dağı bint-i Ṭabyān'dur
Cismi şehir-i Dımeşk'e mihmāndur
- 720 Merkad-i bī-nazīr bint-i 'Ömer
O da Bābü's-şagīr'de derler
- 721 Dağı Meymūne ile Selme hemān⁴²
Oldılar zevce-i Resūl-i cihān
- 722 Biri Ümm-i Habībe'dür ol māh
Bu dağı zevce-i Resūlu'llāh
- 723 'Ātike'dür biri ol ehl-i kubūr
Ya' nī kim 'amme-i nebīdür ol⁴³

⁴² Seleme ismi vezin gereği Selme şeklinde okunmuştur.

⁴³ Beyitte kafîye tutmamaktadır. Diğer nüshada da beyit aynı şekilde geçmektedir.

- 724 Bir maħalde yatur bu gevherler
Kim aña Qabr-i ‘Ātike dirler
- 725 Biri Sittī Rukiyye’dür anuñ
Duħteridür o ŧīr-i Yezdān’uñ
- 726 Qarañu qapuya qarīb hemān
Oldı bir mescid içre qabri ‘ayān
- 727 Daħı var anda bir maqām-ı laṭīf
Merc-i Daħdaħ’dur ol mekān-ı ŧerīf
- 728 Dirler ol cāy içün Ferādīse
Beñzer el-ħaḳ riyāz-i firdevse
- 729 Merc-i Daħdaħ demekden aña ‘ayān
Andadur Daħdaħ’uñ mekānı hemān
- 730 Ka‘bü’l-Aħbār dir o ŧeyħ-i vaħīd
Anda yetmiş biñ oldı qabr-i ŧehīd
- [24b] 731 Bunlaruñ her birisi rüz-ı cezā
Yetmişer ādemüñ ŧeff‘i ola

- 732 Hem daħı anda ümmet-i ‘alā
Aña İmān-peẓİR olan ŧühedā
- 733 Didiler anlara ħavāriyyūn
Merc-i Daħdaħ’dadur kamu medfūn
- 734 Kimisi ya‘ nī kim o kavm-i güzİN
Emevī Cāmi‘i’ne oldu qarİN
- 735 Anda var bir maḳām-ı rūḫ-efzā
Dediler ŧādriyye ya‘ nī aña
- 736 Anda medfūndur o kavm-i güzİN
ŧühedā oldu ekŧerİsi hemİN
- 737 Böyle kıldı beyān ehl-i kalem
Ya‘ nī kim zāt-ı Ĥazret-i Meryem
- 738 Merc-i Daħdaħ içinde medfūndur
Gevher-i cismi anda meknūndur
- 739 Oğlı ŧiddīḳ-ı Ekber’ün ya‘ nī
‘Abd-i Raḫmān’durur o nūr-ı nebī

- 740 İbn Seleme biri Muḥammed'dür
Pür-i zevc-i Resûl-i sermeddür
- 741 Biri daḡı o mihr-i lem-Yezelî
Ya' nî ibn ' Aḡîl aḡ-ı ' Alî
- 742 Birisi daḡı oldu ' Abdu'llâh
Biri ibn-i ' Avâm'dur⁴⁴ ol mâh
- 743 ' Abd-i Cabbâr'dur aḡ-ı Ḥâlid
Daḡı Manşûr bin ' Amâr⁴⁵ Mecid
- 744 Birisi daḡı Ca' fer-i Şâdık
Birisi de ' Ömer'dür ol fâyiḡ
- 745 İbn-i ' Abdü'l-' Azîz'dür bu güher
' Ömer'üñ oḡlı oḡlıdur bu ' Ömer
- 746 Pîr-i rüşen-zamîr-i mülk-i Yemen
Ya' nî kim ḡazret-i Üveys-i Ḳaren

⁴⁴ Avvâm ismi vezin gereḡi ' Avâm şeklinde okunmuştur.

⁴⁵ Ammâr ismi vezin gereḡi ' Amâr şeklinde okunmuştur.

- 747 Cümleten ya‘nî kim bu sulţānlar
Arz-ı Bābü’ş-şagīr’i kıldı meķar
- [25a] 748 Hem daķı Bāyezīd-i Biştāmī
Revveķa’llāhu rūķahu iltisāmı
- 749 Cāmi‘ -i taķt-ı ķal‘ada o mihān
Ŧaraf-ı ğarbīde defn olundı ‘ayān
- 750 Şem‘ -i eyvān-ı dīn-i Muştāfevī
Şeyķ-i āfāķ-ı Aķmed-i Bedevī
- 751 Bu da Bāb-ı Şagīr’de medfūndur
Gevher-i cismi anda meknūndur

Bāb-ı Hāmis Şām-ı Cennet-meşāmda Vāķi‘ Mevāzı‘ -ı Mübārekeyi Beyān ü ‘Ayān İder

- 752 Böyle ķılmış rivāyet-i ezeli
Çār yāruñ ğüzīni ya‘nî ‘Alī
- 753 Bir kimesne gelüp Resūl’e meger
Şordı peyğam-bere o ehl-i nazār

- 754 Didi şehir-i Dimeşk'den a' lā
Var mıdur bir maqām-ı rûh-efzā
- 755 Didi oldum aña Resûl-i kerîm
Anda sâkindürür o mihr-i ' aẓîm
- 756 Şühedâ mîri Hâzret-i Yahyâ
Cebel-i Kâsiyûn dirler aña
- 757 Andan eşrefdürür o cāy-ı şafâ
Anda toğmışdurur Halîl-i Hudâ
- 758 Anda şaklandı Hâzret-i ' Alî
Bulmadılar zafer aña a' dâ

Ka'bü'l-Ahbâr hazretleri mükhâle-i levh içinde gördüm didügi kelimât budur:

“El-ferâdisen cennetî ve ileyhâ tecme' u ehl-i maḥabbetî” Kâla'llâhu te' âlâ fî-kitâbihi'l-kerîm fî-ḥaḳ “Lût 'aleyhi's-selâm ile'l-arzilletî bâreknâ fîhâ li'l-'âlemîn”⁴⁶ vehiye arzû'ş-Şâm.

- [25b] 759 Daḫı Lût nebî vü İbrâhîm
Daḫı Eyyüb ile nebî-i kelîm

⁴⁶ Kur'ân, Enbiyâ, 71

- 760 Dāyim anda şalāt iderler idi
Cümle hācetlerin dilerlerler idi
- 761 Hāq iderdi du‘ālarını qabūl
Anda bulurdı maqşadına vuşūl
- 762 Böyle olmuş rivāyet-i maḥūl
Ka‘bü’l-Aḥbār ile o ehl-i qabūl
- 763 Bir gün ol tağa ikimüz gitdük
Hāzret-i Hālīq’a du‘a itdük
- 764 Şehre döndük der-i ferādīsden
Ya‘nī kim girdük aña ol qapudan
- 765 Ka‘bü’l-Aḥbār didi soñra bükā
Levḥe baqđum göründi bu ma‘nā
- 766 Cennetümdür ferādīs el-ḥāşıl
O qapudan giren olur vāşıl
- 767 Cennet adıdurur o nām-ı laṭīf
Oldı hem nām-ı bāb-ı Şām-ı şerīf

768 Bu Ferādīse nāma oldu sebab
Feth-i şehre o dem ki oldu taleb

769 Dest-i kāfirde niçe merd-i ferīd
Oldı şaḥābeden ḳamusı şehīd

770 Cümlesi ol ḳapudan etdi duḫūl
Buldılar cennet-i kerīme vuşūl

771 Ba' zılar böyle naḳl eylediler
Bu ferādīsüñ iç yüzünde meger

772 Bir bināsı 'aẓīm medrese var
Anda medfūndur o serverler

773 Kim ki ol ḳapuya varup tenhā
Şühedā rūḫına iderse du'ā

774 Ḥaḳ te'ālā du'āsın ide ḳabūl
Bula maḳşūdına o demde vuşūl

775 Böyle naḳl eyledi o 'ārif-i cān
'Ömer ibn-i Ḳabīle-i 'Oşmān

- [26a] 776 Ka‘bü’l-Aḥbār ile meger gitdüñ
Cebel-i Ḳāsiyūn’a ‘azm itdüñ
- 777 Gördüm ol tağda bir ‘acīb ḥacer
Şu gibi yeryüzine kanı aḳar
- 778 Ka‘bü’l-Aḥbār’a şordum eyledi naḳl
İtdi Ḳābil bu taşla Hābil’i ḳatl
- 779 Biri kan itse dünyede nā-gāh
Yazılır Ḳābil’e de ḥişşe günāh
- 780 Ḳanda kim kan iderse bir ḳātil
Ḥişşe-dār olur aña bes Ḳābil
- 781 Bir rivāyetde daḫı böyle yazar
Ya‘nī bir n’idüben(?) mübīd ider
- 782 Bu cihān içre dört cebel vardur
Ḥaḳ yanında ḳamudan efḍaldür
- 783 Evvelā biri Ṭūr-ı Sīnā’dur
Ki münācāt-ı cāy-ı Mūsā’dur

- 784 Birisi dağı Tūr-ı Tīnā'dur
Biri Tīnā biri Temennā'dur
- 785 Tūr-ı Tīnā ki Cāmi' -i Emevī
Ol temennāsı Mekke-i nebevī
- 786 Tūr-ı Tīnā'ya dendi Ẓuds-i Şerīf
Hağ bu dördi dağı mağām-ı laṭīf
- 787 'Abd-i raḥmān bin Yaḥyā'dan
Böyle kılmış beyān o şeyḥ-i kühen
- 788 Emevī Cāmi'i'nde bir taş var
Ṭaraf-ı bāb-ı şarkīde ey yār
- 789 Ya' nī ol taş devr-i Ādem'de
Böyle naql eylediler ol demde
- 790 Biri birinden etseler şekvā
Ya' nī kim eyleseydi hağ da' vā
- 791 Böyle ḥükm eyleridi kāzī o dem
Böyle idi şerī' at-ı Ādem

- 792 Şoruban şan' atını ol kişinüñ
Getürürdi numūnesin işinüñ
- [26b] 793 İkininüñ de işlerini ' ayān
Ol taş üstine qorlaridi hemān
- 794 Emr-i Haq' la anuñ birisi o dem
Dutuşuban yanardı ol muhkem
- 795 Her kimüñ kim yanarsa işi hemān
Haq anuñ olduğı olurdi ' ayān
- 796 Şöyle yanmasa qalsa ol eşyā
Kāzib olduğınyı tıyar dünyā
- 797 Ādem' üñ oğı toğsa Havvā' dan
İkişer toğar idi bir yerden
- 798 Biri erkek toğardı birisi kız
Cümle dünyāya gelmişidi ikiz
- 799 ' Amr ile toğanı virüp Bekr' e
Bekr ile toğanı virür ' Amr' a

- 800   ābil ile oğan kıızı Ādem
             Hābil'e virmişidi unki o dem
- 801   Didi ābil benümle oğanı siz
             Rāzī olmam ki Hābil'e viresiz
- 802   Didi Ādem hemān bi'emr-i Ĥudā
             Eylerüz emr-i şer' i lā-bed-edā
- 803   Getürüñ şan' atıñuzı görelüm
             Anı seng-i řerī' ate uralum
- 804   Bir oyun getürüp o dem Hābil
             Vardı buğday getürdi bes ābil
- 805   odı aş üzre ikisin de hemān
             Gökden āteř gelüp o demde 'ayān
- 806   oyunu apdı nā-bedīd oldı
             aşda buğday yeri ile aldı
- 807   Oldı mařsūdı ābil'üñ Hābil
             Eyledi atlı Hābil'i ābil

Ḳāla'llāhu te'ālā: “Ve ḳatele Ḳābīl Hābil zālīmen”⁴⁷ ilā-āḫiri'l-āyete.

- 808   Ḳulm ü nā-ḫaḳ yere o demde hemān
Cümleden evvel itdi Ḳabil ḳan
- [27a]   809   İbn-i 'Abbās'dan rivāyetdür
Şām ḫaḳḳında bu ḫikāyetdür
- 810   Her ḳaçan kim Dımeşḳ içinde hemān
Ḳaḫt olup nāzil olmasa bārān
- 811   Gelse yāḫūd o şehre bir düşmen
Cem' olurlardı cümle ehl-i vaṭan
- 812   Yüz sürerlerdi Ṭür-ı Ṭīnā'ya
Hep münācāt olurdu Mevlā'ya
- 813   Cümleñ maḳşadı bulurdu ḫuşul
Ḳaḳ iderdi du'ālarımı ḳabul
- 814   Bu daḫı bir 'aceb ḫikāyetdür
İbn-i 'Abbās'dan rivāyetdür

⁴⁷ *Kur'ân*, Mâide, 30

815 Didi güş eyledüm bu emri tamām
Server-i enbiyā ‘aleyhi’s-selām

816 Didi küffār cem‘ idüp leşker
Üstümüze gelüp yürür dirler

817 Ne olaydı Dımeşķ şehrinde
Biz de olmuş ola idiķ anda

818 Vardur ol yerde bir maķām-ı şerīf
Enbiyā yeridür o cāy-ı laţīf

819 Her kim anda du‘āya varsa hemān
Haķ du‘āsın ķabül ider ol ān

820 Böyle diyince pes Resūl-i Celīl
Geldi fī’l-hāl o demde Cebrā’īl

821 Didi ey server-i Resūl-i Hūdā
Mekke tağında vardurur bir cā

822 Bir mağāradurur o cāy-ı Celīl
Oldı da‘vet-i Haķķ’a ya‘nī sebīl

- 823 Anda her kim iderse Hakk'a du'a
Ol du'ayı kabül ider Mevlâ
- 824 Didi ey server-i Resûl-i Hicâz
İki gâr oldu dünyede mümtâz
- 825 Mekke Tağı'ndadır anuñ birisi
Cebel-i Qâsiyûn'dadır birisi
- [27b] 826 Bir rivâyetde dağı ibn 'Abbâs
Böyle naql eyledi o hayrû'n-nâs
- 827 Hâzret-i Meryem ol şadîk-i nisâ
Bile yanınca Hâzret-i 'İsâ
- 828 Kırk yıl eyledi o mihr-i cihân
Cebel-i Qâsiyûn'da vardı mekân
- 829 Yine 'Abbâs ol 'azîz-i cihân
Kıldı bu âyet-i şerîfi beyân

Qāla'llahu te'ālā: “Ve aveynā hūmā ilā-rabvetin zātī qarārīn ve ma'īn”⁴⁸

⁴⁸ Kur'ân, Mü'minûn, 50

- 830 Didi Şehr-i Dimeşk içinde Őehā
Vardurur iki Neyreb-i a‘lā
- 831 Ya‘nī ma‘nā-yı Neyreb’i didiler
İki ırmağ arasıdur didiler
- 832 Eyledi bu rivāyeti tibyān
A‘nī Ḥassān bin ‘Aṭiyye hemān
- 833 Melik-i Nebṭ ya‘nī geldi kaçan
Başdı ṭūl-ı nebī ol kūdan
- 834 Cebel-i Ḳāsiyūn’dan esbābın
Cümle nahb idüp aldı evlādın
- 835 Vārid oldı o demde naşŞ-ı ‘azīm
Emr olındı ğazāya İbrāhīm
- 836 Üç yüz on üç bölük dilāver ile
Ḳıldı ‘azm-i ğazā o leşker ile
- 837 İrişüp aña ol nebī-i bī-bāk
Ol melik Nebṭ’i vardı ḳıldı helāk

- 838 Aldı t̄ul-ı neb̄inüñ esbābın
Hem ħalāş itdi cümle evlādın
- 839 Çün rücū‘ eyledi o şems-i hüdā
Berze’ye geldi mescid itdi binā
- 840 Ĥaqq’a kıldı ‘ ibādet ol server
Ol nebī-i ħalīl-i dād-āver
- 841 Her kim ol mescide varup tenhā
Kılsa dōrt rek‘ atı vü itse du‘ ā
- [28a] 842 Ĥaqq du‘ āsın qabūl ider ol ān
Anadan toğmışa döner ol ān
- 843 Bir rivāyetde Ĥazret-i ‘ Abbās
Böyle naql eyledi o ħayrū’n-nās
- 844 Enbiyā serveri nebī-i kerīm
Ol Ĥudā-yı Ĥalīl İbrāhīm
- 845 Berze’de toğdı dirler ol server
Pederi kılmışidi anda maqar

846 Bir ‘aceb kıaryedür o cāy-ı ğarīb
Cebel-i Kāsiyün’a oldı kıarīb

847 Ba‘ zı aşhāb-ı ‘aql u ehl-i ‘ulüm
Didiler bu haber neden ma‘ lüm

848 Böyle naql eyledi bir ehl-i beyān
Bir güzīn-i kibār kıldı ‘ayān

**Bu Hikāyet-i Hāzret-i İbrāhīm Hālīl Nebī Ken‘ ān Kıurbında Şadef-nām Vilāyetden
Hicret İdüp Şām-ı Şerīfde Sākin Olduğı Beyānındadır.**

849 Kııaş-ı Enbiyā’da şeyḫ ü imām
Ebā İshāķ-ı Şa‘ lebī o hümām

850 Şeref-i enbiyāyı etdi ‘ayān
Cüz’-i evvelde böyle kıldı beyān

851 Ekrem-i enbiyā hālīl-i kerīm
Sākin idi şıfatda ya‘ nī kıadīm

852 Kıoyunı hāzretün kıatı çoğidi
Aña beñzer kimesne hīç yoğidi

- 853 Ol arada bîñârlar var idi
 oyunı alkuñ andan ieridi
- 854 Olmağın azretüñ oyunı keşir
 Şuda nevbet olurdu alka  asir
- 855 İttifak eyleyüp o alk meger
 Geldiler azrete amu didiler
- [28b] 856 Bu işe biz taammül idemezüz
 Sözümüz budurur ki istemezüz
- 857 adden efzün tecävüz eylediler
 Buña biz râzî olmazuz didiler
- 858 azrete çünki böyle söylediler
 Cem idüp oyunını peyğam-ber
- 859 Olmañuz tek meded siz āzurde
 Giderem ben de didi bir yurda
- 860 İtdi Beyt-i Madis'e rılet
 Gitdi ol semte eyledi hicret

861 İncinüp göçdi çün o şems-i cihān
Ol biñārlar kıamusı oldu nihān

862 Çünkü āzurde oldu ol muhtār
Yere geçdi o demde cümle biñār

863 Gördi ol kıavm çün bu aıhvāli
Bildiler n'oldı şūret-i hāli

864 Olıcaı zāhir anda bu hālet
Nādim oldu kıamu o bed-hāslet

865 Vardılar ol resūle pīr ü civān
Düşdiler ayağına giryekünān

866 Hāzreti yine da' vet eylediler
Luıf u ihsān idüñ gelüñ didiler

867 Döndi anlara didi ol server
Mihr-i a' zam Halīl Peygamber

868 Didi ol server-i hüceste-hışāl
Bir daıı anda varmak oldu muhāl

- 869 Çünki bizden siz itdünüz nefret
Biz dağı sizden eyledük ric' at
- 870 Böyle didi çün ol Halîl-i İlâh
Ağlaşup cümleten o kavm-i tebâh
- 871 Didiler Hağ'dan eyle bārī ricā
Yine olsun biñārumuz peydā
- 872 Raħm idüp anlara nebī-i kerīm
Ya' nī ol ehl-i luṭf u ħulq-ı ' azīm
- [29a] 873 Didi ağnamuñuz beyān eyleñ
Kaç süri olduĝuz ' ayān eyleñ
- 874 Didi ol demde aña ehl-i Şafed
Koyunuñ sürisini yedi ' aded
- 875 Kendü koyunlarından ol server
Virdi her süri şāhibine birer
- 876 Didi her birini bunuñ varuñuz
Her sürinüñ öñine baş idiñüz

877 Umarum kim o Ḥayy-ı bî-hemtâ
Eyleye luṭfı ile yine ‘aṭâ

878 Aldılar koyunı o ḳavm hemân
Geldiler yerlerine yine revân

879 Her birin bir sürüye baş idüben
Vardılar ol biñâra bir yerden

880 Mu‘ cizât-ı Ḥalîl ile o biñâr
Aḳdı cûlar gibi yine tekrâr

881 Didi anlara ol nebî-i ‘azîm
Böyle tenbîh idüp Resûl-i kerîm

882 Didi ey ḳavm-i bî-‘amel diñleñ
Bu sözümle ḳavî ‘amel eyleñ

883 Kimse ğusl itmesün cenâbetle
Girmesünler aña ḥabâşetle

884 Ḥayzile varmasunlar aña zenân
Yoḥsa cûlar yine olur pinhân

885 Pend-g̃ir oldılar niçe seneler
Aña haylī teḳayyüd eylediler

886 İttifāḳī meger aña bir zen
Ḥayzla girer aña ol gevden

887 Yine maḥv oldı gitdi cümle bñār
Ḳaldılar zār u giryede nā-çār

888 Göçdi çün kim Şafed'den ol server
Şehr-i Ceyrūn'ı vardı ḳıldı maḳār

889 Olmışidi medīne-i Ceyrūn
Arz-ı Beyt-i Muḳaddes'e maḳrūn

[29b] 890 Göçdi andan daḫı sa'ādetle
Geldi arz-ı Dımeşḳ'e devletle

891 Ḳarşu varup ḳamu nisā vü ricāl
Eylediler resūli istiḳbāl

892 Ḥāk-i pāyine hep sürüp yüzler
Bizi teşrīf eyledüñ dediler

893   ‘Ākıbet vardı ol nebī-i kerīm
Cebel-i Kāsiyūn’da oldu muķīm

894   Dağı ma‘ şūm[i]ken o mihr-i cihān
Anda olmışdı ğār içinde nihān

895   Berze’de vardı ol Resūl-i Hūdā
Kıldı bir cāmi‘ -i laṭīf binā

896   Böyle naql itdi Hāzret-i ‘ Abbās
Anda toĝmışdurur o eşref-i nās

897   Umaruz ola tā-be-rūz-ı kıyām
Bizden ol ravzaya şalāt ü selām

Hātime-i Kelām ve Nihāyet-i Bisāt-ı Merāmda Tevfīk-i Sa‘ ādet-İhtişām ve Te’yīd-i Devlet-itmām Müyessir Oldı Hābl-i Şükr-i Muhaşşalü’l-merām ve Ribka-i Hamd-i Muķīmü’l-mehām Celle Zikrehuya Temessük ü İ‘ tişām Olunduĝudur

898   Bi’llāh ey hāme-i sūtūde-keleām
Eyle gülzār-ı nazma yine hırām

899   Eyle şükr-i ‘ aṭā-yı Rabb-i Vedūd
Hamd aña kim o hāmid ü maḥmūd

- 900 Kıldı tevfiḳ-i luṭfi baña yār
Murḡ-ı ma‘ nāyı ṭab‘ um itdi ŧikār
- 901 Minnet ol pādiŧāh lāyıḡını
Eyleyüp bendesine luṭf u ‘ aṭā
- 902 Çekdi dil gerçi renc-i rāh-ı sefer
‘ Āfiyet buldı maḡşadına zafer
- 903 Eyledi ‘avnini ḡulina rehīn
Kıldı bu nazmumı tamāma ḡarīn
- [30a] 904 Hāme Hızr oldı vü söz āb-ı ḡayāt
Zulumātuñ miŧāli oldı devāt
- 905 Etdi zulumātdan o Hızr necāt
Cümle-i ‘āleme füyüz-ı ḡayāt
- 906 Oldı nazmum çü dürr-i bī-hemtā
Kim nazīr olmaya cihānda aña
- 907 Yāḡud ol ḡülŧen-i laṭīf ü ḡasen
Aña müŧākḡdur gören eŧiden

908 Hax bu kim gülşen-i hubāndur ol
Rūh-bağş u hayāt-ı cāndur ol

909 Minnet ol pādişāh-ı bī-hemtā
Eyleyüp bendesine luğf u ‘ağā

910 Baña āsān olup bu emr-i ‘asīr
Anı kıldı ‘ağā Hudā-yı qādīm

911 Haxq’a şükr oldı bu kitāb-ı şerīf
Qanda ‘azm eylese güzīn ü lağīf

912 Mışr-ı hüsne ziyā-resān oldı
Yūsuf-āsā cihāna cān oldı

913 Oldı nazmum çü Yūsuf-ı hūnī
Cān maħrūm oldı Ya‘qūbī

914 Mürde-i zağm-ı ‘aşqa cān oldı
Hasta-cisme şifā-resān oldı

915 Hāşılı oldı nef‘i şāmil-i ‘ām
Oğusa hağğ ider havāş ü ‘avām

- 916 Bu kitāb-i laṭīfi derc itdüm
Niçe gün aña ‘ömri ḥarc itdüm
- 917 Pür-šanāyi‘ derün u bīrünü
Rişteye çekdi dürr-i meknünü
- 918 Ḥaḫ bu tāze ‘arūs-ı fikrүmdür
Pāk-i dāmān-ı fikr-i bokrүmdür
- 919 Ola şol maḥrem-i ḥarīm vişāl
Ni‘ met-i vaşlı olsun aña ḥelāl
- 920 Buldı bu nāme-i hümāyün fer
Nām-ı sulṭān-ı dehr[i]le zīver
- [30b] 921 Aḫter-i ṭālī‘üm bülend oldı
Baḫtumuñ şāmı rüz-mend oldı
- 922 Umarum Ḥazret-i Ḥuda-yı ğafür
Eyleye bokr-i fikrүmi mestür
- 923 Düzd-i ma‘ nādan ol Ḥudā-yı cihān
Eyleye nazm-ı pākүmi pinhān

- 924 Yā İlāhī kemāl-i zātuñ için
Nūr-ı pākīze-i şıfātuñ için
- 925 Beni ‘aşk-ı mecāzdan kurtar
Kālbümi ‘aşk-ı pāke eyle maķar
- 926 Şi‘ rümi şer‘ üñ ile dem-sāz it
Dilümi şer‘ içinde mümtāz it
- 927 Cān gözin nūruñile rüşen kıl
Dilümi ma‘ rifetle gülşen kıl
- 928 Hūblar ‘aşkına esīr oldum
Tāze hūbān ğamıyla pür oldum
- 929 Gitdi ‘aqlum cünūna yār oldum
Şöyle āşüfte bī-ķarār oldum
- 930 Her şanem zülfine olup meftün
Bend-i zencīr-i ‘aşkla mecnün
- 931 Her lebi ğonceye idüp hayrān
‘Işşımı telh ķıldı devr-i zamān

- 932 Māh-ı ıtab' um kelef-pezīr oldu
Rūz-ı 'ıyşum zevāl-gīr oldu
- 933 Eyledüm niçe niçe cürm ü ıaıā
Nefse tābi' olup şabāı u mesā
- 934 Eyledüm dürlü dürlü 'ışyānı
Şimdi 'arz eylerem peşīmānı
- 935 Eyleyüp gevher-i ıayātı telef
Kılmışam 'ömr-i nāzenīne esef
- 936 Niçe bir ola dilde fikr-i ğazel
Niçe bir böyle nā-sütüde-'amel
- 937 Şiddet-i fikrle çeküp biñ derd
Müfred-i nazmda olam diyü ferd
- [31a] 938 Hāşılı kārım oldu bī-hüde
Dil-i ğam-süde oldu fersüde
- 939 Bir 'amel yok müvāfık ola saña
Sen anı kıl ki lāyık ola saña

940 Hāl ü kâlüm saña kamu ma' lüm
 ' Alen ü sırrumuz saña mefhüm

941 Yeter ey hāme-i zamān yeter
 Kes sözi bu hevā-yı şî' ri gider

942 Bir ' amel eyle ey Süheylī saña
 Menzil-i āhîretde nef' i ola

943 Eyle cān u gönülden istiğfār
 Ola kim luḡfını Hāḡ eyleye yār

944 Eyyühe'l-gāfilün dir saña Hāḡ
 Hāzır ol gāfil olma ey aḡmaḡ

945 Eyle dāyim şalātı katı edā
 Böyle buyurdı ol Resül-i Hūdā

946 Zülme meyl eyleme şaḡın zinhār
 Leyse li'z-zalimīne min-enşār⁴⁹

947 Yā İlahī ḡabībün Aḡmed için
 Hātem-i enbiyā Muḡammed için

⁴⁹ Kur'ân, Âl-i İmrân, 192

- 948 Yā Rab ol nuṭḡ u ol feṣāhatçün
Saña teblîğ olan risālet için
- 949 Şıdḡ-ı şıddîḡ-ı Haḡḡ' için yā Rab
Ol refîḡ-ı şefîḡ için yā Rab
- 950 Şîr-i Düldül-süvār için olsun
Ol dür-i şāh-vār için olsun
- 951 Hürmet-i çār yār için yā Rab
Ol güzîn-i kibār için yā Rab
- 952 Beni aşḡ-ı mecāzdan kırtar
Dilümi hırş u āzdan kırtar
- 953 Ḳalbümi eyle nūruña mişbāḡ
Dilümi kenz-i raḡmete miftāḡ
- [31b] 954 Eyle bu nazmumu İlähî hemîn
Luṭf u cūduñla lâyıḡ-ı taḡsîn

955 Neccinā Rabbenā mine'l-āfāt⁵⁰
Vā' fü 'annā ez-zunübü ve'z-zillāt⁵¹

956 Minnet Allāh'a bu hüceste-kelām
Buldı tevfiķ-i Haķķ[i]le itmām

Temme

Ḳad temme kitābetī bi' avni'l-Vehhāb
Ümmīd ki bāşed hemegī ḥüsn-i şavāb
Ger sehv ü ḥaṭāyī şüde bāşed vāķi'
Rabbi' ğfirli' ente Kerīmü't-Tevvāb⁵²

Minnet ol Ḳādir-i bī-hemtāya
Geldi irişdi sūḥan itmāma
Raķam itdükde Süheyli' kalemi
Düşdi tārīḥi Fezā'il-nāme

Fī-şühürī ātime

Her ki mā-rā küned bīnegī yād
Nāmeş ender-cihān bīnegī bād⁵³

⁵⁰ “Bizi âfetlerden kurtar Rabb'imiz!”

⁵¹ “Kötülüklerden bizi kurtar ve hatalarımızı affet.”

⁵² “Her türlü nimeti sürekli bağışlayan Allah'ın izniyle kitabım bitti. Umulur ki tamamı doğru ve güzel olsun. Eğer yanlışlar var ise, tövbeleri bağışlayan, ihsanı bol olan Allah bağışlasın.”

⁵³ “Her kim ki bizi iyilikle anarsa dünyada onun adı iyilikle dolaşsın.”

SONUÇ

Fazîletnâme, bugüne dek üzerinde yeterince durulmamış bir klâsik Türk edebiyatı türüdür. Şairler; Müslümanlar tarafından kutsal sayılan şehirlerin, bazı İslâm büyüklerinin, bazı önemli gün ve gecelerin ya da oruç gibi ibadetlerin fazîletlerini anlatırken bu türü kullanmışlardır.

Edebî eserler kimi zaman bizi geçmişte yaşamış insanların hayatlarına götüren önemli vasıtalar olmakla birlikte bu işlevi bazen açıkça bazen ise süslü sözlerin, edebî sanatların içine gizlenmiş şekilde yerine getirir. Fazîletnâmeler bizi kolektif bilince ve eski toplum hayatına götüren eserlerdendir, denebilir.

Bir memleket sevdalısı olan Süheylî'nin memleketi Şam için yazdığı ve şehrin üstünlüklerini anlattığı *Fezâil-i Şam* adlı eser de bizi hem Süheylî'nin hem de o çağın, hattâ eserde hikâyeleri geçen daha da eski çağlarda yaşamış insanların dünyasına götüren bir vasıta görevi görmektedir.

Hicri 1008 (miladi 1599/1600) yılında kaleme alınan eserin iki nüshası vardır. Çalışmaya esas olan nüsha, Leipzig Üniversitesinde, B. or. 221 - 01 arşiv numarasıyla kayıtlıdır. Nüshanın müellif hattı olduğuna dair herhangi bir ketebe kaydı yoktur. Manzum olarak, mesnevî nazım şekliyle kaleme alınan eser, 31 varaktan ibarettir ve 956 beyit içermektedir. Eserin vezni fe'ilâtün mefâ'ilün fe'ilün'dür. Ta'lik yazı çeşidiyle kaleme alınan eser, okunaklıdır ve varaklarda herhangi bir silinme ya da bozulma yoktur.

Klâsik mesnevî tertibine uygun olarak kaleme alınan eser, besmele ile başlamaktadır. Ardından tevhid, münacât, nât, devrin eleştirisinin yapıldığı bir bölüm, dört halifeye övgü ve padişaha övgü ile devam eder. Bu bölümler içinde devrin eleştirisinin yapıldığı kısım özellikle dikkat çekmektedir. Süheylî, devrin halkını şekil düşkün olmaları, alışverişe ve insan ilişkilerine fesat karıştırmaları, cehalet içinde yaşamaları gibi yönlerden eleştirmekte ve halkı ıslah etmek üzere bir kurtarıcının gelmesi için dua etmektedir.

Padişahın övgüsünden sonra Eğri'nin fethi konusuna geçilmiş, ayrıca dönemin ileri gelen devlet adamlarını (Damat İbrâhîm Paşa, Mehmed Paşa, Sinan Paşa, Hasan Paşa, Kapıcıbaşı Ali Ağa) öven beyitlere yer verilmiştir. Eğri'nin fethi bahsi bittikten sonra sebep-i telif kısmına geçilmiştir. Bu kısımda Süheylî içine doğan bir his neticesinde eseri yazmaya karar verdiğini belirtmiştir.

Şam'ın üstün niteliklerini anlatan bu eserde, asıl konunun işlendiği kısım, beş bâbdan oluşmaktadır. Bu bâblarda Şam'la ilgili âyet ve hadisler, Şam'ın tarihi ve kutsallığı, Şam'ın fazîletleri ve şerefi, Emevî Camisi ve Beyt'ül-makdis'in fazîletleri, Şam'da mezarı bulunan peygamberler ve Şam'daki mübarek yerler anlatılmıştır.

Süheylî'nin eserde verdiği bilgilere dayanarak; Şam'ın su ve diğer nimetler açısından zengin olduğu, eskiden Şam adının daha geniş bir alan için kullanılırken Şam şehri için Dımeşk adının kullanıldığı, Şam'ın Müslümanlar için kutsal şehirlerden biri olduğu, burada pek çok peygamber ve ulu zâtın yaşadığı ve yine bu zâtların kabirlerinin burada bulunduğu, bir rivâyete göre Şam'ı Yunanlılar'ın şehirleştirdiği, Şam'da Emevî Camisi, Kâsiyûn Dağı, Bâbü's-Sagîr Mezarlığı gibi mübarek sayılan yerlerin mevcut olduğu, Emevî Camisi'nin eskiden kilise iken sonraları yarı cami yarı kilise olarak kullanıldığı ve en son tamamen camiye çevrildiği, Hz. İbrâhîm'in Şam'da bulunan Kâsiyûn Dağı'ndaki bir mağarada dünyaya geldiği, Hz. Âdem'in oğulları Hâbil ile Kâbil'in arasındaki olayların burada cereyân ettiği ve Hz. Muhammed'in de bu dağa çıktığı gibi bilgilere ulaşılmaktadır.

Eserin son kısmında Süheylî, eserini yazarken yardım ettiği ve eserin tamamlanmasına izin verdiği için Allah'a şükretmiş, kendi eserini övmüş, fikirlerini hırsızlardan gizlemesi ve gözünü, gönlünü, dilini ilâhî çerçeveye donatması için dua etmiştir. Sonrasında, işlediği kusurlar için pişmanlığını dile getirip af dilemiştir. Eserin sonunda, eserin yazılış tarihini bildiren (hicri 1008) tarih manzumesi yer almaktadır.

Fezâil-i Şam'da yer ve kişi adlarının, tarihî olayların geçmesinin tarih; şairin kendi hayatıyla ilgili bazı bilgileri içermesinin edebiyat tarihi; Şam ile ilgili birçok âyet açıklaması ve hadisin bulunmasının yanı sıra bazı İslâm büyüklerinin kabirleriyle ilgili bilgilerin ve kimi peygamberlerin hayatlarından bazı olayların yer almasının ise İslâm tarihi, hadis ve tefsir alanlarında eserin hatırı sayılır bir yeri olduğunu gösterdiği

söylenebilir. Bu bakımdan çalışma, bahsi geçen tüm alanlardaki araştırmacıların istifadesine sunulmuştur.

KAYNAKÇA

- Akbayar, N. (1996). *Mehmed Süreyya Sicill-i Osmânî*, V. Cilt. İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Akın, H. (2019). *İbn Kesir Âyet ve Hadislerle Peygamberler Tarihi (Kıyası'l-Enbiya)*. İstanbul: Çelik Yayınevi. İkinci Cilt.
- Aksun, Z. N. (2011). *Zirvedeki Sultanlar*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Aydın, M. (1987). *Fezâ'il-i Mekke ve'l-Medîne ve'l-Kudsü'sh-Şerîf (İnceleme-Metin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Batur, S. (1998). *Açıklamalı-Örnekli Türk Halk Edebiyatı*. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi.
- Çam, A. (2016). *Halil Paşa'nın Fezâ'il-i Şâm-ı Şerîf Adlı Mesnevîsi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Marmara Üniversitesi, Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
- Çelebioğlu, A. (1994). *Kanuni Sultan Süleyman Devri Türk Edebiyatı*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çelebioğlu, A. (1998). *Eski Türk Edebiyatı Araştırmaları*. İstanbul: Milli Eğitim Bakanlığı Yayınları.
- Çetinkaya, Ü. (2009). Divan Şiirinde Sosyal Hayattan Yansımalar: Necatî ve Hayretî'nin Arpa Kıtılığını Anlatan İki Manzumesi. *Türkbilig*, 17, 47-55.
- Devellioğlu, F. (2008). *Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Lûgat*. Ankara: Aydın Kitabevi.
- Dilçin, C. (1999). Türk Kültürü Kaynağı Olarak Divan Şiiri. *Türk Dili Dergisi*, 571, 618-626.
- Dilçin, C. (2005). *Örneklerle Türk Şiir Bilgisi*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan Turay, E. (2017). Anadolu Hac Güzergâhı: Antakya Menzili. *Kadim Akademi Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt:1, Sayı: 2, 109-124.
- Döğen, Ş., Mutlu, İ. (1993). Abdullah bin Abbas. *Sahabîler Ansiklopedisi* (Cilt:1 sayfa: 150-153). İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Döğen, Ş., Mutlu, İ. (1993). Hâlid bin Velid. *Sahabîler Ansiklopedisi* (Cilt:2 sayfa: 433-440). İstanbul: Yeni Asya Neşriyat.
- Ercilasun, A. B., Akkoyunlu, Z. (2015). *Kaşgarlı Mahmud Dîvânü Lugâti't-Türk (Giriş-Metin-Çeviri-Notlar-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

- Eren, A. (2018). Klâsik Türk Şiirinde Tasavvufî Açından Tûr-i Sînâ. *Rumeli Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi, Özel Sayı 4, Ağustos*, 197-210.
- Fayda, M. (1997). Hâlid b. Velîd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 15, sayfa: 289-292). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Fayda, M. (2015). *Hulefâ-yı Râşidîn Devri (Dört Halife Dönemi)*. İstanbul: Kubbealtı.
- Harmancı, E. (2007). *Süheylî Ahmed bin Hemdem Kethudâ Dîvân*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (1995). Fedâle b. Ubeyd. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 12, sayfa: 292-293). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kandemir, M. Y. (2001). Ka'b el-Ahbâr. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 24, sayfa: 1-3). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kara, M. (1989). Ahmed el-Bedevî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 2, sayfa: 47-48). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kaya, D. (1999). *Anonim Halk Şiiri*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Kırman, A. (2004). *Yemînî'nin Fazîlet-nâme'si –Şekil ve Muhtevâ Tahlili-*. Yayınlanmamış Doktora Tezi. Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Kirenci, İ. (2012). *Süheylî'den Duyulmadık Hikâyeler Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir*. İstanbul: Büyüyenay Yayınları.
- Koyuncu, M. (2013). Velîd I. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 43, sayfa: 30-31). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Köksal, M. A. (2004). *Peygamberler Tarihi*. Ankara: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Kurnaz, C., Tatçı M. (2001). *Mehmet Nâil Tuman Tuhfe-i Nâilî, Divân Şâirlerinin Muhtasar Biyografileri*. Ankara: Bizim Büro Yayınları.
- Mantran, R. (2012). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi I Kuruluş ve Yükseliş Yılları*. (Çeviren: Server Tanilli). İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Mazıoğlu, H. (1974). *Ahmed Fakih Kitâbu Evsâfî Mesâcidi 'ş-Şerîfe*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Öztuna, Y. (1994). *Büyük Osmanlı Tarihi 6*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Pala, İ. (2008). *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*. İstanbul: Kapı Yayınları.
- Parlatır, İ. (2012). *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*. Ankara: Yargı Yayınevi.
- Rahman, A. (1987). Uygurların Defin Merasimleri. *III. Milletlerarası Türk Folklor Kongresi Bildiri Kitabı: Cilt IV. Gelenek, Görenek ve İnançlar* (sayfa 308). Ankara: Kültür ve Turizm Bakanlığı Yayınları.
- Şemseddin Sami. (2007). *Kâmus-ı Türkî*. İstanbul: Çağrı Yayınları.
- Şentürk, A. A., Kartal, A. (2014). *Eski Türk Edebiyatı Tarihi*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

- Şimşirgil, A. (2013). *Kayı-V Kudret ve Azamet Yılları*. İstanbul: Timaş Yayınları.
- Tepeli, Y. (2002). *Derviş Muhammed Yemînî Fazîletnâme I,II (Giriş-İnceleme-Metin, Gramatikal Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Tomar, C. (2010). Şam. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 38, sayfa: 311-315). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Uludağ, S. (1988). Ağıt. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 1, sayfa: 470-472). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Ünver, İ. (1986). Mesnevî. *Türk Dili Dergisi Türk Şiiri Özel Sayısı-II (Divan Şiiri), Temmuz, Ağustos, Eylül*, 430-563.
- Ünver, İ. (2008). Çevriyazıda Yazım Birliği Üzerine Öneriler. *Turkish Studies International Periodical For the Languages, Literature and History of Turkish or Turkic, Volume 3/6, Fall*, 1-46.
- Yağcı, Ş. (2001). *Süheylî'nin Acâibü'l-meâsir ve Garâibü'n-nevâdir'i*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Ege Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Yazıcı, T. (1993). Cemâleddîn-i Sâvî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 7, sayfa: 313-314). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yazıcı, T. (1995). Emeviyye Camii. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 11, sayfa: 108-109). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Yelten, M. (1998). *Şirvanlı Mahmûd Târih-i İbn-i Kesîr Tercümesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Yılmaz, K. (2017). Türk İslam Edebiyatında Fazilet-nâmeler ve Mekke, Medine, Kudüs, Şam Üzerine Yazılmış Manzum Bir Fazilet-nâme. *Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi, Cilt: 2, Sayı: 2*, 366-381.
- Yılmaz, M. (2013). *Kültürümüzde Ayet ve Hadisler-Ansiklopedik Sözlük*. İstanbul: Kesit Yayınları.
- Yüksel, E. (1991). Âmidî. *Türkiye Diyanet Vakfı İslam Ansiklopedisi* (Cilt: 3, sayfa: 57-58). İstanbul: Türkiye Diyanet Vakfı Yayınları.
- Zinkeisen, J. W. (2011). *Osmanlı İmparatorluğu Tarihi-3*. (Çeviren: Nilüfer Epçeli, Editör: Erhan Afyoncu). İstanbul: Yeditepe Yayınevi.

TIPKIBASIM

کلید

لوحی که لوی و حدت در
 صورت ناکورین او کوز لیدی
 راسی رونق ریاض ضوئه
 جاری غنچه ریاض امید
 نونی اولدی ایس کون گلخان
 واحد فرد و قادر و قیام
 نقش چهره از کارخانه کن
 علم افزای عالم ملکوت
 هورت مہمین مختار
 کنه ذاتیہ کلمہ بولدی با
 خود ادراک ذاتی اید
 پادشاه قوی مالک حق
 اولی یوقدر بر ایستل
 ملک دان و حرم علی الظلال
 حی و قیوم و قادر و قادر
 نام حق اولسه ابتدا کلام
 ذکر اولنماسه اول اسم الله

ابتدات انشاء بسم الله
 هونور بنور الاذان
 منت اول پادشاه که بر
 اولدی ظاهر و نظم بسم الله
 چشم غمزه که اولد لفظ
 اولد طغرای بیضا که شیب
 نقطه سی خال روی ام کتاب
 اولد بو نقطه قطب عرشین
 ستره واقف اولمن انک
 بسیدر بادی بدیع و بیبا
 سینی انک نزار اولد سمن
 اولد معنی اول اول حلقه بسم
 الی اولد سر و طوبی خرم

اولسه نامی بولمیه اتمام	نامنه ذوالجلال والا کرام
اولسه ام حضرت محمود	قذون اولور ذی بوجھان
کوب آرای آسمان بلند	همزین ساروم فلک بوند
بجی کند و کند و دن اولم	عدم ایکن بوضوئه کلنز
دقتش شود که الی قلم	ایلدی جز کاف و نونی رقم
جمله اشیا اوده بولد و جود	کونی و ارا لیکه او جی و دود
کند و بی بولد ی عرس عظیم	کند و بی دوشندی نرس عظیم
کم براندی بوکوه و صحرائی	کم و ارایندی بوجمله اشیا
شبد بوظلمت سیاه ندر	سویله باک بومر و ماه ندر
بوجهان فلک اصلی ندر	اصل و فرعک بواجب و فضلی
کم براندی بوشمن بوقری	کمدن اولد سما و ارض ندر
سکا قوت روکم و بر د	سکا جسم و جان کوم و بر د
یکم اریله در ایدر بوظلمت	یکم بیج او قور بوان و ظلمت
جمله اشیا کیسکه قاید	دزه لر ذک حقه داید
ندن اولد صدف همین	اندی تو حید جمع دانن
غنجشکر حقه دان اولد	اکا هر بر کل زبان اولد
هر کجکم آچر شایه دان	دهنده زبان اولور جنبان

چشم

چشم حقیله کراولنده شهود	حقه در جمله رکوع و جود
حقه ایله حسیع شی عطا	هر حقیله سب بولور قدرت
یوقدر غیرید حقیق و جود	جمله یا بود اولور حقله بود
نیه کلدی جهانه بوجبه نبی	رسلا اولما سنک ندر سبی
کند و می آیدی انبیا دعوت	کند و می بولد او فیالقت
اندر اولد و جود هر موجود	اولدر هر وجوده فالصی خود
یکه مانند در بود ارفشا	کوجر البته کم قواره اکا
حالت اولن نیه اولور نابود	کل شئی لاصله سیعود
کرک البته فعله بر غسل	فعل فاعل سزا اولینز حال
جمله اشیا بی سب من حقه	امرا کدر حکیم مطلقه
مختم رحمتیه جمله جهان	مغتنم لطفی ایله خلق زمان
غزق نعماسی اولد بای و کدا	شکر فی ایلمک محال ادا
فلنجون ادا ی صوم و صلو	مرد جسم جهانه و بر دی حیا
حق باطلدن تکلیفون ادا	عقل و عیندی قلد لطف و عطا
علمه و بر دی قولده جزئی	جمله بلدر دی لغو و خیر و نری
با صره و بر دی که اولد بونید	اولد مشهودی آسپاه وید
نا طقه بولد جمله ایل بیان	اولد یلز ذری ایله رطاب

علمه راه حقده حج و غزاه	بر روی خلق جهان و ستاره
کینه غفار و کینه ستار	که گفتار و کینه جبار
رحمتی که کی اولو مغفور	غضبیل که کی اولو مغفور
عالمه کیمینی ایدر سلطان	منقلب و عجز اولو کی عریان
کیمی سلطان بزم کلش اولو	کیمی بزبان کج کلش اولو
کیمی زاهد اولو کی عابد	کیمی نسیح و مجور له فاسد
کیمی ذوق و صفاده کرماند	کیمی زبرد و غاده خند اندر
کیمی محال اولو بکده اصول	که ندر آره ده بور ذوق اولو
خلق عالم فوتو فکر تن	قالدی علامه لر بو حیرتده
جمله عاقل بو قصه ده حیران	اشبو فکر تده جمله کر دان
اول اثر بو جمله موجودات	و حدیثی حکم ایدر اثبات
دند اولو عقل و فهم ذاتده	جمله حیران قالو صفتی نند
اول کریم و رحیم و اول کج	اول عظیم و علیم اول بیان
خالق خلق با عبت الاموات	عالم الغیب ساح الاموات
حمد و لم یلد و لم یولد	فرد و ترو و دو و کفو احد
اول انرا اول کریم و رحیم	باطن ظاهر و قدیم و علیم
اول بی اولو جمله عالم	بو و خوش و طیب و اولو اولو

قدرتی چون خلق ایتدی سا	کن دیکه اولدی بکر کون و کجا
آب رحمتله اولدی هر شی	دین لاله کل شی سحر
قننی ترین دیم بن احسب	جود و الطافنی او سکا
اولسه هر برشم تنده زبان	ایده هم سکه بهر سینی عیان
شهادتده کواه معرفتک	وحده لاکشریک صفتک
فاستور بر عسیر بق عسیر	اهل عسیران جرم و طغیان
بوزم قاره سینه حدیث	جرم و عسیر قننی جود
ایلیوب روح پاکیزه خیر	دلفن سوادده قالدن
ایلمک کوه هر حیاتی لطف	قلمشه غمنا رینده اسف
اندک او کافر کد عیش	جمله ویر وین جنانه عیش
با صبر و خیرش ایدی بده نوره	مسالفتن ایلایلمک کانی کور
طوبیاب نیچ شهر و کاشا	ایلیو طوبی کوی منجانه
راه حقدن اولو کیشیده قیم	ایلیو سرح نوره نفع عیلم
ایتمک بیج درج حسن عمل	عقله ایشده طول ال
یا الهی خیر بق عسیران	مستی زکوه عسیرانم
یا الهی کمال ذاکت اچون	نور پاکیزه صفاتک اچون
بزده ساکه یرا عمل بوقدر	جرم و عسیرانم قننی جود

بنده یو عیسای که علم سزا
 کاری عبد صفتی که که تقوی
 عیون و غفران که اولیایه بکا
 یا الهی رحیم و رحمان کن
 طوره شول کون که عرصه عرصه
 دون که محصی در الشبزه
 دلزده سیلان غنبت
 دیکریک سیلی تو زو جیات
 چون تمام اوله شکر محبت

افسک امرینه اویمه کل نهما
 فاقوا الله یا اولی الابصار

بوکاشن لطیف نعت شریف اول یکا میدان
 الفلک و فوزانه سحره لولا که حضرت تک بعضی آیات
 بنات او که استبرجانی فکر او لوب میانی مناره
 وفضایلی نهید و فواید نبوت و رسالتی شریف
 او لوب سایا بنیا اوزره فضیلت و درجانی و غلبه
 شانی سوز اولوب حضور عترت شوق و طالع و برده

خفا

خفا در ظهوره اعلان شوق و شغف اولوب در عهد

ای نهشاه یزید و بطحا
 سرور خواجه سراج کل
 مطلع نیرفت و قدم
 کشف امت خلاصه ابرار
 رهبر رهروان راه سبیل
 احمد رسول و حبیب خدا
 طاق ابروسی اوله قبله دین
 اولدر اول مرد شوق خصا
 هم تجاری ایما اولدرون
 آسمان ولایتک مایی
 نور چشمان ابن میشتدر
 او در انبیا یقین
 تابع امتد اول سراج هدا
 زنده جمله کیمات اولدر
 یا شفیع الذنونک لا اوزار
 اولدی امر ساکنه دلیس

نقد طام امین ما اوجی
 خاتم انبیا چراغ رسل
 واقع نکته وجود و عدم
 شمس ملت یکانه مختار
 سرور انبیا خیر رسل
 مهر خشنده زمین و سما
 در کوی سجد کاه اهل یقین
 نطقه کلدی اوکنده نخل و حصا
 قلدی شایان دعوتی عیان
 تختگاه یونکاش مایی
 کلستان افریشدر
 قاب توسین انکار اولدی
 واهب الفضل جامع النعمان
 عالمه باعث حیات اولدر
 طلعه کدر حرق انوار
 نص قاطع کلام رحیل

سپروز مای چون تیغ
 قلدی روز و غا و جسم ملک
 اول اول خاک و دمه هما
 اولده بریسی اسیری
 کید و شمن اولدی ایون
 سایه سی اولد سرو بهر این
 نوله فی ظل ایسه او ظل خدا
 نوله و شهنشه خاکه ظلی عیان
 شمس قدر او مبرج بد
 نور بخش ایدی سر بر چو شمش
 انبیان او سر و در سل
 بویلر در قاعه جهانده هما
 پدرا دم اولدی کرچه صفت
 سندن ایشمیدی اکر نوح
 کرچه اکر سلم اولدی نجات
 بولدی ادریس لطفکده چو شمش
 فرق و ادریس لطفکده هما

اولد

قلدی کشتی کلبی شی چون
 دست پاکلا اتمه انره خاک
 دیده دشمنه خدکده سنان
 قلدی سرن عیان ریت
 اولد غیش حاکم حصن حصین
 قائمی اولد سرو بی پای
 سایه بسایه سی کلن سید
 مستظلل انکلر اکی جهان
 نور شنده زین و سما
 نورله سایه اولدی بی جمع
 صکره کلدی نوله در انی کوزل
 لشکر اول کلور عقیبت شمان
 عالمکسنس ارب اصلح
 غرق طوقا اولوردی کشتی نوح
 اکی عالم سنکلر اولد کجات
 کلش حنت اولدی اکر کلان
 ما دن ماهیه وارنج قیاس

اولد

نخستین کوه ترو دی بود صبا
 جمله آشیانی قلدی سنجایی
 ایشوب عیسی دمکن اثر
 جمله پستوران مسیح و کلیم
 یونس لوط و یوسف و یعقوب
 جمله سب طفیل را بگرد
 پیرانی کوه لطیف پیر
 نقد کنجی پیر زمان ایله
 طوندی وی زینتی و عدل
 رایج اولوب قونقودنلا
 خیری بیج ایدیلانی هون
 بیج بیج و شراره قالدنج
 کل بو بازاری تار و مار ایله
 فلک کج روشدن قن است
 شام تقلید دهری ایله بعید
 جمله صنایع خلیل است
 پرده کفر و بدعتی چاک است

انی نقل ایلیدی جای بجا
 ایلدی ملکت جهانی طفیل
 پنجه امواته و برودی روح نظر
 آدم و نوح و شیش و ابراهیم
 صالح و هود و یوشع و ایوب
 شام سکنین بولور سا بگرد
 مهر انور کی ضیا کت
 چقر اول کوهری عیان ایله
 اولد کادجهان قنی مختل
 قالدی کاسه اولوب بیج سلا
 شتی قالدی پیرا کده فایده
 خیر و درکم نما یوسوق اولد
 یکی ای شدن براد که کار ایله
 ایله باک ایشینی نه کم و کاست
 اید بختیق اله او بوم جده
 قن جلبا یله صلیب شکیست
 لوث الوده دلری پاک است

عادت اولدی جهنا عوفا
 بولدی آینه معاشکیست
 ایله لطف کجا بو جهانه نظر
 خلیل تحتی جدر صلا حد بو
 قوت ارسون بودین شری شیا
 بو **سیرت** نصیحت لطافتم
 جان و دلده اولو کجا شتی
 ایله لغت رسولی ای انار
 یار سوال ته سلام علیک
 آل اولاد که برز ویتام
 یار غار بنی علی تحقیق
 یار ثانی کریم اصحاب
 محرم و یار سر و الشعلاتین
 صاحب العدل سید لال برار
 رضی الله عن سیرت هم
 و درانا حسن سیرت هم
در وصی سلطان الشرفین و عاتقان الشرفین فاتح

بسم الله الرحمن الرحيم
السيف الصالح المسلمون على اعداء الله والرسول
سلطان محمد بن ابراهيم لطفه الي ستمائة الف

حضرت پادشاه ظلاله	جلد نامه ملکه و بیگانه
سرور صدر عزت و شمت	شده سزا شین و عظمیت
ناصر شمع دین مصطفوی	حافظ ملک و ملت نبوی
پر تو نور حق و فضل اله	امروای اهل عزت و جاه
رایت افزان خطه اقبال	دولت افروز خطه اجلال
تاج بخشنده ملوک جهان	مهر خشنود زمین و زمان
شده دارا درو سکندر	داور صفدر و غضنفر
شاه پیش در ابا عجمه	عدله اولدی جمله نبرد

شهریار یکمانه عادل
خان محمد اوشا در بادل

ربع مسکون مطیع فرمان	الرضیع جن و ملک شاهان
ربع مسکونه خطبه سی طغرا	مغوت کشورده کسی بجوی
صد قلعه اول شه مستوده	اولدی صدیق اعظمی
منت اللهم کم او فضل خلد	اولکه فاروقه عدله ستمتا

اولکه شرم و جاده چون
بجود لطف سخا در حیدر
عدله ویرد دهر زینت
طوبدی افاقه عدله انصاف

داورد او بخشش و یک آرا	بیرانه بایریدیش
بوکله دوزنده عالم اودان	اولکه جمله امین زمین
عمد عدله فاکه غنایک	لالدن عینری یوق کریشان
دور عدله هر کجی ناروز	شعد عینری یوق کسنه دوز
کسک یک یا قندی درونی مار	بجورک عینری اوده عینر مار
کسک عدله ایتمه آه و نون	کمر اولغای اولنشا طرب
کسک عدله اولکه محزون	کمر اولغاشم اسیر خون
شاه غازی و حسد مالک	آب وی تان چمن و چکل
قلعه اکر عینر عینت ایدو	اولع لایاتی فخر نیت ایدو

عزود و تسلیم شاه در بادل	قلعه اکر یه لوب و اسل
درو و دیوار حصار ایتدی	برج باروسنی یا قوت ایتدی
چونکه فتح ایتدی فکته ستمتا	قلعه یابورده طغری عظمی
بصفا نابوری عسکر آلام	اکسی جانندن اولکه جنگ کتیا
ایتدی قهر بر دفع اعدایه	باشلدی عقل و فکر له رایه

عقل و فهم ابدی جمله آصف را	وزرای کرام صف آرا
امرا بدوب جنگ ایلدی	اولا استدی انری دعوت
تولوقو ایچ طور دیار صف	کلدی عسکر نو طرف طرف
بجایجا بهلوان نیزه لذار	اولدی بر صده نبرده سوار
شغلی زخمه ایدوب سیرق	صبح صادی کی ایچونجی
سوردی تشق شال استم	باشکد جنگه قلدی آرام
ایلدی جنگ دشمنه آینه	اچدی برن اودم عقاب
کیر دارج خیه مبارزر	هر طرفدن فروش ایدوب شک
دشمنه قشوقچون کوه	طوردی روزوغا اوچ شگوه
مخرف اولدی برندن او	هرنه دکلوکد شمن ایلدی غلو
طوردی عدایه قشوقصد	نچه لرایلدی فرار اولدم
ناره قشوقطرب اوکورسنه	ویردی طوب و تفنگه سینه
قوتیب و غزیه باش اوک	طوتدی اسپلی جانلی کس
داغی خاندان عثمان	مخلص دودمان سلطان
خواجه پادشاه سولدن	احل کلین اهل بعین
هرقد پکنی ایده پر نور	ادرم حضرت خدای غفور
دایما پادشاه دیردی سن	چچو یکیشیر نصرین
بزد در دعون ناصر متعال	طیان ای خسرو جبرائیل

بارک سوزنج خلوص و داد	لوحش اتمه ایانجسته نادر
غازنی صادق حقیقی در	دعوی صدق ایدر صدق در
پادشاه اولکته طوب حکم	اولدی ذره بکشیده قدم
شاه همپا اولن فدایب	جان پیش ویرن اوغالی
عزلی صورت ووی سیرت	آسمان رتبت و نخل صلت
اولد اول سرد شجاع و کریم	نام پاک که یعنی ابراهیم
پادشاهک وزیر اعظمیدر	جمله سینگ کزین اگر میدر
بری آتمک وزیر شایند	فکر صایبده مکده بایند
ایمی و تبریرله اول آصف را	اولدی حقت کزیند دوزرا
جمله سندن شجاع وارشد	شرف نامه محسند
برسی داغی بر عجب ارد	وزرا زمر رسنده سرورد
صدقله بردی کاینا نه نظام	جعفر صادق اولکد ایل کانا
بری اول آصف ستوده چشم	داورا عظم حمیده ششم
دشکلیه قنادکان الم	روح بخش کرده مرده غم
اولدی اول شیر جنگه سنا	نامه حضرت سنان پاشا
عزود و تسلط اول دلیر چپا	اولدی دریایه حالیا پادشاه
بری اول بهلوان روزوغا	آصف شکس حسن پاشا

اچون بود بوغزاده منت
 بوار کرده منت التهم
 پادشاه یولنده اولدی
 ایلیوت یولنده نجه غمنا
 دم سیمجاده بودلا ورلر
 بگیلر ووزنلر اولر
 اکثری لشکر ایستدی فرار
 شیخ اسلام علی اولر
 پادشاه طووزت سینه
 بررکابنده داخی تیغ کشا
 دشمن دینه تر شوغوز زنا
 اغار اچره اول علی شای
 ایلی اوج پادشاه بی منت
 نان شاهی اکا حلل اولر
 برسی اول شمسوار روزوغا
 عقل میزانی برکه بنجیده
 جود و لطف سخاوه بی منت

ایلمدی خیس خدی سبقت
 جان و دلن کزوب کاکه
 پریم یعنی کم او پیر و حید
 قوت اولد هر و شرملا
 شاهدن ذره جبریل اولدی
 او شیدی قوت کجک
 شاهلر بوندا تیدر پیکار
 حاکم شرع قاضی ایسکر
 تیغ بران ایلمی سینده
 پتو اغاسی اول شیخ جھان
 صنه سن بر حیف ایلمی کما
 زیوریدر او صدر ارکا
 ایلمشده او صدله صدت
 دایما منظر جسم ال او
 اعنی تمام پاک شیخ خدا
 حسن تیرله پسندید
 قوتی باشیده علی اغا

عالمک اول کزیده مشهور
 چکاکو توغ پرزوغ علم
 سوزی خوش عهد و یلدی
 طوغ و لب قهرله شه
 المان ایلمی با یوت بقده
 شاه چو شجاعت اولد بید
 کور دیدر قالمدی مجال
 ایور یوت شمسوار روز بند
 پیچ مردیل جھان کردک
 پهلوان زمانه م ذیک
 کلده کی دمه زمره کفار
 قالدیدر اچنده شاه جھان
 کیوبن فرقه رسوله همان
 یوزنی طوتدی عرض حاجت
 دیدیمی پادشاه ارض و سما
 هر نه جاننده ایزیر و صلا
 جمله مشکلا ت عقده

اولدی شایک امیر اخوی
 چالنگر کره نای ازلر دم
 مهر عالم طغوغ طفندی
 الدی اکر سی دشتین
 کمر و سگ خاکینه او سطلده
 جیش کفای اولو قوتون سید
 منورم اولد عسکر کفار
 اولدی میدان چنجه تیغله
 بیغین یالت کسین مردک
 طوغوغه نیچر بکینیک
 زن کی هر برسی تلدی فرار
 شیر عرقن کیسه نغوزنا
 ال اچوب بارکا حقه عیا
 عالم الکر و الحقیقتا
 نصر و فرصت ایلمه باک عطا
 آنی فتح ایلمه باک یافتح
 سنن ایلی پادشاه بی منت

عالمک

مغز آدمه توکل ایدو	خالق عالمه توکل ایدو
باشکرینه جهانی ننگه	صبحم اولوچجهانته
کشته دن اولدجا بیسته	اولدایون وخالک غشته
کاسه سرکه طوله صحرینه	طوبدی توان حیانه دکن
چکدی تعین لوب بوزینه	ایکی بکله میل اول سرور
یدی بوزیک یعن تیغ زان	بردم اچنده اولدیه جان
ایلدی کسینی بند وایه	کیمی قلدی طعمه بشیه
قلدی فتح وفتح باقی	عون جعیله پادشاه زمان
عالمی قلدی کون کبی سرور	شمع اسلامه ویردی عدل نور
ویردی نور و صفاه جمانه	سرفراز اولدی ایستالام
یعنی کم نصرت سما یونک	عقیقه بونش بیهنوک
ایلدیلرند امن دیلر	رفع اصوات ایدین نایدلر
هر برینه رتی اولندی	قنقی قولکده غاده بولند
هر برینه ویرکده منصبدر	بوللی یولنجیه اغا رکبدر
پادشاه و عاقل ایلدیلر	حقه حمد و ثنا لر ایلدیلر
اولد نام و نشانی بایدا	لیکن امان فرایدن حصلا
سویله بوغزانی ایشملک	یاد اولو و مبدیم دن

فتح

فتح و نصرتله پادشاه ججهان	اولد دولت تحنه پینه دوان
بولدی عدلیله فرورنیت	دوستلر فرم اولد دشمن
دایما دشمنه اولو مقهور	جمله اجبانی اولد سرور
بودر امیدم اول خدای محمد	ایله عسمر و دولتینی خرید
یونامه نامی و صحیفه کرامی تک تظیر و تشویدنه	
داعی و با و بو مقاله بیجا نواله تک ترتیب	
در کینه حادثه اولدو بیانند ۷	
سویله ای خانه ضعیف کلام	ایله وادی نظمه پینه خرام
ویردی نظمه زینت و انام	سویله بلدر ندر فضایل
ایضا برچی در او جای لطیف	اکچون دینله شی بیهت
بویله قلمش بیان فضایل	اعنی آریخ حجج الاسلام
القی باب اوزر ایلش	نقل ایدو انده نیچر غیب
کیمی شاک فضایلین بویلر	کیمی طایفه افنی بیان ایلر
الته نام الیوب فضیلتی	بویله قلمش بیان حکایتی
ایضا بیلر بعضی اصحابی	دینی مسجد لر اولد براب
ایضا دون او ارض کن	یعنی اول عقوه مکرمن
دوق اولان بنیانک اندو عیا	هرقد با کئی ایدر تبسین

بجز در حوادث استبداد
 فضل و آثارنی عیان است
 لیکن تراوزه ایلیش بحر
 و طمندر نیم او جانی لطیف
 مولد مدراو شهر روح افزا
 روضه جنته برینو مثال
 جانینی لطیف و زیبا
 جولراوزه او باغ زولیا
 روضه سی و صفیله در دنیا
 کل و لایله اول خبان
 پر صفا بخشد هوا سی
 حق بولم جای جنت آید
 جنتک التی در با اوستی اول
 ایلمد نیچیه سلا اندر تقاضا
 منت الله کم ایوب حاصل
 بر دم اولد در و منة الهام
 انی بحر خلق طالع بدر

اولور اخر زمانه دیدنی
 التی ابوسته بیان است
 انی بر شارج خجسته ضمیمه
 شهر دار السلام شام کر
 انده بولد م فرستیر شود غلام
 آقرا کچند و نیچ جوئی لال
 هب چمن زار و دشت آباد
 جنت المله کتھا الا انها
 جنت دلکش کبی خستم
 بریدر دنه روضه جنت
 صحن جنت کبی فضاسی
 اینیا مرقدینه ماوی در
 آریلمیز بولند که وصول
 شغل علمه ایوب قنوع تمام
 قلدی مقصوده بنی و اصل
 نظم اولنسه اگر فضائل
 نظم زیر اقلوبی جاوید

نظم بحر سمند و بر در
 اولد مطلق سخن اگر چه
 اولد بنیاد دهر با دهری
 چون کوز وجود اولنسه لوح و
 قلم و لوحه پایه پایه سخن
 سوزده در رمز علم لاسما
 عالم غیبک ارغوانیدر
 طبع لاج اولد چون کوزک
 خامه الدم لوله بی آرام
 بودر امید او اخلاقی
 مشکلا تینی ایلیوب
 منت اللهم کم ویر و یوب
 بکر معنی ایلمدی سکارا
 قلدی الماس ثقب الحکا
 در نظر که زینت شهر اولد
 اولد اولن ملکه در تاج شهر
 اولشم با بجان باغ سخن

گوش عالم او در له بر
 لیکن نرم او نور سراج
 ظاهر اولد وجود کلدی سخن
 اولد آیات کون مظهر علم
 گو کون انمشد انبیا سخن
 سوزده در کسرت ما اوقی
 ستر قدسیه ترجمانیدر
 لازم اولدی که نظم ایلمد
 ایلمد نظمنه آنک قدام
 چشم امیدم ایلمد بر نور
 سخن لطیفدن ایلمد حسن
 ایلمدی لطیفی رفیق شبنم
 رشته نظیره او زبیر در نظام
 سفینه کوه در شهوار
 کوشوار عروس دهر اولد
 رشکسایر کوه کینه ایلمد
 رشکسایر کوه کینه ایلمد

نظم

سطر نظم شمال سرور و آن
 وزن اول که صفاد آید
 ختمت بو نظم بی ستم
 ز کسی سره اندی شوه ایله
 کون کی اردنی فرقه انتر
 اوله اولی غه بایط
 نظاید و او باغ اهل نظر
 شعری اولی غه شوی اولو
 شعری اوله نظم اهل کمال
 بحرمانه فریق عادت
 آتش و آبه اتحاد و یر
 آب غلط و عالی در چون
 ساحر طبعم آید بیینه
 کون کی بیکر کرم آید بی طور
 منت اولی باد شاه بی ستم
 قلدی تو فیقنی بو یولده
 بودیم او خدای کرم

اولدی زینین ریاض حیات
 تاره لندی آنکه باغ حیات
 اولدی بر دلبه حجان آرا
 سینب شانه لندی توه ایله
 طلعه و بر دی هر زینت و فر
 اجدی جنتن کیش مصع
 ایلش کلشن خانه کذر
 غش آنکه صفه سنده فرشی اولو
 سحر در اول و لیک سحر جلال
 معجز اولسه کرامت
 زرا ایدر خالی عهد بادوی
 باد نفی اولدی طبع خالی اول
 صاکه بو عالمه سرور و فرخ
 قلدی انقادی سر بر پر نور
 ایلدی بنده سینه لطف عطا
 ایددی اتمه بوجت طریق
 ایله میوشن طباع سلیم

یا الهی

یا الهی حبیبک احمد اچون
 یا الهی بو نظم فیروز
 هر نفس بو عروس زینت
 مشعل افروز مهر و ماه ایله
 امانده و خسته و زینت
 هجرت حضرت رسول زین
 ایلدم حمد حمله آغاز
 نظیم جعدن آتمم چون نظام
 دن ارم او دمه چون آید
 چونکه بو نظم ایددی آیه
 اوچ کون اچنده ایلیو ایلم
 با اول شام جنت شام حفته
 عیا و شرف فضل ایل مشهور اولن
 سوسیلدی خامه حجب تبیان
 اولن نملک بو پرده ده مسان
 اولاشک استسنه سوسیل
 شهر نامی دکدر بو ادا

افضل انبیا محمد اچون
 زهر کایت مهر عالم افروز
 شکلی خور او قدی طوبی
 اصل سمع پادشاه ایله
 نظر شهلا اوله شهرت
 بک سکر ساله و شیدی قرین
 اوله نعت رسول محمد
 ظاهر اوله عطای ربان
 قلزم معرفت خروص آید
 یاد کار اوله صلح عا
 نام باکن دیدیم فضایل
 با اول شام جنت شام حفته
 عیا و شرف فضل ایل مشهور اولن
 سوسیلدی خامه حجب تبیان
 اولن نملک بو پرده ده مسان
 اولاشک استسنه سوسیل
 شهر نامی دکدر بو ادا

اولدی ما نذر ورم هم قرمان	بویله در شامک اصل ایتیمجان
شکر که امی دمشق جوزیرا	بویله نقل ایلکه رسول خدا
دیدمی اول هر دو کتوده بیام	خیر شام اولدک پس این شام
قال الله علی الصلوه و لاله	خیر شام هدایت شام
هیچ دشمنک شامی ریوقدر	یعنی صورتی قوی چوقدر
بویله یازمشدر مورخلر	اکله جانیه سوز لرینی نه در
اولدک شامک و دومی الحاصل	قبیلدن ناهنده به واسل
جانب شرق دن ده بقدره	حدی بر شادی ارض نیجه
غروب غمشن و طرابلسه	دخی اطراف قدس فری با بسمه
جلد کبرک ایرشدی حد شام	بویله در آکله حتی ایتیمجان
بوحد و او کجه بولنا نه تا	جمله تصریح اولور و لاله
شامی تریف ایدوب رسول خدا	بویله نقل ایلش او مهره
سر ستر ارض شامه شام و سحر	بال بزن دو شهر خورشید
بررو اینه دیدمی اللربنی	ایکسین دیدمی اولور سنی
قال الله صل علیک وسلم	شام فری شام فری سوسید
در زمانه فری شام فری سوسید	
دخی بویله اول حبیب دود	اولدک شام شریفی اول محمود
یعنی شام شریفی رعصوب	اثر خلق اینه ساکن اولور

عز علی ابن طالب کرم الله وجهه و آله
 قال الله صل علیک وسلم
 یقول الایمان کرم هم هم
 جمیع اهل الارض بی نصیب هم
 کاهک صل خلفت مکان جلال
 صد رسول الله

انده ساکن اول سوسید	انده نیست اولون شهید
بودخی بر حدیث اگر بدر	صحت نقتله مکر مد
اولسه بر بنده شامه کمال	رحمت اول اولور و اصل
وار اسیه نده کرضوا اثری	ایله اذعان همان بویله
بر تو حکم کانی رحمت اولور	بوندن اریق اکانه دولت
هم بویله اوسه و طیلین	ست یانینا شه کونین
شامی ترک ایتیم کچی کتسه	غیری برده وار بکل ایتیم
غضب اللهبه داخل اولور اولور	اوای آکاکم بویله عمل اولور
بررو اینه ده اجدی رسول	بویله امر ایلکه اوز و خج اولور
کند و غشیه فکله لایح حساب	دیدمی اول سرو اولور اولور
لازم اولدک بجا دیدمی اولور	شامه ایم ملا شام ایتیم
اینجا هر قدری بکانه ندی	انده دخی اولور دخی تور
هم قیامت کونده روز حساب	شبهه مترانده در سوال جواب
برده دخی دیدمی اوشاه کزین	ساکن نه رواق علیتین
حین حراج اولور غده روان	نظرده ملک اولدک عیان
کتورب یانده بر آق علم	نه علم بر نمود مستحکم
دیدم الماره بویله دونه	دیدم کرم محمود اولور

عنوان صحیح است
 قال خرجت من مكة في سنة الفيل
 او بخرجه من مكة في سنة الفيل
 يا رسول الله فانما نزلنا قال عليكم باسم
 صدق رسول الله

عبدالله بن عباس
 صلوات الله عليه وسلم
 سنة ايامهم وواحد في ايامهم
 والاشهر عشر ايام واحد
 وسنة في ايامهم
 صدق رسول الله

بويطه امير ابيد رسول مجاهد	بويطه در دیدی امیر عظیم
بچه تشریف اولمسون شده	بچه در یعنی حق تعالی که
اندر که بودی شام در آن	اندر که او ستمه مسلطه
مسکن اوله نمود اسلامه	بویله نقل ایلدی اولو کور
مسکن اوله نمود اسلامه	بویله وضع اوله اولو کور
مسکن اوله نمود اسلامه	بررسی سارو لایته
مسکن اوله نمود اسلامه	برروایده مینه اول سر
مسکن اوله نمود اسلامه	بویله نقل ایلدی اولو کور

قال النبي صلى الله عليه وسلم
في الارض بويطه بيننا صدق رسول الله

صحابه كثرين رسول الله صلى الله عليه وسلم
 عليه الصلوة والسلام في قبة منزل جباركده كه انده ساكن
 اولم ديوسوال ائنيكده نده عليه السلام بويطه اوج دفعه
 سوال اولينو اختاروا من الشام عسقلان بويطه

دور آخروه سكر اسلام	اوج بولوك وزره اولو كور ارام
صوره يلامت ضعيف الحال	قنهن بولوك اولم ميل
بويطه بويدي اول رسول خدا	تابع چند شام اولون او
جمله سندن او قوم اكرده	اكا تابع اولون كبره
منت اللهم لم بولوب انعم	خير له باب اول اولدي
ابا اناني في تحقيق فضائل الشام وفيما ورد من	شهر شام فضيلت انجان
الآيات والآحاد الشريفة لقوله تعالى واليقين والرزق	بلدر فضيلتي بجان ايلر
وطور سينين وهذا البلد الامين وقال صلى الله عليه وسلم	ايندي نيز بولوسون اليقين
الشام شامة الله في ارضه صدق رسول الله	قلدي غيب نظام الزبون
باستان ولايت شام	قصد شهر دشمن در ديدن
شرف شهرني بيان ايلر	نچه آيا و بينات جميل
ديدي اول حالي زمان بزر	
دخول حتى باك خالقون	
يقين در توندن مفسد لر	
شام حقه دارد ائنيكده	
قال رسول الله صلى الله عليه وسلم	
اوقاتنا سوا اولس ايلين صدق	

عاشق پاک ریحی ایمنه النج
 علیه الصلوة والسلام
 الا ان شاء الله
 علی طاعتک و فطرتهم
 صدق رسول الله

اول قیوم جمله دیدیلر	بونجه شهر دمشق اولدی
بو یولده در معنی کلام قدیم	بو یولده واردات رتیم
اولد بوردی شهر زند	بو یولده کلدی او حوض زند
بری مکه بری مدینه تمام	بری قدس بری الشام
دیدیم اول رسول کیم	چار شهر اولد شهر نجیم
بری قطیفه در اکانام	بری رومیه اولدی کلان
بری انطاکیه در حقت	بری اولد کشور صنفا
قصه صنعا رودر اندان	صنفا ارض ملکین
دخی بوددی اول سوالنا	هر بنا که یاپسه روز قیام
جمله بی مرگ لور حساب	لیکن اولمز بنای شه چسا
قوله قدس والتین الیتیم و طور سینین	
بر کوه اول هر در ستوده	خلقه بوابتی او قیدی مکر
دیدیم ای سحای رسول انجنا	ایله معنای آیته تبیان
دیدیم ایوب رسول امین	اولدی مقصد دمشق شهرین
بر روایتی دیر اولور سن	دیدیلر اولدک جامع مومنا
ابن اثبات فی فضایل جامع الامم و بیت المقدس و حوالیه کما قاله ابن اثبات الذی امری بعید لیسئل	

من المسجد الحرام الى المسجد الاقصی الذی بارکنا حوله لیسئل	
من ابیات	
ایشت او چنچ باب مورزنی	اعنی شاکم قوم مساجد
تین وزیر تونی هب نور خله	طور سینین حق چون دیدیلر
لفظ و البین ندن عیاش	اموی جامعین شاردن
اولد رتومدن مراد شهنا	بیت مقدسه مسجد اقصی
ینه اولدی لیل طویین	طور سینین ایله یقین
کجا دردی حدیث القدر الشیم لا ادریم یا ظاهر ظالم	
ظالم کاشنده وجود فی حق	بی ثبات ایلم دیدی مطلق
بر حدیثنده دید داخی کور	اهل شاک لور دعا قبول
کوره قلبه بر کسه نماز	دیدیم یوز بیکه نیه اهل حیا
قلسه بر کعتی مدینه ده اول	اللی بیک کعتی حق ایدم قبول
قله قیس شریف اچنچن کر	بری فرق بسکیرینه چر
قلسه شهر مشقه برعت	کجه اولوز بسکه اوی سنت
کعبه الاخبار دن رواندر	یونی کوش ایلم کور حکمتدر
اولد مسجد دمشق اچنچن بنا	حشردک بولیه بنا سنی
سرسر روی ارض اولدی بنا	اول بنا اول چهل ساله عیا
بر روانده هب نور خله	بو یولده بیاید یار شکر

و حی اید و بی بی طاهره	حق تعالی در مشقه بطارحه
سند بر سجده بنا ایدم	عون و لطفم سکا خط ایدم
حشره او بخی عبادت ماوی	اوله باقی او جامع اعلی
اولمیه که ذره دکلو ضرر	جمله ارض اوله ز روز بر
دیدم جسمه جامع اموی	یکمیه اوله بولطف رب قوی
دیدم قلده بو حکمانه تاز	شب معراجم رسول حجاز
اموی جامع اوله او مکلان	اوله در اتفاق اهل بیت
چار در بو عجایب دنیا	دیر امام شافعی او مرد خدا
پرسی داغ اوله اهل تقیم	پرسی کندر تیه جای عظیم
پرسی مرآت در آنک از جای	قلده ای صاحب کشف ربی
اوله روحینه صدر در دو	بولمیه بویور کشی او امام
بر زمان شهرانه لیس حجاز	بولمیه قلده ی روایت لفظ
نومشیدی او شهره بر ستاد	قلده ی آینه مکر ایجن
مانظر اوله کوسه تریه	اکا نوز سیل یرون لطف
اموی جامعین بیرن اثر	قلده ی شهر روشن انچند اثر
دور آخرد کسه مهندی	بولم نقل المیدی امام کرین
کز دم افاتی جمشده آرام	دولم اوله سرور ستوده پیام
کوردم بو حکمانه سر تاسه	اموی جامع کبی بریر

بر روایت فتح الالبوا	جیبس کاسیونه استدی خط
صالحیه طایغیدر او جیل	کوش ایدو جان دلدن ایل
ارزاید ویدی اول حد اچی	اولمیس نوز بخش قدس
ایلمین سندن بر مقام آباد	انده دایم عبادت ایدم عبلا
شویلمکم بوچجا اوله بر باد	قرق سیل داغی طور اولن دنیا
اتفاق المیوب المیه دین	اموی جامعین ایدم یقین
بویله اولدی و ای صحیح	کعبه الاخبار اوز بن اجاب
بر زمان بر عسزیه اولن	اموی جمبوسندن اول مردم
عزم قدس المیش لوتیک اول	بادی عسبه ایدم که اول
دیدم قدس شرفیترم ایدم	انده همد عبادت ایدم
دیدم اکاکل ای حیل سیل	اوله بن ساکه راه غمخ سیل
سنی بریده ایلمین اصل	ایلمیه حق مراد کی حاصل
دستی دستماله اول اول آن	اکا کوسه دم اول مکانی عیان
اول مکانیندیم او جانی	خطبه او قودغی بر ایدی خطیب
ام اول جای باب اصغر ایدی	فقط لجر رسیده در بریدی
او شیدیم او جای معوره	یعنی قر خطیب معصوره
انده بر کعتی ادا ایتیک	پنج بیک نوز اوله کاید اویک

سیده
برود

بویله در قول کمال مصطفی	بومقام اولدی جامع موی
بر وایتده بویله دیدیلر	فخر عالم کرین نسل بشر
اکثر انبیا علی ایلیجا	ایله ایدی صلواتی انده دا
بعضی اصحابدن وایتد	صحت نقله حقیقتد
زکریا تک اوغلی جی تک	انده مدفون باشی اولمیش
بری اوز اعیندن روایت	بچه راه ایلدی حکایتد
راست نجیبی بر کرین رجال	اندی اوز اعیندن مکر سوال
قده فخر اولدو خدیو ایلی	یعنی مقصود اچرود درجی رب
دیددی در درجی دیرک التده	دفع اولمشدر او شانه انده
اول دیرک بللورده علای تواری	یتلوب کاشی باید کر تکرار
بر وایتده بویله یار شلر	مسلم اوغلی ولیده بوشلر
اعنی اول انده اولوالبابا	بویله در پیش اودم جو اصبوا
دنده چچی اچون کر اوج	خیلی مدتدر شهید اول
کیدر مرقدن بولون عمارت	بچه اولدی بو سوره اول وقت
بویله ویرشلا اول اولوالجوا	بویله اولمش روایت اصحاب
راست نجیبی تک اولمش عین	بویله نقل ایلشلا ایل سنان
امو جامع اوصد صفا	بر کلیسایه قدیلم اول جا

فخر

فخرین صکره کلدی مصطفی	یعنی عباسیاندن اموی
بوز دیر بعضی برین خلفا	قلدی یغیری اشک کلدی بنا
اول انماذه ولیده عبد ملک	اولدی شهر شام یعنی ملک
زید بز و اقد اول حکایت	کنددی کور دو کینی روایت
یعنی اول بر در سیر جدا	هود پنجه اندی آلی بنا
قبری هود زینی تک ای	قبله دیواری اچرود در در
دخی طرف شمال یعنی او شانه	قلدی ابن بنا خیل
طرح عرب کی جداری پانی	صاحبضری ایلی جبار بره دن
نامله دیر لیدی اکه برید	جود لطفیل اولمشیدی
طرح شرقی بر اهل سنون	دیر لیدی اکامک صحت
اول بنا قلده اول جداری نما	بولدی اشکله زینتی اوتوما
قلدی اول لوجه و حجب نظر	کوزدی بارش انده بوز
نظر ایدر بکشی صالد اوما	کوزدی نقش اولمش انده اوم
ددی بارش انده پنجه سخن	پند و نصیح اوزره راوان
یابن ادم اکرکه مو ملکن	آزره دکلو اولدی ککر کن
حقله ایل سوب مدام عمل	یاد که کلز نیری طول امل
شمدی فخر ایدر کور جی انکده	صکره بوق نایده کمالکده

کلی

بود و غیبی پیش عالمین	او عکس اعراض اید پرچند
یا در اولم او درده که سکا	وامی که او لطف خدا
نخچه بیک که ایستد نماید	کدین ذره دکلو ایدر یاد
که که شیشه کیمیز از آنک	که که اولم او درده مهماک
و حشت آباد قبری یاد ایلد	انده یار او لحن عمل ایلد
سینه بیک که چرخه را بجا	ایده خرم برینه رد جوا

قال الله تعالی فی کتابه الموم
لوم لاسمع مال ولا سوا لامالی اید صلوات لاسم

بر عمل آله شندی نیاده	بوله سن آنی ملک عباد
مال اولاد کک بر یله سکا	اوله نغمی سبج روز جوا
بر عمل کم صدور ایدن	روز محشر آنی کور سن
ملک عالمده انده کک حشت	دم اخوده اندن اوله بجا
ایله دنیا ده سعی کار ثویا	اوله یردی سا که روز عتا
کندی دست کله ایم ایت	ایله مولی یولینه بدل جای
بر عمل کم اولا برای خدا	روز محشر معین اولدو سکا
جمیل فرشتک الکه ایمین	روح پاک کندی بدلیج الکن
بوله اولمش بیان پند کاتر	بوله قازنش اولدو کاتر

دخی تاریخ لوحه کدی اظلم	سال تاریخی یعنی بویله بایز
ابن داود اول نبی کزیز	اول سبها کمر مت امین
یرمش انک زمان عدلند	بویله تاریخ اولمش اول انده
بور و ادخی اولندی ادا	اموی جامع او جای صفا
اولم کچی کسه مکنه داخل	یری خالی ایدی انک حاصل
دور آمده یعنی اوله	آدم او غلبه او کمشدی
آدم او غلبه ییلدی دنیا یه	هر بری کن اولدو بر جای
اتفاق المیو اوقوم کین	هر بری بر مکانده اولدو کین
بعضه یرده چون آدم اتقا	کوی نیلیدی او بر کوشم
بوله اولدی عمارت دنیا	بویله سمور اولندی کینه سرا
بوله لشمش زوا اهل قدم	کلدی شهر دشته چون آدم
قلدی شهر دشته چون آدم	جامه کیمی بری موجد اولدی اکا
بویله تحقیق ایلد عالم	بزدن اول کچن جمع اتم
اهل کفر اولسه ایدی انلر	اولد اول زوقه کینه اویر
اهل اسلام ایسه اکر اوزوق	مسجد ایدی او بر علی تحقیق
بوله در وارد اید صطوع	بویله در فضل جامع مو
خلق اولدو سپهر بولون	بویله در صنع خالق چون

دخی تاریخ لوحه کدی اظلم
ابن داود اول نبی کزیز
یرمش انک زمان عدلند
بور و ادخی اولندی ادا
اولم کچی کسه مکنه داخل
دور آمده یعنی اوله
آدم او غلبه ییلدی دنیا یه
اتفاق المیو اوقوم کین
بعضه یرده چون آدم اتقا
بوله اولدی عمارت دنیا
بوله لشمش زوا اهل قدم
قلدی شهر دشته چون آدم
بویله تحقیق ایلد عالم
اهل کفر اولسه ایدی انلر
اهل اسلام ایسه اکر اوزوق
بوله در وارد اید صطوع
خلق اولدو سپهر بولون

انده دايم اولو عبادت
 دهر اچنده اولين مساجد
 كيمي مسجد اولدو نيزان
 كلي خلقه مكان ايكن آن
 بو فضيلته جامع اموي
 بو فضيلته عيونه سايقدر
 بودن برعجب روايتدا
 بود مشي بنا اين قول
 اهل يونان او قوم ديري
 قلده جي سيرا اوبه افعال
 باب جامع اموي اول اول
 بويله زبور وايت اقدم
 رابع باب جامع اموي
 مسك اچيد اول قوني كر
 باب حير و زديكن اكر عيا
 بر سلاي اولشيدى ايزو بدي
 اول را غريه و شمشيدى

خال اولدا اول مكان
 بويله واقع دكلدر الم
 خلقه اول مسجد اولدو كان
 يقينو مسجد اولدو اول خلا
 اولدى مرغوب بن مصطفى
 جمله سندن ثوابى ارقدر
 اهل يونان حكايته
 بعضه اول قوم ناستوده عمل
 د ايا كو كيه طب پريدى
 جمله مايل طريق شمال
 قبلدن جانيه دوشمى
 بويله قلمش حكايه اهل قديم
 يعنى كم بايت سله بنوي
 اول اوجدى قوسى بوتلي
 بويله نقل ايشدر اهل يونان
 نامه ديري كردي يعنى بريد
 خيلى شهرت بيز ايدى ديري

بويله قلمش حكايه اهل قديم
 يعنى كم بايت سله بنوي
 اول اوجدى قوسى بوتلي
 بويله نقل ايشدر اهل يونان
 نامه ديري كردي يعنى بريد
 خيلى شهرت بيز ايدى ديري

بر روايتده داخي نفع قرح
 بود بار دمشق اچو روشن
 اول زمان حضرت حصيد
 حكمت نه ايله اويلده
 يارغابنى على التحيق
 چونكه اولدو خليفه اول
 اكاده اولدو نصيب او مراد
 واريدى انده قيسليكر
 انرا اولو انده زكات خدا
 ترك ايدو دين حق مملد
 جوع عسكر قلدو خليفه سمان
 چكدي انلاره شيعه اتشنا
 اوج سيل اولدو بقاده اول
 چكدي اولدو خليفه اول
 قلدي كه خلافتي تحيق
 چونكه قلدي خليفه اولدى
 جيش اسلام اول ستوده

راويان بويله ايلش تصح
 ددير اهل كفر انده ايكن
 فتحه نيت ايلش اول شاه
 رحلت ادى بقايعه شيعه
 شيخ ابو بكر صا الصديق
 اول داخي نيت ايلدى
 آراده مانع اولدو بعضى
 اهل اسلام ايكن قوماندر
 قلمديركا حتى ادا
 ينده سبته اولديركم
 اولدو اول قوم اور رينه
 ايلدو جمله اول العيني هلاك
 قلده عقبايه اول داخي حلت
 يعنى كم حضرت امير عس
 كندو دصكره حضرت صديق
 اهل اسلام قلدي امير سفر
 ايلدي ايكه مروي سدر

فتح شهر دشمن چون خالده	اهل اسلام ایلدی ارسا
بری خالده ولید اهل صلاح	بری انک عبید بن جراح
بو او خالده در که اول سرد	مرقدی حمصی انجند در در
اهل اسلام ایله اول سرد	کلدی شهر شامه جمله کمر
اکی بولند عی کر اسلام	برسی غزیه بری شرقه عام
جانب شرقی یه دوش خالده	طرف غربی یه عبید مجذ
اکی جانبدن اول اکی سرد	جیش کفار لایه و سیکار
سه ابواس شهر لید و کوفت	چقدیلر قلعیه او سینه نای
قلدی لیر بر یله جند قیا	جیش کفار و عسکر اسلام
یوغدی اول ناندن و طوب	تبع دتیر اول شندی الت جند
یردی ارضت خدا اولام	غالب اولد عسکر اسلام
برج و بار و پشندن کافور	قورقوسد یقاردی مشعلد
هر کجی صیحرک او قوم مین	چنر شردی کلاب کیم بییز
بر کجی اتفاق اول کفار	قلدی لیر صد الرن اظها
خالده دیک عسکر اسی دور	یوق صدان بو کجی بیج
خالده بزولید او دمه مین	عسکر یله حصاره ادری یغیز
بر بر یله نکر ایلدی لیر	کیر کیم چون نقت کرایدی لیر

کلدی

کلدی بر کلب او کلرینه جان	طوقش اغزین بر کوی عیان
کلدی هر صویولندن اول سرد	بلدی لیر اول فوی احسان حصار
دیدن خالده او دمه بی ارام	کیر مکله کیم ایدرت لم
عسکر کیری جیش ممدی جرات	کوره بو یولدن نچدر حمت
اخر الام اول فرید و وحید	یوغنی یله خالده ن لیب
کیدی جمله سلاحتی اول ان	کیر مکله قضا ایدر دلر حجان
چون لاجینه صفدی اول ان	چوزدی مینه سلاحتی اول شای
ددی بن کیر مین بجا بریکز	اچر دیه سلاجی ویر کیز
کیردی خالده چون اچر و تنها	داصل ایدیلر اول سلاجی اکا
کیردی شهر کچیه چونکله تان	ایردی سعینه حضرت قران
کوردیم او قدوغی فراند	بلدی کیم اول کشتی مساند
قرشو واردی او دم اکان خالده	انی خوف اتدی کوردی اول اعلایه
حال کفازی قلدی که سوال	دیدن اول عابده نجه خصال
نچیه سیدر که براسیم بن	دست کافزده بر حقیر مین
دیدن بو کجی حبه کافور	یکله اچکلده بیسرام ایلر
خالده بزولید اشدی جان	واردی شهرک فوسند اول ان
کوردی قاپوده جمله در بار	مت وده هوش نوابه ایشلر

جلدی سخن او پہلو ان بان
 اہل اسلام طشہ بردی
 جلدی تعینی بریسی مان
 اور دین جنس کفار
 لغو الامرزخ کفنا
 دو دیکر بویری بولہ کرن
 غلغلا دوشی حق شہر تمان
 بلدی کا کرکہ لشکر کرنی
 ددیگر برزینہ کفار
 دیہ لم اندہ بونی پیریا
 اولہ کم رحم ایو بوائل
 راضی اولہ بو قولہ کا فرہ
 عسکہ بو خبر لشد کی تم
 انہ اندہ دیو ایو دمن مان
 بولو شو برزینہ لشکر
 اول کی سرو سر بر صلا
 ناصب او سخن اول کی

قلدی اناری ہر برید
 اچر و کیر دی جملہ عمل
 اولدیر شہر اچینہ گلردا
 قلدی ہر برینی سیک بارہ
 بویلہ فکر ایو لولون جا
 گلدی لڑنا باش قرین
 غالب لکہ عا کرالام
 طویمشدر بریسی بویری
 عسکر غزلی ایو ہم اجنا
 کلکوز سیزہ ویرہ شہری
 قلیار برنی ہلاکہ قرین
 فوزی کو ندر دیر عیدہ
 شاد اولو جملہ اولدیر کریم
 اولدیر شہر اچینہ جباردا
 کلدی ہر بریو اول کی عسکر
 خالد ایلیہ عبد بن جراح
 شہر لاجوال اہدیلر تدیگر

بویلہ

بویلہ تیر اولدیر اول
 نصفی الہی جبر لک اسلام
 اموی جامع او دمن مان
 اتفاق ایلیویک سہ
 نصفی اولدی لئینہ کفنا
 جانب شتی خالد ایو تینا
 اولدیر بو جملہ نیچہ ملد
 چونکہ کلدی ولید عبد
 قلدی بو جامع او دم تعمیر
 ددی کا فر لہ اور مرد خدا
 قلدی تعمیر اول بنا می
 غایت اولمشہی اول بنای
 آنی تعمیر ایو اول اہل صفنا
 اولدی خلیفہ مذکور
 ایلیچون او جامع اعلا
 نام پاکینہ در لرایدی ولید
 پدیری اسی بری عبد ملک

قلدی لڑنا شہری بویلہ سیا
 اختیار دی ویر لہ صلی نام
 اولشیدی کینسہ کیر ان
 اول کلیسی ایلیک بو
 طرف غزلی الہی لہ انلا
 اہل اسلام معبد اولدیر اجا
 اولدیر کفار نصفی نو مشر
 اولدیر دولمشہی یعنی ملک
 جملہ من محمد ایلیک او امیر
 غیر ی بردہ ایلیک کینسہ بنا
 شدیکہ حالہ ایلیدی تعمیر
 وسعت اوزرہ بناسی
 قلدی بو صورت اوزرہ لانی
 اموی دن ایلیک اصل
 اموی جامع کینسہ اکا
 عدان و اولدیر اولشیدی زید
 شہرت افراز دیر لہی اول ملک

دده بنی نامنه دینوری عیان
 پدری چونکه فوت اولد عیان
 الی پیش پشته ایرشدی
 مکتب عقیبا به قلدی چونکه غیر
 اموی جامع او دده عیان
 درود یوار نیز اید او عیان
 چونکه اول هر در توده سیر
 جمع اوله حلق شهرهای کدا
 نه رواد که ای ستوده خصیلا
 مان ایتی تو هجا اید سن
 دیدی اولدم خلیفه ممتاز
 کند و مالمه ایلدم نرین
 بیت مالی حسنا ایلد بیلر
 آجدی کیشینی جمله باجی کدا
 بویلر و لمش روایت اصحا
 درت دیوار جامعه تنها
 بودخی بر عجب حکا بیدر

اسلمه رساله آنک مروان
 ری جانشینی اولد همان
 آخت جانینه قلدی خرام
 کلدی برینه خلیفه مکر
 ز روز یورله زینت ایتدی
 لا جور دو زری قلده طلا
 جامع زینت ایتدی هر تار
 ددیله خلیفه مولا
 اولد در کده غدر بر الممال
 درود یوار طب لایله
 ایتم بیت مال دست دراز
 دیدی حق شاهم بوقوله هین
 اولمش فرخ و کلوا که ضرر
 ایلد بیلر اکا دعاوشنا
 صرف اولن مالی ایتدی لر خوجو
 اکی یوز بک فلوری اولدی طلا
 جامع است ز روایتدر

اولدی تعمیر جامعه چورم
 عقرب سر چه ایلدی زنی خول
 سیم کورده کیره مرزی اکا
 آتسه یانندی جامع اعلا
 عقرب و عنکبوت و سر چه عیان
 کیره زری بری اکا آلان
 انده بو جود در بوستر نهان

باب رابع شام جنت مشام انچه مد فون اولان
انبیای کزین و اولیای و اصلین و تبع تابعین
اولن صلیک مراد شریفه لرک بیان ایدر رضوان
الله تعا علیهم اجمعین قال الله سبحی تبارک و تعالی
ادخلوا الارض المقدسة التي کتب الله لکم ولا تردوا
علی اوبارکم وی ارض الشام صدق من نطقی

قلدی اول حی قادر متعال
 راویان قدیم نطق سخن
 کعب الاخبار هم روایت ایدر
 انبیان کتبتوری انده تا
 انبیایه بوایتی انزال
 بویلر قیلش بیان ندران
 نفس شهر دمشق انچه بکر
 اولد بشیر نور لودر کلام نام
 دروی عربی ذر العقار رضی الله عنه انده قال قلت

یا رسول الله کم الانبیاء قال مائة الف واربعه وعشرون
الف قلت یا رسول الله کم لک من ذلک قال ثمان مائة
وثلاث عشر قلت من کان اولهم قال
آدم علیه السلام صدق رسول

بر روایت دخی بن سنان	بیک میوز فبوز ایدر اعلا
قلدی صحابین برسی بیان	بولی نقل ایلدی او شمس
ددی اول پادشاه هر دو سرا	خاتم انبیا رسول خدا
ارزه دن برزه و ایرنجیک	او تو ز اوج بیک ایترلی
ارزه دید کلر مکان برسی	ربوه قرینج در او جای
برزه برزیه در لطیفه	جبل کاسیونه یعنی قیس
روضه پاک ساکنان سور	روح الله روحهم بالنور
حکیم فی فکرک ددی او صدق	اموی جامعین در تحقیق
قبر سیاسی دیدی راویلر	مصر قاپوچی طایفه سنجک
اول بره مسجد قدم در لر	انج مد فوندرا او بیغیم
دخی صحاب اول اهل کمال	انده در هم معاویه و بلال
برسی آنک از ان او تو در می	کاتب صحی ایدی برسی تمام
دخی شهر دمشقده وار جاب	برتقا لطیف روح افزا

ثنت فضل یون که نظیر
بونده مد فوند رنجی شهیدا
ابن اشع فضاله ابن عبید
شهیدا در قوبوسه در لر

برسی دخی حفصه در اول ماه	اولد اول زوجه رسول الله
برسی دخی بنت طیب اندر	جسم شهر دمشقده مهنر
مرقد بی نظیر بنت عمیر	اوده باب الصغیره در لر
دخی میمونیه ایله سلمه	اولد اول زوجه رسول الله
برسی ام جمیه در اول ماه	بود دخی زوجه رسول الله
عائمه در بری و اهل تنبوره	یعنی کم عتبه نبی در اول
بر سحله یاقور بو کو هر لر	که اکا قسبر عائله در لر
برسی سستی رقیه در آنک	دختر تیدر او شیر خردا
قره کو قاپویه قریب کما	اولد بر مسجد چره قبری عیان
دخی در انده بر مقام	مرح دخی در اول کما
دیر لر اول جای چون فراد	بکتر الحقی ریاض فردوسه
مرح دخی دیکدن که عیال	انده در دحد حکم کانی
کولاش خبار دیر او شیخ و حمید	انده تیشیک اولد قبر شهید

نوف

بوفکر هر برسی روز جزا ممنوعی از آن است دید یکر اندر حواریون کسی یعنی کم او قوم کرین انده وار به قام روح اقرا انده مد فوندر او قوم کرین بویله قلدی بیان اهل قلم موج روح اچند مد فوندر او غلی صدیق ابرک یعنی ابن سلمه بری محمد برسی داخی او مهر کم یز برسی انخی اولدی عهدانه عبد جبار در انخ خالد برسی داخی جعفر صادق ابن عبد العزیز در بوکر پیر روشن ضمیر ملک نشین جملة یعنی کم بوسلطه	تیمت ادرک شفیع اول اکا ایمان پذیر اولن شهید موج روح ده در فوندر اموی جامع اولد دین دد در صادریه یعنی کاکا شهید اولد اکثر لیبی یعنی یعنی کم ذات حضرت عیسی گوهر جسمی انده مکتوبی عبد رحمان در او نور پور زوج رسول بر یعنی ابن عقیل رخ برسی بن عواد اول ماه دخ منصور بن عمار جده برسیده عمر در او انقی عمر ک او غلی او غلید بر عمر یعنی کم حضرت ادرین ارضی باب الصغیر قلدی
---	---

ممنوعی بایزید بسطامی جامع تحت قلعه ده او شمع ایوان دین مصطفی بوده بایض غیر ده مد فوندر روح انه روح السبع طرز غریبه دفر اولدی عیاش شیخ آفاق احمد بدو گوهر جسمی این مکتوب	بایض شام جنت مشام ده واقع مواضع مبارکه بیان و حکایت ایدر	بویله قلدش روان ازل بر کشته کلوب رسول کم ددی شهر دمشق دن ددی اولدم اکا رسول نرم شهید امیری حضرت عیسی اندرن اشرف قدر او جا صفا انده صقلندی حضرت عیسی چار یارک کرین یعنی صوردی شمع او اهل نظر دایم بر مقام روح انده ساکن در او مهر عظیم جیل قاسیون دیر لاکا انده طبعش در خلیل خدا بولد بیلر طفر اکا اعدا
--	---	---

کعب لاجبا حضرتی کچوله لوح اچندن کوردم دیدم
کلمه بود الفوادین حشمت و الیهما تجتمع اهل حشمت
قال الله تعالی انما یکفریم فی حق لوط علیه السلام الی الارض
التي بارکنا فیها للعالمین و هی ارض شام

دخی لوط بنی و ابراهیم
 دایم انده صلا ایدر رید
 حق ایدر دعی دعا ریحی
 بویله اولمش روایت ثول
 برکون اول طایفه لیکر نند
 شهرد و دوزک در فرادین
 کعب الاخبار دیدی حکم کجا
 جنته رند ریس الحاصل
 جنت آیدر روانه لطیف
 بو فرادینه نامه اولد ب
 دست کافره نیمه در فید
 جمله علی اول متودن اندی
 بعصید بویله نقل ایلدیر
 بر بناسی عظیم مدرسه وار
 کیم اول قاپویه دارب تنها
 حق تعالی عاقل ایدر قبول
 بویله نقل ایلدی و عارض

ایکیم

کعب الاخبار له مکر کندک
 کوزدم اول طرفه بر عجب
 کعب الاخباره صوردم ایلدی
 بری قان ایتسه نیده ناکاه
 قده کم قان ایدر سه بر قال
 بر روایتده داخی بویله بایز
 بو جها ایزه درت جمل وار
 اولایبری طور سینار
 برسی داخی طور طینار
 طور طینا که جامع موی
 طور تینایه ذندی قده سی
 بعد رحمن بز بچکایدن
 اموی جامعین بر طینار
 یعنی اول طاش دور آمده
 بری بریدن اتسه لوشکوی
 بویله حکم ایلریدی قاضی آدم
 صور دین صنعتی اول کشت

جیل قاسیونه عزم اندک
 صویکی بر یوزنه قانی
 ایتدی قایل بو طشل ایلدی
 یاز لور قابله ده حصه کتا
 حصه دارا لور اکره کلسن قابل
 یعنی بریندن بید ایدر
 حق بانق قودن افضل وار
 که مناجات جای موسار
 بری تینا بری تناس
 اول تمناسی مکده نوبی
 حق بو دردی دخی مقام
 بویله نقلش بیان اولد
 طرف باب شرفیه ای یار
 بویله نقل ایلدیر اولد
 یعنی نیم ایلدیر حق دعوی
 بویله ایدی شریعت آدم
 کتور دردی نموسن ایشینک

کعب

ایک سینکده ایشلیری عیال	اول طاش اوستینه تورلرین
اخر قتل انک برسی اودم	دوشون بناردی اول حکم
هر کیم کیم نیارسه ایشی عیال	حق انک لک اولوردی عیال
شویله یا ناقه اول ایشیا	کاذب اولدوغنی طویر دنیا
آدمک اذغی طوغنه اذین	ایک شطوغرایدی برین
بری ارکک طوغنه بری عیال	جمله دنیا یکک شیدی اکر
عمر و ایله طوغنی ویردین	بکرایله طوغنی ویر غمده
قابل ایله طوغن قری ادم	با بلده بر شیدی چونک ادم
دوم قابل بنله طوغنی	راضی اولمکه با بلده ویرنه
دومی ادم همنما بر خدا	ایلر امر شرعی لایله ادا
کنوب صنعتو کزی کوره لم	انی سنک شریعه اوره لم
بریتون کوروب اودم با بل	داردی نجه ای کوردی قابل
قود طاش اوزره ایشینه عیال	کوکدن انش کلور ددی عیال
قوننی فاپدنی بادی اولد	طشه بغدی ریری لیل قاه
اولد محسودی قالمک با بل	ایلدی قتل با بلی قابل
قال الله قتل قابل با بل ظمنا الى آياته	
ظلم فاحی بره اودده عیال	جمله دن اول ایشی قابل

اندر

ابن سدن روا ایدر	سام حقه ده بو حکا ایدر
بهر خچک دشق اچنخ عیال	فخط اولونازل اولبارا
کلید با خود او شهره برنمن	جمع اولور کرجه ابل وطن
یوز سور لر دی طوطین	بهنات جا اولور دی مولایه
جمله ک مقصد بو لور دی حصول	حق ایدر دی عیال بری قبول
لور دی عیال حکایت	ابن سدن روا ایدر
قیدی کوش ایلم بو امری	سرور انبیا علیه سلام
دوی کفار جمع اید و بشکر	اوستوزه کلوب یوز دیر لر
نه اولیدمی دشق شهر نین	زده اوش اولایق اذین
دارد اول برده بزعام عیال	انبیا بیدر او جای اطف
کرم اذده دعا یه وار سه عیال	حق دکان قول ایدر اول
بو یله دینچ بر رسول اعلیل	کلده فی الحال اودده جبر ایل
دوی ای هر در رسول خدا	مکه طاغنده وار در بر جا
بر مغاره در او جای جلیل	اولد دعوات حقده عیال
انده کیم ایدر سه حقده دعا	اول اذ عیال قبول ایدر مولا
دوی ای هر در رسول حجاز	اکی غار اولد دینه در عیال
مکه طاغنده در انک بر	جنت فاسونده در بر

بر روانیده دواخی ز عیسا	بویله نقل ایله او خیر الیسا
حضرت مریم اول صمدین	بله یا نبی حضرت عیسا
قرق سیل ایله او مریم حسان	جین قیسیونن واردی
ینه عیسا اول غمیزن زحکان	قلدی بوایت شیرینی بیان

قال الله تعالی و آوینا لیا الی ربوة ذات قرار ومعین

دردی هم مشق ایچده شهما	واردی اکی شیر عیسا
بعضه معنای نیری دیدیلر	اکی اریق ارا سیدر ددر
ایله بورو ایتمی تبین	اعنی حسان بن عطلیه جان
بمکاب نطیع کنه کله می پان	با صد طول نبی اول کون
جین قیسیونن اسبان	جمله نوب ایوب لدی اولان
وارد اولده او دنده ن غظیم	امر اولده غمیزا یه ابراهیم
او چیز فر اوج بولک لاؤر ایله	قلده غمیز غمیز اولک کیر ایله
ایر شوب سله اول نبی بیلک	اول ملک مطلی واردی لدی
الهی طول نبی مکاسبان	خیم لاص اتمدی جمله اولان
چون جوع ایله او شمرد	برزه یه مکله مسجد تیددی
خفته قلده عیسا اول سرور	اول نبی خلیل داو آور
هر کیم اول سجده وار تبصیا	قلده درت رعیتی و امینه رعیا

حق دیکس قول بیدر اولان	آنه دن طوعنمه دو نز اولان
بر روانیدن حضرت عیسا	بویله نقل ایله او خیر الیسا
اینیا سوری نبی کریم	اول خدیجی خدیج ابراهیم
برزه ده طوعنمه دیر اولان	پدری قلمشیدی انده مفر
بر عجب فریزر او جانی عیسا	جین قیسیونن اولده فر
بعض اصحا عقل اول عیسا	دیدیلر بو خبر نندن معلوم
بویله نقل ایله بر اهل بیبا	بر کین کبارت لدی عیسا

**بوحکم حضرت ابراهیم خلیل نبی نوحان قنبدین
صد نام ولایتین هجرت ایدو ستم شریفین سائز
اولدو بیبا نندرد**

قصص انبیا دین شیخ و اماما	الی احمق شعلبه و اماما
شرف انبیا نبی اتمی عیسا	جزو اولده بویله قیلدی عیسا
اکرم انبیا خلیل کریم	ساکن ایدی صنفده یعنی قدیم
قیونی حضرت تک فتح خوع اید	اکا کیز کس نه هیچ بوغیددی
اول اراده بکار لر و اراید	قیونی حلقه اندن اچریددی
اوخون حضرت تک قیونی کثیر	صوده نوبت اولور دمی عیسا
اتفاق بکنوا او خلق مکر	کله بیلر حضرت قنود بیدیلر

سوزن بود در که استمزن	پوایشه بر تخت اید مرز
بوکار بر اضی او لمز دید	حدو افزون تجا و ایلدیل
جمع اید و توینلی پیغمبر	حضرت چو کله بویله سولیدیل
کیدرم بنده دیدی پرورد	اولمکن تک مد دست آزد
گندی اول ستمه ایلد حجت	ایتدی بیت مقدسه رحلت
اول بکار لر قومی اولدنه	انجونی کوجی چونی شمس
بره چیدی اودده جمله بکار	چونکه آزرده اولد اول تختار
بلدیلر نوله صورت حاسل	کوزی اول قوم چون بود احوال
نادم اولد تو او بد خصصت	ایچی ظاهر انده بوجالت
دوشدیلر ایغینه کریمه کنان	وار دیلر اول رسول پر چو جان
لطف احسان ایدر کک ایدیلر	حضرت مینه دعوت ایلدیلر
مهر اعظم خلیل پیغمبر	دندی انلاره دبد اول دور
بردخ انده دارتی اولدی مجال	دیدلی اول سرور خسته خصصت
بردخ سندن ایلد کرحمت	چونکه بزمن سز اید و کفر
اغلبوب جمله او قوم تنه	بویله کید چو اولی خلیل الله
ینه اولسون کافر سید ا	دیدلر حقه ایلر بار بی جا
یعنی اول اهل لطف خلق عظیم	رحم ایدر انلره نبی کریم

ددی

ددی انعامکرمیان ایلک	قیوم سوری اولد و غیر عیان
ددی اول اده که اهل صفد	قیومک سوسنی بدی عداد
گند و قیومکندن اول سرور	دیردی هر سور صا حصینه بر
ددی هر برنی بونک شاکرکن	هر سور نیل کینه بشاکرکن
اوامم کم اوحنی بی عمت	ایلیه لطفی ایلد برینه عطا
الدیلر قوی او قوم کما	کلدیلر برینه مینه روان
هر برن بر سور و پشاکرکن	وار دیلر اول بکاره بریدن
سجرات خلیلله او بکار	اقدی بولر کیمی مینه تکرار
ددی انلاره اول نبی عظیم	بویله مینه ایدر ب سوک کیم
ددی قومی بی عمل دکاک	بوسوز مینه قوی عمل ایلک
کرسنل تیمسون حنا بنده	کیر مسولر اکا جناب شل
حیضله دار مسولر که زنا	یوخسه جوله مینه اولور برهنا
پندکیر اولدیلر چرخه سنه	اکا نسیب لقیق ایلدیلر
اتفاق کمر اکا برزن	حیضله کیرر اکا اول کون
ینه محاولد گندی جمله بکار	فالدیلر زار و کیه ناچار
کوجدی چو کلم صفا اول سور	شهر حمیری و نی دار دقلدی
اولمشیدی مدینه جمیزن	ارض بیت مقدسه مؤمنن

کلمه ای خاندان سعادتمند قرش و ارب ثروتنا و حال خاکبانیه سوره یونس عاقبت وارد اول نبی کریم در محسوس کن او مهر جفا برزه ده وارد اول رسول بوی نقل اتیدی حضرت عباس او مرزا اوله تا بروز قضا	کلمه ای رضی دمشقه و کلمه ایله یبر رسولی استقبال بزی شریف ایلمدک در جیل و تیسونج اوله مقیم انج اولمشه غیلا چخده قلدی بر جامع لطیف نشا انج طویشدره او اثر نشا بزدن اول و رضه یصلو قلم
خانمه کلام و نهایت بساط مرام ده توفیق سعادت اختیار و تائید دولت تمام میره اوله جبل شکر حاصل المرام در بقعه ختمیم المرام جبل فرخ تمسک و اختصار اولدو	
باسه ای خانمه سواد کلام ایله ک رعطای ربوبه قلدی توفیق لطفه بکار منت اول بادشاه لایق نبی چکدی دل کچرینج راه ایلمد غوغنی قولینه یان	ایلمد کازار نظیمینه حرام حد اکا کیم او حامد محمود مرغ معنای طبع اولدی کجا ایلیوب بندج سینه لطفه عاقبت بولک مقصدینه قلدی بو نظرمی نامه تیرین

خانمه خضر اوله و سوزا حیات اندی ظلماتدن او خضر نجاش اولدی نظم چودری بی نما بان خود اول کلش لطیف حسن حق بولم کلش خنذ اول منت اول بادشاه بی نما بکا آسان اولوب بوا تیر حقه شکر اولد بولک نشا مهر حنه ضیار سان اولدی اولدی نظم چو یوسف غوغ مرده زخم عشقه جان اولدی حاصل اولدی نفعی شامل عام بو کتاب لطیفی نرج اندم پرضایع درون و بیرون حق بولمازه عروس فکر مد اوله شول محرم حریم وصال بولدی بو نامه یان یون فر	ظلمات کاشالی اولد دوست جمله عالمه فیوض حیات کیم نظیره اولیه جفا اکا مشا قد کورن اشک روح بخش و حیات جاندر ایلیوب بندج سینه لطفه انی قلدی عطا خدای قلم قنده غزم ایلمه کزین لطف یوسف آساجحانه جان اولدی جان نخر ذم اولدی غوغ خسته جسمه شفا سان اولدی اوقه خطاید ز خواص فر نچیکون اکه عمری فر اندم رشته یه چکدی از کونون باک دمان منکر بکر مد نعت وصل اولسون اک حال نام سلطانه دهر لهر نیور
---	---

اخته طالع بلند اوله	بختک شای روز زند اوله
او مارم حضرت خدای	ایلیه بکر قدری مستور
دزد مغنا و اول خدای ججا	ایلیه نظم پاک پیوست
یا الهی کانی انکس انچه	نور پاکیزه صفات کچیز
بنی عشق مجاز دن نور تر	قلبی عشق پاکه ایلیه مفر
شعری شکر عکایه دستاز	دلش شرح آنچه ممتاز است
جانگورن نور کیده روشن قل	دل می موقت کله کلشن قل
نوبه عشقنه اسیر اولم	تازه خوبان غمیله پیر اولم
کندی عقلم جنونه یار اولم	شویله آشفته بیچار اولم
هر صدم زلفنه اولو مفتون	بند زنجیر عشقنه مجنون
هر لبی غنچه یار یوب حیران	عیشی تلخ قلدی دور زبان
ماه طبع کلف پذیر اولم	روز عیشم زوال کیر اولم
ایلمم نیچ نیچ جسمم در خطا	نفسه تابع اولو صباح و مسا
ایلمم در دور لو عصبان	شده عرض ایلمم پشیمان
ایلیوب کوه جیالی تلف	قلتمه نازنینه اسف
نیچه بر اوله دلده فکر غزل	نیچه بر بویله ما ستوده عمل
شدت فکر ایله کوب کوب	مغر و نظمه اولم دیور دزد

صلی

صلی کارم اوله بره بود	دل غم سوده اوله فرموده
بر عمل یوق موافق اوله کا	سن آنی قل کله لایق اوله کا
حال و قام سکا تو معلوم	علمن دستر سر سکا مفهوم
یترای خامنه زبان تیر	کس سوزنی بو مویشی کیری
بر عمل ایله ای سبیلی سکا شیرل آخسته تیغ نفعی اولا	
ایله جا و کولدن استغفار	اولم لطف حق ایلیه یار
ایها العافون دیر سکا	حاضر و غافل اولدی ای حق
ایله در ایم صلوه وقتی ادا	بو بویله یوردی اول رسول خدا
ظلمه سیل ایلیه صقن زنها	لیس لفظ المیز من انصا
یا الهی جسیک احد کچیز	خاتم انبیا محمد کچیز
یار اول لفظ اول فصل کچیز	سکا تبلیغ اولون سالت کچیز
صدق صدیق حقین یار	اول رفیق شغین اچیز یار
شیر دلل سوار اچیز اولوسون	اول در شاهوار اچیز اولوسون
حرمت چار یار اچیز یار	اول کزین کیار اچیز یار
بنی عشق مجاز دن نور تر	دل می حرص و آزدن نور تر
قلبی ایله نوره که مصباح	دل می کسرت رحمة مفتاح

ایلمه بو نظمی الحی بین بخار بنامن آفات	لطف وجود کله لایق واغفر عنا الذنوب الذلات
---	--

منت اللهم بوجسته کلام
بولدی توفیق حقتله نام

م
قد تم کتابتی بعون الوهاب
ایتمده باشد مکی حسن صواب
کر سهو و خطا شده باشد واقع
رب اغفر لی انت کریم التواب

منت اول قادر بی همتایه
کلدی ایرشدی سخن اتم معنی
رسم ایتمدن سهیلی قلم
دوشدی تاریخ فیضائل ناممه

هر که مار آلفد بینگی پای
بهرش اندر جهان بینگی پای

